STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02785

YIDISHE TEKHTER

Mordecai Spector

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מ. ספעקטאָר

יידישע טעכטער

ראָמאַן

○

יידישע פאָלקס ביבליאָטעק
Montreal - מאָנטרעאַל
JEWISH PEOPLE'S LIBRARY

פארלאג „אחיספר״
ביי געז. „צענטראל״,
ווארשע, נאוואליפקי 7.

Zakł. Graf. „Stereotyp" Warszawa
Nowolipki № 7.

יידישע טעכטער

אינהאַלט:

		זייט
1)	קלאַרע	7
2)	אַ חתונה מיט קאַוואַליערן	9
3)	געטאַנצט מיט יאַשטשערקעס	14
4)	מיינע אַ באַקאַנטע דאַמע	20
5)	עס טאָגט שוין אין שטעטל	26
6)	א משכון צו פאַרזעצן און אַ גביר זאָל מען זיין	37
7)	אָפגעשפּאָרט פון שבת	46
8)	דריי שוועסטער	50
9)	חנחס אָפּשפּאָרונגען	58
10)	גאָרפינקעל און שטיינפינקל	63
11)	קלאַרעס טאָגבוך	71
12)	גיטעלס טאָגבוך	74
13)	געלעס טאָגבוך	77
14)	דער ערשטער פראָסט	78
15)	די מוטער און די טעכטער	81
16)	מאַטווייי גריגאָרעוויטש	88
17)	אַ שלעכטע נאַכט און אַ גוטער חלום	92
18)	אַלטע גוטע פריינט	102
19)	קלאַרע און פראַניע	107
20)	די האָפענונג	110
21)	וואָס הערט זיך אין אַריבאַטאָווקע	114
22)	אַ בריוו	117
23)	אין פעטערבורג	125
24)	צווישן זיך גערעדט	131
25)	אין ר׳ קלמן קאָפּלס הויז	135
26)	אין עטלעכע יאָר אַרום	144

PRINTED IN POLAND

קלארע.

6788

פריילן קלארע, דעם גביר ר׳ קלמן-קאפלס טאכטער, דהאט זיך פלוצים צעקריגט מיט אירע חברטעס—די דריי שוועסטער: פראניע, מאניע און סאניע, אדער, ווי מען פלעגט זיי רופן מיט זייער פאמיליע-נאמען: „די פריידקינזאנס״.

דאס גאנצע שטעטל אריבאטאווקע, האבן זיך שטארק געוואונדערט דערויף, וואס פון אזא גרויסער און אלטער ליבע האט זיך אויסגעלאזט א טייך!..

פיל זענען געוועזן זייער טשעקאווע זיך צו דערוויסן ביי קלארען, פארוואס, פאר ווען און „ווי אזוי איז די מעשה געוועזן?״ נאר קלארע האט מיט קיינעם נישט גערעדט וועגן די פריידקינזאנס — נישט קיין גוטס און נישט קיין שלעכטס. זי האט פשוט נישט געהאט מיט וועמען אווארט צו רעדן, ווייל מער קיין חברטעס, ווי די פריידקינזאנס האט זי נישט געהאט. זי איז געוועזן פון די מיידלעך, וועלכע האבן פיינט געהאט א סך חברטעס, ווייל זי האט פיינט געהאט די אלע פליאטקעס און פוסטע רייד, פמרן אומזיסט די צייט צו בארעדן יעדן באזונדער, ווי דער שטיינער איז, ווען א געוויסער סארט ווייבלעך אדער מיידלעך קומען זיך צוזאמען.

קלארע איז נישט געוועזן קיין שיינע, נאר פון די געראטענע מיידלעך, וועלכע קענען געפעלן מיט זייערע אנדערע מעלות. ביי אירע עלטערן איז זי געוועזן טייער און ציטערדיק, ווי דאס אויג אין קאפ.

אין שטאָט האָבן אַלע געהאַט פון איר די בעכטע מיינונג. זי האָט קיינמאָל קיין פליג אויף דער וואַנט נישט אָנגערירט. זי האָט נישט געוווסט, וואָס הייסט זיין אין כעס, שטענדיק שטיל ווי אַ טויב. זיצן אין שטוב איז ביי איר געווען דאָס בעסטע פאַרגעניגן. מיט די פריידקינדזאָנס האָט זי זיך נאָר באַקענט דערפאַר, ווייל זי האָט אין זיי געפונען אַ סך מעלות, וועלכע זי האָט נישט געהאַט, און קלאָרע האָט פון זיי באמת געגאַשט אַ סך גוטע זאַכן.

פריידקינדזאָנס הויז איז ביי איר געווען אַ נייע וועלט, און דאָס, וואָס זי האָט געפונען אין דעם נייעם הויז, האָט זי עס נישט געזען ביי אירע עלטערן, ווו עס האָט זיך אַלץ געפירט אויף דעם אַלטן שטייגער, כאָטש איר פאָטער איז געווען אַ גביר, נאָר אַן „אַלטמאָדישער ייד פון דער נייער וועלט", דאָס הייסט זיין פרוי מיט די קינדער זענען געווען אויסגעפוצט נאָך דער נייסטער פאַריזער מאָדע, און ער איז געגאַנגען מיט אַ גאַרטל אפילו אינדערוואָכן; זיינע טעכטער האָבן זיך גערופן אלגע און קלאַרע, זיינע זין — גריגאָרי און אפאַנאַסיע; און שבת האָט קיינער נישט געטאָרט טרינקען קיין טיי פון דעם סאַמאָוואַר, נאָר טשאָלנט-טיי. אין שטוב האָט ער דערלויבט זיינע קינדער צו גיין אָן אַ היטל, און שבת האָבן זיינע קינדער נישט געטאָרט טראָגן אַ פאַטשיילקע אין קעשענע, ווייל אין אריבאַטאַווקע איז נישט געווען קיין עירוב, און נאָך אַ סך אַזוינע קאַפּוירעדיקע זאַכן האָט מען געקענט זען ביי ר׳ קלמן קאָפּלס אין הויז. די קינדער האָבן שטענדיק געפאָלגט זייער פאָטער אין די אַלטמאָדישע זאַכן און ער האָט זיינע קינדער אָפּט נאָכגעגעבן זייערע היינטמאָדישע אויפפירונגען. דערום איז אין זיין הויז שטענדיק געווען שלום און די גאַנצע פאַמיליע האָט זיך געפילט גליקלעך.

ר׳ קלמן-קאָפּלס האָט קלאַרען אָפּגעגעבן אַ שיין צימערל צום וווינען, שיינע קליידער און געלט אין קעשענע, וויפל זי האָט נאָר געפאָדערט, אָבער אַנדערע זאַכן, וואָס אַ מענטש דאַרף האָבן אויף דער וועלט, האָט ער קלאַרען נישט געקענט געבען... די אַלע „אַנדערע זאַכן" האָט זי געזען ביי די פריידקינדזאָנס, און דעריבער האָט זי זיך צוגעבונדן צו זיי, ווי אַן אייגענע שוועסטער. זי פלעגט אין זייער הויז פאַרברענגען כמעט דעם גאַנצן טאָג. אירע עלטערן האָבן איר אין דעם נישט געשטערט, ווייל זיי האָבן געזען, אַז זייער טאָכטער פאַרברענגט דאָרט די צייט נישט אומזיסט. שטענדיק האָט זי פון דערהיים

מיטגענומען אַ האַנטאַרבעט, און ווען זי איז צוריקגעקומען, איז שוין די אַרבעט פאַרטיק געווען. די עלטערן פלעגן דערפון אָנקווען, נאָר חוץ דער האַנטאַרבעט האָט זי ביי די פריידקינזאָנס געגאַשט אַזעלכע זאַכן, וואָס די עלטערן האָבן נישט געקענט וויסן און נישט באַמערקן: ביי די פריידקינזאָנס האָט זי באַקומען די בעסטע ביכער צום לייענען. דאָרט האָט זי זיך אויך באַגעגנט מיט געבילדעטע יונגעלייט, און זיי פלעגן אַלע צוזאַמען גוט און פריילעך פאַרברענגען.

פריידקינזאָנס הויז איז ביי איר געווען אַלצאיינס, ווי די איי־גענע היים, און אין אנדערע פרטים נאָך פיל טייערער.

די גוטע ערלעכע קלאַרע האָט באמת ליב געהאָט די דריי שוועס־טער, און טאָמער האָט זי געהערט אַמאָל אַ שלעכט וואָרט וועגן זיי, האָט זי יענעם די אויגן אויסגעריסן. אַלע האָבן געוווסט, אַז קיינער וועט נישט קענען צערייסן זייער פריינטשאַפט.

אָבער עס זענען נישטאָ קיין אייביקע זאַכן אויף דער וועלט!

א התונה מיט קאַוואַליערן.

ר׳ קלמן־קאַפּלס האָט חתונה געמאַכט זיין עלטסטע טאָכטער אָלגע. און מען קען זאָגן, אַז דאָס גאַנצע שטעטל האָט געהאָרעוועט פאַר דער חתונה. אַלע אָריבאַטאָווקער ווייבלעך און מיידלעך האָבן שטאַרק גע־שוויצט אַרום זייערע קליידער אויף דעם גבירס חתונה. און ביי ר׳ קלמן קאַפּלס אין הויז האָט מען אַלץ איבערגעקערט מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף: געוואַשן, געשאָבן, געריבן, געקאָכט, געבאַקן. אָבער נאָכ־מער פון אַלע האָט געהאָרעוועט דער כלהס שוועסטער, קלאַרע.

די מעשה איז דערפון אַזוי: קלאַרע צוזאַמען מיט דער כלה האָבן געפועלט ביי זייערע עלטערן, אַז די חתונה זאָל זיין אַ היינטוועלטיקע. מען זאָל רופן אויף דער חתונה אַלע היינטוועלטיקע יונגעלייט און אויך

די, מיט וועלכע קלאַרע האָט זיך באַקאַנט ביי די פֿריידקינזאָנס, כּדי מען זאָל אויף דער חתונה „טאַנצן מיט קאַוואַליערן". קלאַרע האָט געהאָרעוועט איבערן כּוח, עס זאָל אַלץ זיין אין אָרדענונג, ווי עס פּאַסט פֿאַר אַ היינטוועלטיקער חתונה. וואָס אַלע אַנדערע האָבן געטון אין שטוב, איז איר אַלץ נישט געפֿעלן. האָט מען צעשטעלט דאָס מעבל, האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז עס שטייט „אַלמאָדיש" און די היינטוועלטיקע וועלן לאַכן. זי האָט נישט געקוקט אויף איר שוואַכן כּוח, אויף אירע דאַרע קליינע הענטלעך און האָט צוזאַמען מיט די שטובמענטשן נאָכאַמאָל געשלעפּט דאָס מעבל און אַלץ איבערגעשטעלט אויף אַנדערע ערטער.

—לאָזט, פֿריילן, מיר וועלן אַלץ מאַכן ווי איר וועט הייסן. צו וואָס דאַרפֿט איר שלעפּן?—האָבן זיך ביי איר געבעטן די שטובמענטשן.

—איך קען זיך אויף אייך נישט פֿאַרלאָזן, איר פֿאַרשטייט נישט, ווי איך מיין...

און ווען אפילו די מוטער האָט זי געבעטן, אַז זי זאָל אַזוי נישט האָרעווען, אַז זי האָט גענוג געאַרבעט אָן דעם מעבל אויך, האָט קלאַרע אויך נישט געפֿאָלגט.

—איך קען זיך אויף זיי נישט פֿאַרלאָזן... פֿון וואַנען זאָלן זיי וויסן, ווי אַזוי עס דאַרף זיין אַ היינטוועלטיקע חתונה?—האָט קלאַרע ביי זיך געטראַכט און טאַקע ווייטער אַלץ געטון.—זאָלן די היינטוועלטיקע נישט האָבן צו זאָגן, אַז ביי אונדז איז אַלץ אַלטמאָדיש...

די לעצטע צוויי טעג פֿאַר דער חתונה האָט זי אָנגעהייבן אַרבעטן אַרום איר קלייד, אין וועלכן זי דאַרף טאַנצן מיט די קאַוואַליערן. צען מאָל אין טאָג איז קלאַרע געלאָפֿן צו די פֿריידקינזאָנס און די פֿריידקינזאָנס צו קלאַרען אויף רעפּעטיציעס, זען, ווי דאָס קלייד ליגט, ווי די פֿריזור זעט אויס, ווי די בלום איז פֿאַרשטעקט — און אַלעמאָל האָט קלאַרע אין שפּיגל געפֿונען אַ נייעם חסרון אויף אַ ניי אָרט, און מען האָט ווייטער אָנגעטון און אויסגעטון, ווייטער צוגעשפּיליעט און אָפּגעשפּיליעט. און דאָ איז אינגאַנצן איבערגעבליבן צוויי טעג און עס איז נאָך דאָ אַזויפֿיל אַרבעט! נאָר עס האָט נישט געהאָלפֿן, מען האָט נישט געגעסן, נישט געטרונקען, נישט געשלאָפֿן און מען איז ווייטער געלאָפֿן צו די פֿריידקינזאָנס, זיי זאָלן זען, זיך גוט צוקוקן און זאָגן ווי זעט איצט אויס דאָס קלייד, די פֿריזור און דאָסגלייכן.

די צייט איז ביי קלאַרען זייער גיך געפלויגן, און מען האָט דערלעבט דעם לעצטן טאָג פון דער חתונה. ביי קלמן־קאָפּלס אין הויז זענען שוין געווען אַלע צימערן אויפגערוימט, אַלע שטובמענטשן און סאַרווערס מיט סאַרווערקעס האָבן זיך שוין אויך אָרומגעוואַשן. ר׳ קלמן קאָפּלס מיט זיין ווייב האָבן זיך נאָכן עסן אַ ביסעלע צוגעלייגט אָפּרוען, זיי זאָלן קענען זיצן די גאַנצע נאַכט אויף דער חתונה. זיי האָבן אויך געבעטן קלאַרען, זי זאָל זיך אַ ביסעלע אויסשלאָפן. נאָר קלאַרע האָט וועגן שלאָפן גאָרנישט געוואָלט טראַכטן. איצט אין דער שטילקייט, אין דער ריינקייט, אין דער גרויסער אָרדענונג האָט זי באַדאַרפט מאַכן די לעצטע רעפּעטיציע פון איר קלייד—פאַרשטייט זיך, אַז איצט האָבן אַלע דריי שוועסטער, די פריידקינזאָנס, געמוזט זיין דערביי.

די רעפּעטיציע איז פאָרגעקומען אין דעם אייגענעם גרויסן זאַל, וווּ מען וועט היינט אין אָוונט טאַנצן מיט קאַוואַליערן. אין אַלע פיר זייטן האָבן געבלישטשעט גרויסע שפּיגלען, און אַלע ווינקלען גרויסע וואַזאָנעס מיט אַ סך בלומען. צוויי שעה האָט געדויערט דאָס אָנטון, צושפּילן און אויפשפּילן. די פריידקינזאָנס האָבן, ווי תמיד, געזאָגט די בעסטע מיינונג. און אפילו קלאַרע האָט שוין אויך נישט געפונען קיין שום חסרון אין איר קלייד.

די פריילנס פריידקינזאָן האָבן געאײַלט אַהיים, זיך אויך צוצוגרייטן צו דער חתונה. און קלאַרע איז אין דעם גרויסן שיינעם באַפּוצטן זאַל געבליבן אַליין.

זי האָט פאַרשלאָסן אַלע טירן פון זאַל, און צום הונדערטסטן מאָל ווייטער אָנגעהייבן קוקן אין שפּיגל, זיך געדרייט אַזוי און אַזוי, ביז זי האָט זיך אַרומגעזען פון אַלע זייטן, ווי גרויס זי איז, ווי דאָס קלייד איז אויף איר געלעגן ממש אויסגעגאָסן. פון גרויס פרייד איז דאָס ביסעלע בלוט איר געקומען אין פּנים אַריין, און גרינג, ווי אַ ווינטעלע, האָט זי זיך אַ לאָז געטון איבער דעם גרויסן זאַל. אין איין מינוט איז זי איבערגעפלויגן דעם גאַנצן זאַל אַרום און אַרום.

—אַך, ווי גרינג, ווי גוט און זיס עס איז איצט!—האָט זי זיך געזאָגט מיט התפּעלות. — און די מאַמע וויל, איך זאָל איצט שלאָפן, אויסרוען מיינע צעבראָכענע אויסגעהאָרעוועטע ביינער... איך האָב שוין דריי נעכט נישט געשלאָפן... איך בין געווען אַזוי פאַרהאָרעוועט, אַז עס האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אַז איך וועל אויף דער חתונה נישט האָבן קיין כּוח צו טאַנצן. און איצט פיל איך גאָרנישט די אַלע ווייטיקן, וואָס

פריער. די מאַמע הייסט מיר שלאָפן, פאַרשלאָפן אַזאַ טייערע צייט, אַזאַ זיסע, ליכטיקע גאָלדענע וועלט... אַך, ווי שיין און ריין און גוט איז דאָ איצט !..

מיט אַ זיסן שמייכל אויף די ליפּן האָט זי זיך פאַרטראַכט אויף עטלעכע מינוט.

— און ווי גוט און פריילעך וועט זיין היינט אין אָוונט... ביי אונדז וועלן זיין אַלע קאַוואַליערן... און גאַרפינקל מיט שטיינקפינקלען אויך !..

ביי די לעצטע ווערטער האָט זי, שפּרינגענדיק איצט איבערן זאַל, פּלוצלונג צוגעלייגט אירע פינגער צום מויל און אַרויסגעלאָזט אַ קוש איבערן גאַנצן זאַל, אַז עס האָט אָפּגעקלונגען אין אַלע ווינקעלעך.

דעמדאָזיקן לופט־קוש, ווי מען רופט אים אָן ביי פאַרליבטע, האָט קלאַרע געשענקט אַלע קאַוואַליערן פאַר זייער שיין טאַנצן און אפשר גאַרפינקלען מיט שטיינפינקלען פאַר זייערע שיינע האָר. ווער קען וויסן וואָס עס האָט זיך איצט געטון ביי דער יונגער גליקלעכער קלאַרען אין האַרצן !...

כאָטש מען האָט קלאַרען נישט גערעכנט צווישן די שיינע מיידלעך, דאָך האָט זי איצט אויסגעזען אַזוי שיין, אַז יעדן האָט זי געקענט געפעלן. איר שטענדיק בלוי פּנים איז איצט געוואָרן פאַרביק. די אויגן האָבן געבלישטשעט. עס האָט פון זיי געשפּריצט מיט פייער פון לעבן, איר שפּרינגען און טאַנצן, ווי אַ קליין קינד, האָט איר צוגעגעבן אַ באַזונדערע חנעוודיקייט. זי האָט דאָס באַמערקט און איז געוועזן זייער גליקלעך.

זי איז נאָך עטלעכע מאָל דורכגעשפּרונגען איבערן זאַל, ביז זי איז מיד געוואָרן. זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט אויפן ווייכן דיוואַן, און זיסע געדאַנקען האָבן זי אָנגעהייבן איינצושלעפערן...

* * *

וועלכע זיסע געדאַנקען האָבן איצט קלאַרען איינגעוויגט — איז שווער צו טרעפן, נאָר פון איין זאַך האָט זי געטראַכט, אַז היינט אין

אונט וועט זי זיך מער באקענען מיט זיי. זי האָט שוין לאַנג גע־וואָלט זיין מיט זיי באַקאַנט, ווי די פריידקינזאַנס, נאָר ווי אזוי האָט דאָס געקענט זיין, אַז זיי האָבן צו איר אין שטוב נישט געקענט קו־מען: אירע עלטערן וואָלטן דאָס נישט דערלויבט, און דעריבער איז זי געווען מיט זיי, ווי מען זאָגט, „נאָר פונדערווייטנס באַקאַנט". ווען די יונגעלייט זענען געקומען צו די פריידקינזאַנס, האָבן זיי איר אויך דער־לאַנגט די האַנט און ווייטער גאָרנישט. זיי האָבן מיט איר קיינמאָל נישט גערעדט, ווי מיט די פריידקינזאַנס.

„—זיי מיינען, אַז איך קען נישט רעדן, — פלעגט קלאַרע אָפט טרויעריק טראַכטן,—ווייל איך בין אַ חסידישע טאָכטער... אָ! זיי ווילן זיך נישט צוקוקן צו מיר, אַז איך קאָן אויך אַזוי רעדן, ווי די פרייד־קינזאָנס. זיי ווילן קענען זען און פאַרשטיין, וואָס עס טוט זיך ביי מיר אין האַרצן, ווי איך קען פילן... ווי איך קען אמת, אמת ליב האָבן... און זיי האַלטן מיך פאַר אַ שטומע... איך קען גאָרנישט רעדן. איך בין אַ חסידיש מיידל... וואַרט נאָר, וואַרט, וועט איר זען, ווי איך וועל זיין אַ חסידישע פרוי!..."

נישט צו ווערן אַ כלה פאַר אַ חסיד, פאַר אַ נישט געבילדעטן און נישט פאַר אַ היינטוועלטיקן, האָט זי ביי זיך שוין לאַנג באַשלאָסן. זי איז געווען זיכער אין איר חשיבות ביי אירע עלטערן, אַז זיי וועלן עס איר דערלויבן. נאָר ווי אַזוי־זשע קען דאָס זיין, אַז ווערן אַ כלה פאַר אַ היינטוועלטיקן פּאַסט נישט דורך אַ שדכן! די כלה מוז אַליין געפינען אַ חתן, אַזוי לאַנג זיין באַקאַנט מיט היינטוועלטיקע ביז מען וועט זיך אין איר פאַרליבן. נישט איינמאָל האָט זי געפּרוווט אָנ־הייבן זיך מער באַקענען און רעדן מיט זיי, נאָר דאָס „אָנהייבן" איז איר עפּעס געווען אַזוי שווער, אַז עס זענען אַזוי אַוועקגעגאַנגען טעג און וואָכן און—גאָרנישט! נאָר איצט — אויף היינטיקן אָוונט האָט זי אָרויפגעלייגט איר גאַנצע האָפענונג. אויף איר שוועסטערס חתונה וועט זי טאַנצן מיט די קאַוואַלירן מער ווי אַלע מיידלעך, און מיט גאַר־פינקלען און שטיינפינקלען וועט זי געוויס אַ סך טאַנצן!..

מיט דידאָזיקע געדאַנקען איז קלאַרע, זיצנדיק אויפן ווייכן דיוואַן, אַנטשלאָפן געוואָרן ווי אַ קינד אין וויג, פאַרוויגט מיט די אייגענע געדאַנקען.

געטאנצט מיט יאשטשערקעס.

דאָס גאַנצע הויז איז געווען באַלויכטן מיט א סך ליכט און לאָמפּן. נאָך שענער און ליכטיקער איז געווען דער גרויסער זאַל, וווּ עס זענען איצט פאָרגעקומען די טענץ. אַלע קאַוואַליערן זענען געווען אין זאַל. קיינער האָט נישט געפעלט. אויך אַלע בולוואַנאָווקער אַריסטאָקראַטקעס, דאַמען און פריילנס האָבן נישט געפעלט. דער כלהס שוועסטער האָט מען געזען אומעטום. אַלע האָבן אין איר דערקענט, אַז זי איז דאָ אויף דער חתונה די הויפּט-מחותנתטע. קלאַרע איז געווען זייער פריילעך. מיט אירע ליבע חברטעס פריידקינזאָן האָט זי געשפּאַצירט געאַרעמט איבערן זאַל און צוזאַמען אויפגענומען די יונגע היינטוועלטיקע געסט.

—אך, פראַניעטשקע, ווי ס'איז גוט, וואָס מיין פאָטער האָט דערליבט אַזאַ חתונה!..—האָט זיך קלאַרע געווענדט צו דער עלטערער פריילן פריידקינזאָן.—אומשטיינס-געזאָגט, אַן אַלטמאָדישע חתונה איז דען אויך אַ חתונה? גיי טאַנץ מיט אַלטע ווייבער! עס גלוסט זיך גאָר שלאָפן. אָבער אויף אַזאַ חתונה איז טאַקע פריילעך!

די טענץ האָבן זיך אָנגעהייבן. גאַרפינקל און שטיינפינקל, צוויי סטודענטן פון דעם פּעטערבורגער מעדיצינישן פאַקולטעט, זענען געווען די פירער מון די טענץ. אויסערדעם, וואָס זיי האָבן געקענט שיין טאַנצן און גוט פאַרשטאַנען ווי צו פירן די טענץ, זענען זיי אויך געווען צוויי שיינע יונגעלייט און, פאַרשטייט זיך, אַז ביי די טענץ

זענען זיי געווען די העלדן, און יעדן פריילן און יונגער דאמע האט אויסגעוויזן, אז גארפינקל אדער שטיינפינקל וועט זי אנגאזשירן צום טאנץ.

ווי גליקלעך איז קלארא געווען צום ערשטן טאנץ, ווען גארפינקעל האט זי אנגאזשירט!

קלארא האט זיך נישט באוויזן אפצורוען פונם ערשטן טאנץ, איז שוין אונטערגעשפרונגען שטיינפינקל און זי איינגעלאדן צום צווייטן טאנץ.

קלארא האט זיך געפילט נאך גליקלעכער, פונקט ווי די זינגערין, וועלכע דער עולם רופט ארויס דאס צווייטע מאל צו זינגען דאס אייגענע שטיק. א גליקלעכע איז קלארא געפלויגן איבערן זאל מיט דעם העלד. זי איז גארנישט מיד געווארן פון דעם צווייטן טאנץ. פונקט פארקערט. וואס ווייטער, האט זי זיך געפילט גרינגער און גרינגער, און וואלט אזוי געפלויגן אייביק, אייביק מיט דעם גרינגן קאוואליער, העכער, העכער ביז אין בלויען הימל אריין, ווו אנשטאט כלי-זמר, שפילן פייגל, אנשטאט די אלע לאמפן — לייכט די גאלדענע זון מיט מיליארדן שטראלן.

ווען עס האט זיך געענדיקט דער טאנץ און זי איז מיט איר קאוואליער געבליבן שטיין אויף די פיס, האט זיך איר אויסגעוויזן, ווי זי איז מיט א גוטן מלאך אראפגעפאלן פון הימל אויף דער ערד.

דער גוטער מלאך האט זי צוגעפירט צו א ביינקל, ליבלעך געדאנקט איר פאר דעם טאנץ, און מיט א זיסן שמייכל אוועקגעגאנגען און פארפאלן געווארן צווישן די געסט, וועלכע האבן זיך געדרייט אין זאל.

זיצנדיק אזוי אויף דעם בענקל, האט זיך איר געהייבן דאס הארץ. א קליין געשמאק ווינטעלע פונם פענצער האט איר א ביסעלע דערקוויקט. זי האט זיך ארומגעקוקט און האט געזען, ווי איר גוטער מלאך דאט זי, ווי אן עלנטן שטיין איבערגעלאזט אויף דער זינדיקער ערד, צווישן פראסטע, זינדיקע בעשעפענישן—אך! ווי וואלט זיך איר איצט געוואלט מיט דעם גוטן מלאך זיך אויפהייבן הויך... אין דער הויך... נאר בעווייס וועט ער באלד קומען צעפליען, אויף זיינע גרינגע פליגלען זי אויפצעהייבן ווידעראמאל פון דער זינדיקער ערד און זיי וועלן ווידער אוועק חייט... ווייט...

—ווי פילט איר זיך, קלאַרעטשקע? — האָט פראַניע, וועלכע איז געזעסן ביי איר רעכטער האַנט, זי געפרעגט, און איבערגעשלאָגן אירע זיסע געדאַנקען. — דאַכט זיך עס איז דאָ צו הייס?

— איך פיל זיך גוט, זייער גוט... מיר איז נישט הייס, מיר איז גוט...

— אַך, קלאַרעטשקע! ווי שיין ליגט אויף דיר דאָס קלייד! — האָט זיך אָנגערופן מאַניע, וואָס איז געזעסן לעבן איר לינקער זייט. — דו זעסט איצט אויס אַזוי פיין, אַז עס איז אַ פאַרגעניגן צו קוקן אויף דיר...

— יאָ, איך פיל עס, איך געפעל זיך איצט אַליין... איך בין מיט זיך איצט זייער צופרידן! — האָט קלאַרא געענטפערט און מיטן גאַנצן האַרצן זיך צעקושט מיט אירע טרייע חברטעס.

די מוזיק האָט געגעבן אַ סיגנאַל צום טאַנצן, דיביידע דירי-זשאָרען האָבן אָנגעהייבן שווימען איבערן זאַל פריילעך, און אויף „טאַנץ-לשון" אויסגעשריען, אַז די פּאָרלעך זאָלן זיך שטעלן אויף זייערע ערטער. די קאַוואַליערן האָבן געכאַפּט זייערע דאַמען און פּאָרלעך האָבן אָנגעהייבן פליען. קלאַרע האָט אויך געטאַנצט, נאָר שוין נישט אַזוי גרינג, אונטערן בלויען הימעל, ווי אין די ערשטע צוויי טענץ, נאָר פראָסט געטאַנצט מיט די פיס אויף דער ערד. איר נייער קאַוואַ-ליער איז איר געווען צו שווער, פונקט ווי זי וואָלט איינגעשפאַנט געוואָרן אין אַ שווערן וואָגן. זי איז באַלד שטאַרק מיד געוואָרן און זיך געזעצט אויף איר שטול.

די גוטע גרינגע מלאכים האָבן נישט אויפגעהערט צו פליען מיט די פריילנס פריידקינזאָן ביזן סוף פון די טענץ...

עס איז ווידער געווען אַ הפסקה. נאָכדעם האָט די מוזיק ווייטער געגעבן אַ סיגנאַל. די צוויי דיריזשאָרען האָבן זיך געלאָזט לויפן נעמען זייערע דאַמען אין דער זייט, וווּ קלאַרא איז געזעסן. זי האָט שוין אָוועקגעלייגט דעם שעפּער. זי איז געווען זיכער, אַז גאַרפינקל מיט שטיינפינקלען לויפן צו איר. עס האָט זי נאָר אינטערעסירט, ווער וועט זי דער ערשטער איינלאַדן. נאָר דער ערשטער האָט אויסגעכאַפּט פראַניען, וועלכע איז געזעסן ביי דער רעכטער זייט פון קלאַרען, און דער צווייטער — מאַניען, וועלכע איז געזעסן ביי דער לינקער זייט — און קלאַרע איז ווייטער מגולגל געוואָרן צו אַ פערטן נייעם קאַוואַ-ליער...

זי האָט זיך איצט נאָך ערגער געפילט, ווי פריער. זי האָט זיך אַ ביסל געדרייט מיט איר נייעם קאַוואַליער און זיך באַלד אַנידערגע-זעצט אויף איר שטול.

מען האָט נאָך פיל טענץ געטאַנצט און קלאַרע האָט די גוטע מלאכים מער נישט געזען. זיי זענען פאַרפאַלן געוואָרן, ווי אין וואַסער אַריין, דאָס הייסט, דעם גאַנצן אָוונט האָבן זיי נאָר געטאַנצט מיט די פריידקינזאָנס...

קלאַרע האָט איצט געקוקט אויף אירע פריערדיקע מלאכים, ווי אויף גזלנים און רוצחים, און אויף אירע טייערע חברטעס, די פריידקינזאָנס, וואָס זי האָט אָן זיי קיין שעה נישט געקענט איבערלעבן — ווי אויף אירע שונאים.

די שטענדיקע גוטע קלאַרע איז איצט געוואָרן בייז, ווי אַ שלאַנג. דאָס יונגע בלוט האָט אין איר אָנגעהייבן זידן, ווי אין אַ קעסל פאַר גרויס פאַרדראָס. נאָר וואָס האָט זי געקענט טון? די גוטע ערלעכע קלאַרע, וואָס האָט נישט געקענט זיין פאַלש, האָט נאָך געמוזט מיט אירע גזלנים און שונאים זיין גוט און פריינטלעך, בעטן אַלעמאָל, זיי זאָלן עפעס געניסן פון די גוטע פאַרבייסנס און משקאות, וואָס מען האָט אָנגעגרייט אויף דער חתונה.

ווען עס זאָל ערגעץ זיין אַזאַ מין ביסעלע סם, וואָס מען זאָל דערפון ווערן מיאוס און דערצו אָן פיס, אַז מען זאָל נישט קענען טאַנצן, וואָלט געוויס די גוטע קלאַרע געבעטן די פריידקינזאָנס, זיי זאָלן דערפון עפעס געניסען... נאָר אַזאַ מין סם האָט זי נישט גע-האַט, מען האָט עס נישט אָנגעגרייט אויף דער חתונה, און ווידער האָט נישט געפאַסט מכבד צו זיין מיט אַזוינע זאַכן, און קלאַרע האָט טאַקע ווייטער געמוזט זיי בעטן עפעס געניסן פון די גוטע קאָנפעקטן, גוטן לעקעך און פלאַדן און פאַרטרינקען מיט גוטע ווייַנען.

קלאַרע האָט נישט געטאַנצט, די פריידקינזאָנס האָבן דאָס באַ-מערקט און זי געפרעגט:

—פאַרוואָס טאַנצסטו עפעס נישט?

—איך בין זייער מיד!—האָט קלאַרע געענטפערט.—איך פיל זיך נישט גוט.

— אפשר דאַרף מען רופן אַ דאָקטאָר?—האָט זיך פראַגיע דער-שראָקן.

— באַרויקט זיך, איך דאַרף קיינעם נישט... איך בין נאָר מיד,

איך האָב אַ סך געהאָרעוועט פאַר דער חתונה...

—מיר דאַרפן גאָרנישט שיקן נאָך קיין דאָקטאָר, מיר האָבן אייגענע. קומט נאָר אַהער, יונגע דאָקטוירימלעך!—האָט פּראַניע אַ רוף געטון די צוויי סטודענטן.

—איידער אַזוינע דאָקטוירים, איז שוין גלייכער געזונט צו זיין!—האָט מאַניא געלאַכט.

מען האָט ווייטער אָנגעהייבן שפּילן, און גארפינקל מיט שטיינפינקלען, האָבן ווייטער פריילעך און לעבעדיק געטאַנצט — מיט די פריידקינזאָנס.

קלאַרע האָט מער נישט געקאָנט איבערטראָגן. זי איז געווען פון די אמתע ערלעכע נאַטורן, וועלכע האָט נישט געקענט זיין מיט דעם האַרצן אַזוי און מיט דעם פנים אַנדערש. וואָס עס האָט זיך געטון ביי איר אין האַרצן, האָט מען גרינג געקאָנט באַמערקן אויף איר געזיכט. ווען זי האָט איינעם ליב געהאַט, האָט זי אים ליב געהאַט מיט דעם גאַנצן האַרצן, און ווען זי האָט איינעם פיינט געהאַט, איז אויך געווען מיט דעם גאַנצן האַרצן. ווען עס זאָל היינטיקער אָוונט נישט געווען זיין איר שוועסטערס חתונה, וואָלט זי שוין לאַנג אַוועקגעגאַנגען פון זאַל. איר געדולד האָט שוין אָבער געפּלאַצט און זי האָט באַשלאָסן, אַז אויב די גזלנים וועלן זיך ביי דעם איצטיקן טאַנץ אָן איר נישט דערמאָנען, וועט זי אַוועקגיין צו זיך אין צימער. עס מעג זיין, וואָס עס וועט זיין.

קלאַרע האָט אַליין געהייסן שפּילן דעם טאַנץ, טאָמער וועלן זיי זי באַמערקן. די מוזיק האָט באַלד אָנגעהייבן שפּילן, די דיריזשאָרן האָבן אָנגעהויבן שרייען: צו די „פּאָרלעך!” אַלע אַנדערע קאַוואַליערן זענען צוגעלאָפן, נאָר נישט גארפינקל און נישט שטיינפינקל! זיי זענען שוין געשטאַנען אויף זייערע ערטער — פאַרשטייט זיך, מיט די פריידקינזאָנס. קלאַרע וואָלט פון גרויס פאַרדראָס שוין אַנטלאָפן פון זאַל, נאָר ווייל זי האָט אַליין געהייסן שפּילן, האָט זי שוין געמוזט טאַנצן ביזן סוף. מיט שווייס איז זי אָפּגעגאַנגען, איידער מען האָט געענדיקט דעם טאַנץ. איר קאַוואַליער האָט איר ווידעראַמאָל אויסגעוויזן, ווי עפּעס אַ שווערער וואָגן, וואָס האָט זי איינגעשפּאַנט אין אים און זי שלעפּט זיך מיט אים איבער אַ שווערן זאַמדיקן וועג...

זי האָט זיך געוואָלט אַ ביסל אָפּרוען און אַוועקגיין פון זאַל.

נאָר די מוטער איז צוגעגאַנגען מיט אַ פרייליכן געזיכט און איר געזאָגט:

— קלאַרעטשקע! וואָס לאָזטו אונדזערע טייערע געסט זיצן ליידיק? וואָס בעטסטו זיי נישט, מען זאָל עפּעס געניסן?

און קלאַרע האָט געמוזט מיט אירע אייגענע הענט כסדר מכבד זיין אירע אייגענע גזלנים און נאָכמער אירע שונאים — די פריידקינזאָנס !...

אין עטלעכע מינוט אַרום האָט קלאַרע געזאָגט, אַז דער קאָפּ טוט איר שטאַרק וויי. די מוטער, וועלכע איז געווען זייער צופרידען, וואָס קלאַרעטשקע וויל זיך גיין אָפּרוען, האָט זי פאַרענטפערט פאַר די געסט, אַז זי האָט זייער געהאָרעוועט פאַר דער חתונה, איז זי שוואַך, אַן איידל קינד.

— היינט זעט, אַז אַ קינד וויל נישט פאָלגן ! — האָט די מוטער געזאָגט. — איך האָב זי בייטאָג געבעטן, זי זאָל זיך אַ ביסל צולייגן, האָט זי נישט געוואָלט, איצט קען זי אפילו נישט זיצן.

די פריידקינזאָנס האָבן זיך הייס צעקושט מיט איר און געוווּנטשן איר אַלדאָס גוטס. גאָרפינקל און שטיינפינקל ד׳האָבן פריינטלעך זיך צעזעגנט מיט איר, און קלאַרע איז אַוועקגעגאַנגען אין איר צימער.

מײנע אַ באַקאַנטע דאַמע.

זינדיקער מענטש, קלאַרע! זי האָט געמיינט, אַז נאָר זי איינע איז אַן אומגליקלעכע. זי זאָל זיך געוועזן צוקוקן צו אַנדערע מיידלעך, וואָס האָבען זיך געפונען אויף דער חתונה „מיט קאַוואַליערן״, וואָלט זי געזען פיל אומגליקליכערע פון איר, וועלכע האָבן אויך גע־טאַנצט מים יאַשטשערקעס! קלאַרע האָט געטאַנצט מיט די גוטע מלאָכים כאָטש איין מאָל, און נאָך די ערשטע פרישע טענץ, און יענע האָבן אפילו דעם לעצטן אַלטגעבאַקענעם טאַנץ מיט זיי אויך נישט געטאַנצט. נאָר אַזוי איז שוין דער מענטש זינדיק, אַז ער פילט נאָר, ווי אים אַליין איז שלעכט, און וועגן אַנדערע אומגליקלעכע וויל ער אפילו גאָרנישט טראַכטן.

אָ! וויפל, וויפל אומגליקן קומען פאָר אויף יעדער חתונה, אויף יעדן באַל, וווּ עס טאַנצן דאַמען מיט הערן!

* * *

איך מוז זיך מודה זיין פאַר אייך, ליבע לעזער, אַז אויף אַזוינע חתונות און בעלער ביי אונדז, אין די גרויסע שטעט, אין דער „גרויסער וועלט״ האָב איך זייער ליב צו זיין — איך האָב ליב און קוועל אָן, קוקנ־דיק, ווי הונדערטער יונגעלייט, מיידלעך און קאַוואַליערן ווערן אַלע גליי־

לע ברידער און שוועסטער, און מען איז גוט איינער צום אַנדערן. די אַלע הונדערטער יונגע מענטשן טאַנצן אונטער איין ראָד ווי איין מענש. עס איז אַ גרויס פאַרגעניגן צו קוקן ווי אָרעם און רייך זענען ביי די טענץ גלייך. מען נעמט זיך אַרום ווי אייגענע. אַלע צוזאַמען האָבן גלייך פאַר־געניגן. מען טאַנצט, מען שפרינגט און מען רעדט צווישן זיך,ווי אומשול־דיקע גליקלעכע קינדער!

— איר האָט אַ גרויסן טעות !— האָט מיר אַמאָל אויף אַ באַל גע־ענטפערט מיינע אַ באַקאַנטע היינטוועלטיקע דאַמע פון מיטעלע יאָרן, בשעת איך האָב איר אַרויסגעזאָגט מיין מיינונג דעריבער.—איך בין אין מיינע יונגע יאָרן אויף אַ סך בעלער און אויף היינטוועלטיקע חתונות געווען. איך בין אַמאָל אַזוי שטאַרק פאַרברענט געווען אין אַזוינע פאַר־גענינגס, אַז איך קען זאָגן, אַז איך האָב קיין איין באַל, קיין איין חתונה נישט דורכגעלאָזט—און איך שווער אייך, אַז היינט, ווען איך בין אויף אַ חתונה, ווערט מיר זייער טרויעריק...

איך האָב זי געפרעגט מיט אַ שמייכל :

— אפשר דערפאַר, פאַרוואָס איר זענט שוין אַן עלטערע פרוי און קיין שיינע יונגעלייט ווילן מיט אייך נישט טאַנצן ?..

— איך רעד נישט פון מיר. איך זאָג עס גאַנץ ערנסט. איך רעד נאָר פון די אַלע „גליקלעכע״, פון וועלכע איר האָט אַזויפיל פאַרגעניגן, איך מיין פון די אַלע אומגליקלעכע איך בין אויך אַמאָל גע־ווען אַזאַ אומגליקלעכע!..

—אומגליקלעכע! אָט דאָס יונגע פריילן, וואָס איר זעט דאָ אין זאַל אַרומשפרינגענדיק, ווי אַ יונג פייגעלע, רופט איר אַן אומגליקלעכע? — האָב איך פאַרוואונדערט געפרעגט.

—יאָ ! — האָט זי ערנסט געענטפערט.—איר קוקט זיי אָן, ווי שיין, ווי פיין זיי זענען אָנגעטון ? ווי פריילעך, ווי גליקלעך זיי פליען דאָ אַרום פאַרלעכווייז ? אָ ! ווי ביטער אָבער, ווי שווער, וויפל צרות און שרעק האָבן זיי איבערגעטראָגן איידער זיי זענען געקומען אויף דעם באַל ! נישט איינע וועט איר דאָ געפינען, וועלכע האָט פריער דריי טאָג געוויינט, דריי נעכט נישט געשלאָפן, איידער זי האָט אויסגעבעטן ביי די עלטערן עטלעכע רובל צו באַפוצן דאָס קלייד, נישט איינע האָט זיך אויסגעוויינט די אויגן, ווייל זי האָט נישט געהאַט קיין הענטשיקעס אָדער קיין פעכער, נישט איינע האָבן די יונגערע שוועסטער מיט דער מוטער באַגלייט אויפן באַל מיט טויטע קללות, פאַרוואָס זי געהט יאָ און

די יינגערע נישט. נאָר זי, אייער גליקלעכע פרײלן, האָט צוגענומען אַלע קללות פאַר ליב, און איז טאַקע געגאַנגען אויפן באַל... זי האָט אפילו פאַרגעסן, וואָס פאַר אַ שרעקלעכע קללות עס וואַרטן אויף איר נאָכן באַל, אינדערהיים, פון דער מוטער און פון די יינגערע שוועסטער. אַ סך אַזוינע ביישפּילן וואָלט איך אייך געקענט ברענגען, ווי שווער און ביטער עס קומט זיי אָן, איידער זיי קומען אויפן באַל אָדער אויף דער חתונה. נאָר דאָס אַלץ, וואָס איך האָב אייך דערציילט, איז נאָך קיין אָנהייב נישט, וואָס זיי ליידן איבער טאַקע דאָ אין זאַל, טאַנצנ-דיק, שפּרינגענדיק און פרייענדיק זיך...

— דאָ אין זאַל? דאָס פאַרשטיי איך נישט!

— דאָ אין זאַל! אַי, וואָס איר, מאַנסלייט, ווייסט נישט און פאַר-שטייט נישט, איז קיין וווּנדער נישט... איר קענט עס נישט פאַרשטיין... איר האָט נישט קיין ווייבעריש האַרץ. דאָס קען נאָר וויסן אַ פרײלן, וואָס האָט געטאַנצט אויף בעלער און אויף היינטוועלטיקע חתונות, און ווער שמועסט נאָך פון יענע, וועלכע גאָט האָט געשטראָפט דערמיט, וואָס זיי זענען נישט אַזוי שיין... זיי פילן נאָכמער, ווי אומגליקלעך זיי זענען אויף דער פריילעכער חתונה, ווו עס שפּילט מוזיק...

מיין באַקאַנטע דאַמע האָט געזען, ווי איך הער מיך נישט אויף צו וווּנדערן פון אירע ווערטער, האָט זי ווייטער געזאָגט:

— אָבער אַז איר, בלינדע מאַנסלייט, פאַרשטאָפּטע אויערן, שטיי-נערנע הערצער און אייזערנע קעפּ, זאָלט אויך קענען פאַרשטיין אונדזערע הערצער, מוז איך אייך דערקלערן: אויף יעדן באַל אָדער חתונה, ווו מען טאַנצט מיט קאַוואַליערן, מוזן זיך געפינען צוויי-דריי יונגעלייט, וועלכע האָבן אַלע מעלות. זיי זענען יונג, שיין, לעבעדיק, רירעוודיק און דערצו טאַנצן זיי אויך גוט—אַזוינע ווערן באַלד די „העלדן" ביי די טענץ; זיי אָרדענען די טענץ, פירן די טענץ, די שענסטע מיידלעך לאַדן זיי איין צום טאַנצן... מיט איין וואָרט: זיי און זיי—זיי זענען אומעטום. ביים בופעט זענען זיי די ערשטע, עסן און טרינקען דאָס בעסטע, דער גאַנצער זאַל מיט דאַמען און קאַוואַליערן, צוזאַמען מיט די כלי-זמר זענען זייערע דינער, און זיי זענען זייערע באַלעבאַטים. אַלע מוזן זיי גלייך באַמערקן, און יעדע פרײלן, יעדע דאַמע איז זייער צופרידן, ווען איינער פון די „העלדן" לאַדט זי איין צו טאַנצן. און ווער שמועסט, אַז דער „העלד" טאַנצט מיט זיי עטלעכע טענץ, פילט מען זיך טאַקע פון די גליקלעכסטע אין דער וועלט. מיט זיי טאַנצט זיך גאָר אַנדערש, מיט

זיי פֿליט מען אין דער ערשטער פּאָר, מיט זיי לעבט מען, מיט זיי ווייסט מען פֿון אַ חתונה צו זאָגן! אָבער ווי פֿילט זיך די פֿרייַלן, וועלכע דער „העלד" האָט אַפֿילו קיין אײנמאָל נישט אײַנגעלאַדן צום טאַנצן? אָ! דענסטמאָל איז מען גאָרנישט צופֿרידן מיט דעם לעבן, נאָר די גאַנצע וועלט ווערט נמאס ומאוס. מען פֿילט זיך אומגליקלעך, ווי שטאַרק באַליידיקט, און מען ווערט אַראָפּגעפֿאַלן בײַ זיך. דאָס יונגע בלוט הייבט אַזוי אָן צו קאָכן, פּונקט ווי בײַם שניידער שמחת-תורה, ווען ער וויל דווקא די שענסטע און פֿעטסטע עליה, און עס לאָזט זיך אויס דערמיט, וואָס ער באַקומט עפּעס אַ שטיקל פֿאַרדאַרטע תורה!... מיט איין וואָרט, מען האָט גאָר אַ פֿאַרשטערטע חתונה און אַ פֿאַריאָמערט לעבן! און דערצו מוז מען נאָך זײַן פֿריילעך, לאַכן, רעדן, כדי מען זאָל נישט דערקענען, וואָס עס טוט זיך אין האַרצן. מען מוז נאָך זיך שלעפּן, טאַנצן מיין איך, מיט די „שווערע פֿורן"—אָ, דאָס איז אַ באַזונדער אָפּקומעניש אויף דער וועלט! די געציילטע צוויי, דריי „העלדן" זענען נאָך, ווי אויף צוזעצעניש אַזוינע מערדער, אַז יעדער פֿון זיי קלויבט זיך אויס איינע פֿון די שענסטע און טאַנצט מיט איר אַוועק דעם גאַנצן אָוונט אַלע טענץ, און מיט קיין אַנדערער אַפֿילו קיין טריט נישט. וואָס איז? דערפֿאַר, וואָס מען האָט נישט אַזאַ שיינע נאָז, ווי יענע! אָ, מיט וואָס פֿאַר אַ פֿאַרדראָס און כעס גייען אַוועק די מיידלעך פֿון דעם פֿריילעכן באַל! אומגליקלעכע! זיי באַקלאָגן זיך וועגן דעם פֿאַר קיינעם נישט, אַפֿילו נישט פֿאַר זייערע בעסטע חבר־טעס. יעדע טראָגט דעם פֿאַרדראָס שטיל בײַ זיך אין האַרצן. צווישן טויזנטער ליכט, צווישן מוזיק מיט טענץ, ווערט פֿאַרגאָסן טייכנווייז יונג בלוט פֿון יונגע מיידלעך...

— באַמערקט נאָך אַ זאַך,— האָט מיין דאַמע ווייטער זיך אָנגערופֿן. — פֿאַראַן אַזוינע פֿון די נישט שיינע, וועלכע גייען זייער זעלטן אויף אַ באַל, און טאָמער וועט איר זי פֿרעגן, פֿאַרוואָס גייט זי נישט, וועט זי אייך ענטפֿערן מיט פֿאַרשידענע תּירוצים: איך האָב פֿיינט די בעלער... וואָס האָב איך דאָרט נישט געזען? פֿאַרברענגען אומזיסט צייט... איך וועל בעסער די צייט לייענען אַ בוך, אָדער גיין שפּאַצירן אין באַס, וועל איך מער פֿאַרגעניגן האָבן... אַזוי וועט זי אייך זאָגן. וועט איר זי פֿרעגן:

—און טאַנצן ווילט איר גאָרנישט?

—עט! וואָס קומט אַרויס דערפֿון! איך האָב עס נישט ליב...

—אַזוי, אָדער ענלעך דערצו וועט זי אייך ענטפערן. נאָר גלויבט איר נישט!—האָט מיין באַקאַנטע דאַמע נישט אויפגעהערט צו פייערן— אין דער צייט, וואָס זי ענטפערט אייך מיט תּרוצים, טוט נאָר אַ קוק ביי איר אין האַרצן, אויב איר קענט... דעמאָלט וועט איר זען, אַז טאַנצן האָט זי זייער ליב, און זי וואָלט זיך אָפּגעזאָגט פון אַלע אַנדערע פאַרגעניגנס, אַבי צו גיין אויפן באַל. זי גייט אָבער נישט, נאָר דערפאַר, ווייל זי וויל נישט קיין „בלוט-צאַפּעניש"... דאָס בלוט זאָל אין איר אומזיסט נישט איבערגעקאָכט ווערן... זי ווייסט פון פּראַקטיק, אַז די העלדן פון די טענץ זענען נישט קיין מבינים אויף איר שיינקייט (עס איז נישטאָ קיין מיידל, וואָס זאָל נישט מיינען, אַז זי איז שיין)... און זי קען אַזוי אַוועקזיצן דעם גאַנצן אָוונט, און נישט נאָר די העלדן וועלן זי נישט איינלאַדן, נאָר אַפילו אַלע אַנדערע געוויינלעכע קאַוואַלירן וועלן זי אויך נישט באַמערקן. און בכלל, איידער זיך צו שלעפּן מיט די „שווערע פורן," איז גלייכער גאָרנישט צו טאַנצן און בעסער צו זיצן אינדערהיים... ווען אַזאַ מין פריילן גייט שוין יאָ אַמאָל אויף אַ באַל, גייט זי מיט אַן אָנגעגרייטן קאַוואַליער, וועלכער וועט טאַנצן נאָר מיט איר. אָן אַזאַ באַקאַנטן צוגעגרייטן קאַוואַליער וועט אַזאַ פריילן נישט גיין אויף קיין באַל, אָדער אויף אַ „חתונה מיט קאַוואַלירן." כאָטש דערהרגעט זי, מיינע שונאים, וועט זי אייך לי־בערשט דהונדערט נייע פּוסטע תּרוצים אויסטראַכטן, און טאַקע אויף דעם באַל נישט גיין, זי זאָל אַפילו, מיינע שונאים, דעם שלאַק באַקו־מען!

—איך האָב אַמאָל געקענט אַ יונגנמאַן,—האָט מיין באַקאַנטע דאַ־מע ווייטער דערציילט, — אַ שיינער, אַ לעבעדיקער, אַ פריילעכער, גע־טאַנצט אויסגעצייכנט גוט, מיט איין וואָרט, דער ערשטער הע.ד אויף אַלע חתונות — און שטעלט זיך פאָר: ער פלעגט נאָר טאַנצן מיט נישט קיין שיינע דאַמען... די מיאוסע פלעגט ער עטלעכע מאָל איינ־לאַדן צום טאַנצן, אַזוי, אַז די שיינע פלעגן די מיאוסטע מקנא זיין. אַלע האָבן זיך זייער געוואונדערט אויף דעם „העלד" און מען האָט אים אַמאָל געפרעגט: „צו וואָס טוט איר עס? איז דען נישט בעסער צו טאַנצן מיט שיינע, ווי מיט מיאוסע? מיט אַזאַ שיינעם יונג, ווי איר, וועלן דאָך מיט פאַרגעניגן טאַנצן די שענסטע דאַמען..." — איך טו עס מיט אַ וואָלטעטיקן צוועק... עס איז אַ רחמנות! — פלעגט ער ענטפערן...

—און איך זאָג אייך דעם אמת, אַז פֿאַר דעם יונגנמאַן איז שוין געוויס אין גן־עדן אָנגעגרייט אַ גאָלדענער שטול! באַרעכנט נאָר, וויפֿל אומגליקלעכע יונגע יידישע טעכטער האָט ער געראַטעוועט פֿון בלוט־צאַפּעניש און גליקלעך געמאַכט! גאָט זאָל אים דערלענגערן זיינע יאָרן, ער זאָל נאָך לאַנג זיין יונג און דער ערשטער העלד אויף אַלע חתונות. אָט וואָס פֿאַר אַ יונגעלייט עס זענען אַמאָל געוועזן אין מיינע יאָרן! היינטיקע יאָרן, אומשטיינס־געזאָגט, טוט נאָר יעדער, וואָס אים געפֿעלט אַבי אים איז גוט. און פֿון קיין אַנדערע אומגליקלעכע וויל ער גאָר נישט טראַכטן!...

—אָט זעט אין יענעם ווינקל, — האָט מיין באַקאַנטע אָנגעוויזן אויף צוויי מיידלעך, וואָס זענען געזעסן אין זאַל, ווו מען האָט גע־טאַנצט, — זעט ווי טרויעריק זיי זיצן... זיי האָבן נאָך קיין איינמאָל נישט געטאַנצט. קיינער פֿון די קאַוואַליערן האָט זיי נישט איינגע־לאַדן... וואָס איז? זיי זענען נישט שיין... אָ! איך פֿיל זייער האַרץ...

* * *

נאָך מיין שמועס מיט מיין באַקאַנטער היינטוועלטיקער דאַמע האָב איך ערשט איצט פֿאַרשטאַנען, מיט וואָס פֿאַר אַ האַרץ קלאַרע איז היינטיקן אָוונט אַוועקגעגאַנגען פֿון איר שוועסטערס חתונה, און ווער ווייסט, וויפֿל נאָך „אומגליקלעכע” עס האָבן זיך געפֿונען אויף דער חתונה פֿון קלאַרעס שוועסטער!

עס טאָגט שוין אין שטעטל.

עס האָט שוין געטאָגט אין אָריבאַטעווקע. די פענסטער זענען שוין געווען בלוי, ווען מען איז זיך צוגאַנגען פון ר׳ קלמן-קאַפּלס חתונה. אַזאַ גרויסן עולם האָט מען שוין לאַנג אין אָריבאַטעווקע נישט געזען ובפרט נאָך אַזויפיל יונגעלייט מיט יונגע מיידלעך.

בכלל אין די קליינע שטעטלעך, אַז איינער מאַכט התונה, רופט מען אַלע שכנים מיט זייערע קינדער, אָרעם און רייך — אַלע גלייך. היינט קען מען זיך פאָרשטעלן, ווען אַזאַ גביר, ווי ר׳ קלמן-קאַפּל מאַכט חתונה! פון אַלע טירן האָבן זיך געשיט מענטשן, „פּאָרלעך" און „פּאָרלעך"... פיל קאַוואַליערן האָבן אָפּגעפירט זייערע דאַמען און פיל זענען געגאַנגען אָן אָפּפירערס, נאָר מיט זייערע זיבעטעס, מיט וועלכע זיי זענען געקומען אויף דער חתונה. פון דער ברייטער גאַס, ווו ר׳ קלמן-קאַפּל האָט געוווינט, האָט זיך דער עולם אָנגעהייבן צו שיטן אין פאַרשידענע, שמאָלע, פינסטערע געסלעך, אין קויטיקע הייזלעך. דער ליאַרם פון דעם גרויסן עולם איז אַ ביסל שטילער געוואָרן, און מען האָט שוין געקאָנט הערן, וואָס איינער מיט דעם צווייטן האָט גערעדט.

— אַך. ווי שיין עס איז געווען, גיטל...

—דו ביזט אַמאָל געווען אויף אַזאַ חתונה, געלע? — האָט גיטל געענטפערט מיט אַ פראַגע איר חברטע, מיט וועלכער זי איז צוזאַמען געקומען אויף דער חתונה.

— איך ? פון וואַנען האָב איך געזאָלט זיין אויף אַ דייטשער חתונה?

—איך בין אויך קיינמאָל נישט געווען... נאָר איך האָב געזען: פאַראַיאָרן האָבן פונקט אַקעגן אונדזערע פענסטער געוווינט דייטשן. אַך, ווי עס איז גוט ביי די דייטשן!...

ביז היינטיקן אָוונט האָבן זיי דערפון אַזויפיל נישט געוווסט. פאַרקערט, אָפט פלעגן זיי מיינען, אַז ווי „ביי זיי" איז גאָר קיין בעסערס נישטאָ. ערשט איצט האָבן זיי זיך דערמאַנט און אַרומגעקוקט, ווי ביי „זיי" איז ביז אַהער געווען לאַנגוויילִיק, אומעטיק. און וואָס איז איצט? ווידער די אייגענע מאַמע מיט אירע שטרענגע און שאַרפע דינים און מנהגים, וואָס זי האָט אַרויסגעלייענט פון אירע הייליקע ווייבערשע ספרים אויף „עברי-טייטש," און ווידער דער אייגענער טאַטע, וואָס פאָלגט שטענדיק דער מאַמען, און מער ווי די עלטערנס הויז ווייסן זיי נישט. איין גאָט ווייסט, צי וועלן זיי נאָך אויף זייער לעבן האָבן אַזאַ טייערן אָוונט, ווי היינט אויף דער דייטשער חתונה.

—ביי די דייטשן איז אַזאַ חתונה גאָרנישט קיין אַנטיק! — האָט זיך גיטל אָנגערופן.—אַלע אָוונט קומען זיך צוזאַמען קאַוואַליערן און מען רעדט און מען שמועסט...

— פון וואַנען ווייסטו ? ביזט דען אַמאָל געווען ביי די דייטשן אויף אַן אָוונט ?

— איך האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז פאַראַיאָרן האָבן קעגן אונדז געוווינט דייטשן.

— וואָס דען מיינסטו ? מ י ר ווייסן עפּעס אויך פון אַ וועלט און פון אַ לעבן ? אומשטיינס-געזאָגט ! מען זיצט און מען זיצט אין שטוב און מען זעט פאַר זיך נישט די ליכטיקע שיין, און אַז עס קומט אַ גאַסט, טאָרן מיר אפילו אַ וואָרט נישט רעדן... און ווער קומט צו אונדז? אַ שכנטע, אַ גבאיטע, פרומע ווייבער... אָדער גאָר בערל שדכן און דייטער בערל שדכן, זיך און וואַרט ביז וואַנען ער וועט דיר געבן אַ חתן פאַר עטלעכע רובל מיט עטלעכע טרונק בראָנפן שדכנות! און ווער איז דער חתן? עפּעס פון אַ קליין שטעטל, וועלכן דו קענסט נישט און ווייסט נישט... גייען מיר אַמאָל שבת שפּאַצירן, אומשטיינס-געזאָגט, גייט מען מיט דער מאַמען, און אַז אפילו אָן דער מאַמען, זאָל דיך גאָט אָפּהיטן, ווען דו וועסט זיך מיט עמעצן באַגעגענען, דו ווארפסט

ציטערן פאַר די אייגענע עלטערן און פאַר אַלעמען אין שטעטל. מען זאָל דיך, חלילה, נישט באַרעדן. יעדע קויטיקע יודענע האָט איבער דיר צו שאַפן. ביי די דייטשן איז אַ פאַרגעניגן — אַ דייטשיש מיידל איז פריי... חוץ אירע עלטערן האָט קיינער איבער איר נישט צו שאַפן. זי טוט, וואָס זי וויל. זי גייט שפּאַצירן, ווען זי וויל און באַגעגנט זיך מיט יונגעלייט, מיט וועמען זי וויל... זי האָט פאַר קיינעם קיין מורא נישט. מען טעג צוזעצט ווערן רעדנדיק און פליאַטקענדיק. די אויגן מעגן זיי אַרויס קוקנדיק, אַרט עס איר ווי דער פאַראיאָריקער שניי. זי איז פראַנק און פריי פאַר דער גאַנצער וועלט. אַך, בין איך מקנא די פריידקינזאָנס!..

— מיר מעגן זיי טאַקע מקנא זיין! זייערע עלטערן פאַרפינסטערן נישט זייערע קינדער דאָס לעבן, ווי אונדז.

געלע ד'האָט אַ זיפץ געטאָן און גיטל איז אויך טרויעריק געוואָרן. אין אַ צוויי מינוט שפּעטער האָט זיך געלע פלוצים פריילעך גע־געבן אַ כאַפּ אויף.

— אַ, גיטעלע, דו זאָלסט געוועזן זען, ווי ער האָט מיך גע־בעטן טאַנצן.

— און מיך, — האָט גיטל אַ שפּרונג געטאָן פריילעך, — האָט ער געפירט ביי דער האַנט איבער דעם גאַנצן זאַל און מיר געדאַנקט פאַרן טאַנצן מיט אים...

— און איך בין שיער נישט אומגעפאַלן... ווען איך האָב זיך מיט אים געטאָן אַ דריי, האָט ער מיך אַ כאַפּ געטאָן און אונ־טערגעהאַלטן...

— דו זאָלסט געזעהן זען, ווי ער האָט מיך מיט דער האַנט אַרומגענומען!

— אַ, דו זאָלסט געוועזן זען, ווי ער האָט מיר דערלאַנגט אַ גלאָז וואַסער!..

— ביי דער „פּאָלקע" האָט ער מיך צוגעדריקט [illegible] זיך... מיר האָט אַזוי געקלאַפּט דאָס האַרץ!..

— ווען ער איז אַװעקגעגאַנגען, האָט ער זיך מיט מיר געזעגנט און אַזוי שטאַרק געדריקט ביי דער האַנט...

צולעצט האָבן זיי זיך צעזעגנט.

— אַ גוטע נאַכט, געלע! מאָרגן וועל איך דיר דערציילן, ווי ער האָט... נאָר לאָז שוין זיין, הייגט זאָלסטו זיין ביי מיר...

— אַ גוט יאָר דיר, גיטעלע, היינט אויף דער נאַכט וועל איך זיין ביי דיר אָדער דו וועסט אַריינקומען צו מיר. אַך, גיטעלע-לעבן, איך האָב דיר גאָר פאַרגעסן צו דערציילן... ווען ער איז... נאָר לאָז שוין זיין, ביז איך וועל קומען צו דיר, אַ גוטע נאַכט... עס איז שוין באַלד טאָג... אַ גוטן טאָג! אויף דער נאַכט פאַרגעס נישט...

— אַ גוט יאָר דיר, געלע-הארץ! קום נאָר, קום, וועסט שוין הערן!..

ביידע חברטעס האָבן זיך צעשיידט.

צו אַכצן יאָר זענען די צוויי חברטעס אַלט געוועזן. אַכצן יאָר זענען זיי אין תפיסה געזעסן. זייערע חסידישע פרומע עלטערן זענען געווען שטרענגע טשינאָווניקעס, גאָטס סטראַפּטשעס, האָבן זיי די גאַנצע אַכצן יאָר קיין טראָפּן פרישע לופט קיינמאָל נישט צוגעלאָזט צו זיי. נאָר היינטיקן אָוונט האָבן זיי זיך דאָס ערשטע מאָל פריי און גליקלעך געפילט, ווי באַפרייטע אַרעסטאַנטן. פון גרויס פרייד האָבן זיי נישט באַמערקט, אַז זייער גליק איז נישט אויף לאַנג און זיי קלאַפּן איצט אַליין אָן אין זייערע אַלטע תפיסות.

—עפנט שוין אויף!—האָבן זיי געקלאַפּט אין די טירן פון זייערע עלטערנס הייזער.

נישט אַזוי גיך זענען זיי אַנטשלאָפן געוואָרן—אַ קלייניקייט! זייער גאַנץ לעבן האָבן זיי מיט קיין יונגנמאַן נישט גערעדט, און אָנרירן אַ יונגנמאַן ביי דער האַנט—בוודאי נישט.

אָ! וויפל גוטע געדאַנקען און זיסע חלומות האָבן זיי פאַרוויגט! זיי זענען געקומען פון דער חתונה גליקלעך, ווייל ביי זיי איז גאַרפינקל און שטיינפינקל אָדער אָצפינקל געווען אַלצאיינס — אַבי געטאַנצט מיט אַ קאַוואַליע...

* * *

נישט ווייט, אין דעם צווייטן געסל, האָט אַ קאַוואַליער אָפּגעפירט זיין דאַמע—אַ היינטוועלטיקע אָריבאַטעווקער פריילן. זי האָט זיך אין שטאָט גערעכנט פאַר אַ היינטוועלטיקע דערפאַר, ווייל, ערשטנס, האָט זי געהייסן ראָזע, און, צווייטנס, האָט זי שוין טאקע אפשר צען

מאָל אין איר לעבען געטאַנצט מיט קאַוואַליערן. אויסערדעם, האָט מען זי אָפט געזען שפּאַצירן אין גאַס מיט יונגעלייט.

ביי ראָזען איז שוין געווען אַ גרויסער חילוק צו טאַנצן מיט גאָרפינגקלען און שטיינפינקלען, אָדער אָצפינקלען, נאָר דער אָצפינקל, וועלכער האָט זי איצט אָפּגעפירט אַהיים, האָט דעם גאַנצן אָוונט אַזוי־פיל געטאַנצט מיט איר און אַרום איר און מיט אַזויפיל קאָמפּלי־מענטן זי פאַרשיט, אַז איצט, גייענדיק מיט אים אַהיים, ווען עס האָט אָנגעהייבן צו טאָגן, די פייגעלעך זענען אויפגעשטאַנען מיט אַ זיסן פּיפּטשען, און די ברעגעס פון הימל האָבן זיך גערויטלט, איצט, ווען אַ שטיל וואַרעם ווינטעלע האָט געבלאָזן פון דער זייט, ווען די פרי־מאָרגנדיקע ראָסע האָט אָפּגעפרישט דאָס געזיכט, ווי מיט גוטן שמעקנ־דיקן וואַסער — איצט וואָלט ראָזע אים, אָצפינקלען, נישט פאַרביטן אויף קיין שום פינקל, יענער זאָל אפילו זיין אַ פינקל פון אַ פינקל־לאַנד. איצט האָט זי אפילו פאַרגעסן אָן דעם גרויסן פאַרדראָס פון אָוונט, פאַרוואָס די העלדן האָבן זי אפילו נישט איינמאָל איינגעלאַדן טאַנצן. פאַרגעסן, פאַרגעסן אין אַלץ, וואָס זי האָט איבערגעליטן, און איר פרי־ערדיקע „שווערע פּור" איז ביי איר איצט געוואָרן אַ פליענדיקער פייגל, וואָס פליט מיט איר העכער און העכער פון אַלע באַשעפענישן אין דער וועלט. יעדעס וואָרט זיינס איז ביי איר געווען אַ שיינע מוזיק, זי גייט איצט מיט אים געאָרעמט, אַ ביסל אָנגעשפּאַרט אויף אים פון גרויס מידיקייט, פון טאַנצן, און עס איז איר זיס אויף דער נשמה.

אַזוי זענען זיי צוגעגאַנגען צו דעם הויז פון אירע עלטערן. איר קאַוואַליער מאַכט אַ טרויעריקע מינע און ברעכט זיך אין דרייען. ער נעמט איר האַנט און דריקט זי שטאַרק. ראָזע זעט אויף זיין געזיכט, ווי ער האַלט אייביק נישט אָבגעלאָזט איר האַנט. נאָר וואָס קען מען טון? קיין אָפּגעשיילט איי קומט נישט גלייך אין מויל. מען מוז זיך איצט דערוייל צוגיין. נעמט זי זיך אָן מיט האַרץ און וויל אַרויסציען איר האַנט, נאָר ער האַלט זי ווייטער נאָך עטלעכע מינוט. צולעצט לאָזט ער אָפּ איר האַנט און געזעגנט זיך. ער צעשיידט זיך מיט אַ זיפץ און גייט אַוועק, און ראָזע שיקט אים נאָך אַ זיפץ...

קלפּנדיק אין טיר, זעט זי אים נאָך פונדערווייטנס, ווי די פייגל באַזינגען אים און ליכטיקע ברעגן פון הימל באַלייכטן אים.

— ווי גוט, ווי שיין, ווי טייער איז די וועלט! — האָט ראָזע געזאָגט, ווען איר קאַוואַליער האָט פונדערווייטנס איר צוגעוואָרפן דער

לעצטן „צום ווידערזען!" און האָט זיך פאַרדרייט אין אַ געסל, ווו זי האָט אים שוין מער נישט געזען.

ראָזע האָט גענומען קלאַפּן אין טיר.

די מוטער האָט צולעצט געעפנט מיט אַ בייזער:

— דער רוח האָט זי אָנגעטראָגן! ביזט שוין אין איינוועגס נישט קראַנק געווען צו נעכטיקן אויף דער גאַס!

ראָזע האָט צוריק פאַרשלאָסן די טיר און זיך געגאַנגען לייגן שלאָפן. די מוטער האָט נישט אויפגעהערט פון בעט צו רעדן און צו שילטן:

—קוק זי נאָר אָן, די פריצטע! מען דאַרף איר נאָך גיין עפענען—עפענען זאָל זיך איר אַ קבר, רבונו של עולם! זי קלאַפּט נאָך אין טיר, פונקט, ווי זי וואָלט חויל געדרשנט — קלאַפּן זאָל איר אין קאָפּ, זיסער גאָט!

ראָזע האָט נישט געענטפערט מיט אַ האַלב וואָרט. זי האָט זיך אָנגעהייבן אויסצוטון, זיך לייגן שלאָפן, אפשר וועט זי נישט הערן דער מוטערס קולות. איר פריערדיקער שטאָלץ איז אַוועק. איצט האָט זי ביי זיך אַליין אויסגעזען נידעריקער מיט עטלעכע קעפּ. זי איז שוין געווען אויסגעטון און געוואָלט זיך לייגן אין בעט אַריין, האָט זי נישט געפונען איר קישן. האָט זי אָנגעהייבן זוכן, האָט זי געפונען, אַז איר יינגערע שוועסטער שלאָפט אויף צוויי קישנס. האָט זי אַרויסגעשלעפּט איר קישן, נאָר די שוועסטער האָט זיך אויפגעכאַפּט.

— וואָס איז דאָרט פאַר אַ געשריי?—האָט די מוטער זיך אַריינגעמישט פון בעט.

— אַ קרענק אויף דער גרויסער מויד! זי רייסט ביי מיר דאָס קישן!—האָט די יינגערע שוועסטער אָנגעהייבן צו שרייען, אַריינפּלאָנטערנדיק זיך אין ראָזעס צעפּ.

— קרענק און „זאָך" גיב איר!—האָט זיך די מוטער ערשט איצט צעלאָזט, ווי מיט פיר פּאָטשטאָווע פערד. — זי איז נישט קראַנק זיך צו לייגן אויף ברעטער! וואָס איז זי ווייטער נישט געבליבן אויף דער חתונה? פּאָפּן און פרעסן איז זי געקומען אַהער! אַ גליק האָט זי געטראָפן: ר' קלמן דער גביר מאַכט חתונה זיין טאָכטער, דאַרף זי זיך פרייען—וואָס איז? מען האָט זי געבעטן!—קיין קאַטאַוועס נישט! מען האָט מיך אויך געבעטן, נאָר בין איך דען געגאַנגען? וואָס איז? מער גייט אונדז נישט אָפּ, ווי חתונות?!..

— איך זאָל זיין אין דיינע יאָרן, וואָלט איך מיט פאַרגעניגן געבליבן אינדערהיים, אַבי די עלטערע טאָכטער זאָל קאָנען גיין אויף אַ חתונה,—האָט זיך ראָזע נישט געקענט איינהאַלטן.

— אַ וויסט פינסטער שוואַרץ יאָר אויף דיין קאָפּ, אויף דיינע הענד און פיס, עס זאָל זיך צו קיינעם נישט צוקלעבן, נאָר צו דיין לייב און לעבן! — זי רעדט נאָך, די מויד! זי מיינט אינדעראמתן, אַז זי איז נאָך אַ פּיצעלע, בּרעקעלע מיידעלע! אין פּאַליסע וויקלט מען אַזוינע! איז נישט אַ געלעכטער, אַ געזונטע מויד, וואָס ווערט באַלד נאָך יום-טוב פאַרשריענע ניינצן יאָר, האָט נאָך אין זינען זיך צו מוידן און צו פּוצן און גיין אויף חתונות! אַז איך בין געווען אין דיינע יאָרן, האָב איך שוין, ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר, געהאַט צוויי קינדערלעך... איך בין שוין געזעסן אַליין אין אַ קלייט און געפירט אַ געשעפט, און די געזונטע מויד, פאַרשריענע יאָר אויף איר, האָט נאָך אַ פּיסק צו זאָגן, אַז איך זאָל זיצן אינדערהיים און זי זאָל גיין אויף חתונות! אַזוי לאַנג קרענקסטו שוין, רבונו של עולם, ווי איך וועל דיר שוין זיצן אינדערהיים! איך בין נאָר ביז אַהער אַ נאַר געוועזן, יאָ, אַ נאַר... — האָט זיך די מוטער צעוויינט.

— אָט ליגט ער אין געהאַקטע ווונדען!—האָט זי אָנגעהויזן אויף איר מאַן, וועלכער האָט געשלאָפן קעגן איר. — עס זאָל אים גאָר אָנהייבן צו אַרן! אומשטיינס-געזאָגט, ווער קוקט זיך אום אויף מיר, אַז איך בין אַזוי עלנט ביי מיין אייגענעם מאַן און קינדער!

— גיי אין דער ערד אַריין! איך וועל דיר נישט געבן קיין קישן, זאָלסט אפילו דאָ שטאַרבן פאַר מיינע אויגן!—האָט די קלענערע שוועסטער געשריגן און זיך איינגאַנצן אַנידערגעזעצט אויפן קישן, וואָס ראָזע האָט געריסן פון איר.

— ווער הייסט דיר, דו זאָלסט זיצן אינדערהיים? ווער לאָזט דיך נישט גיין אויף קיין חתונה?—האָט ראָזע געענטפערט דער מוטער און ווייטער ביי דער שוועסטער געשלעפּט דאָס קישן.

— איך זאָל נאָך גיין אויף חתונות, אַז אַזאַ געזונטע מויד ליגט מיר אויפן קאָפּ? אַז אָך און וויי איז צו מיר, וואָס איך האָב דערלעבט! אַלץ דאַרף זי און איך בין שוין אַלט, איך דאַרף שוין גאָרנישט!

— מאַמע! זי רייסט דאָס קישן! אַ קרענק אויף איר! מאַמע!—האָט די שוועסטער אָנגעהייבן שרייען צו דער מוטער און שעלטן ראָזען, ווען

זי האָט געזען, אַז מיטן קישן האַלט שלעכט.

ראָזע האָט שוין געהאַט אין די הענט אַ האַלבן קישן.

— איצט ווייס איך שוין, פאַרוואָס דו ביזט אין כעס!—האָט ראָזע געענטפערט דער מוטער.

— דו ווייסט שוין? זאָלסט אַזוי וויסן פון דיין געזונט, פון דיין לייב און לעבן!

— ווייס איך נישט — דאַרף מען נישט!

— דאַרפן זאָלסטו שוין תכריכים, רבונו של עולם!

מען האָט זיך געשאָלטן און געוואָגלט אַזוי לאַנג, ביז דער טאַטע האָט זיך אויפגעהייבן פון שלאָף.

— וואָס איז דאָרט? — האָט ער געפרעגט, זיך אויסרייבנדיק די אויגן.

— וואָס איז דאָרט, פרעגסטו? אַנישט, ווייסטו נישט?

— וואָס איז דאָרט פאַר אַזאַ געשריי? האָט שוין זיינבול אָנגעהייבן שרייען און בעת מעשה זיך אַלץ געריבן די אויגן.

— וואָס פאַר אַ געשריי פרעגסטו? — דיינע מיידן!

— וואָס הייסט מ יי נ ע? נו, און ד יי נ ע זענען זיי נישט?

— ניין, נאָר דיינע! דו האָסט זי אַזוי אויסגעלערנט. דו זאָלסט זיין אַ לייטישער טאַטע, וואָלטן זיי געוועזן צו לייטן גלייך.

— אַהאַ, דו האָסט שוין אַוועקגעלאָזט דיין צינגעלע! ווייניק איז דיר דער טאָג?—איז זיינבול אָנגעפאַלן אויף זיין אשה.

און ער האָט זיך איבערגעקערט אויף דער רעכטער זייט.

דער קאַמף פאַרן קישן איז נאָך אַלץ געגאַנגען. אויפגעהערט האָט ער ערשט דעמאָלט, ווען ראָזע האָט איינגעזען, אַז זי האָט שוין קיין כוח נישט:

זי האָט זיך, ווי אַ שטיין, אַ וואָרף געטון אויף איר געלעגער.

זי איז געלעגן און געשעפטשעט:

— אַך, ווי גוט איז די פריידקינזאָנס! ווי בין איך זיי מקנא! מיט דידאָזיקע ווערטער איז זי געשמאַק איינגעשלאָפן.

— שלאָפט! שלאָפט! שלאָפט שטאַרקער, יידישע אומגליקלעכע טעכטער, כל זמן איר וועט נאָך האָבן מאַמעס, וועלכע פאָדערן פון אייך, איר זאָלט לעבן גלייך ווי זיי, און צו אַכצן-ניינצן יאָר זיין אַלט גלייך מיט זיי!..

* * *

קלאַרע האָט נאָך ביז איצט קיין אויג נישט צוגעמאַכט. זינט זי איז אַוועקגעגאַנגען פון זאַל צו זיך אין צימער, איז שוין דאָ גוטע צוויי שעה. די גאַנצע צייט טוט זי זיך אויס צו לייגן שלאָפן און איז ערשט האַלב אויסגעטון. קודם האָט זי גענומען אָפּשטעקן די בלום פון קאָפּ, נאָר פלוצים האָט זי אַזוי פאַרקלעמט ביים האַרצן, אַז די בלום איז איר אַרויסגעפאַלן פון די הענט און זי האָט זיך שטאַרק צעוויינט.

—אָט פאַר וועמען איך האָב געהאָרעוועט גאַנצע אַכט טעג פאַר דער חתונה, מיט דעם שווייס אָפּגעגאַנגען—און פאַר וועמען ? פאַר די פריידקינזאָנס ! זיי זאָלן קענען טאַנצן מיט זייערע גארפינקלעך און שטיינפינקלעך... אַזויפיל געהאָרעוועט צוליב זיי—איך בין געוועזן זייער דינסט !...

זי האָט נישט באַמערקט און האָט גענומען אויפשפיליען דעם קאָרסעט.

—גארפינקל מיט שטיינפינקלען האָבן זיי ליב !... מיך באַמערקן זיי אַפילו גאָרנישט !

זי האָט אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם קאָרסעט, אַ שטיל ווינטעלע האָט זי דערקוויקט, איר איז געוואָרן אַ סך גרינגער.

—איך בין אין כעס אויף די פריידקינזאָנס, נאָר וואָס זענען זיי שולדיק, אַז גארפינקלען מיט שטיינקפינקלען האָבן זיי ליב ?

קלאַרע האָט זיך פאַרטראַכט אויף עטלעכע מינוט.

—אָבער וואָס-זשע בין איך שולדיק, אַז איך האָב ליב? ווען עס זאָלן נישט זיין די פריידקינזאָנס, וואָלט איך דאָך געטאַנצט מיט זיי דעם גאַנצן אָוונט. זיי וואָלטן געפילט, זיי וואָלטן געזען, ווי איך קען ליב האָבן... עס וואָלט געוועזן גוט, אַלץ גוט... ניין? איך קען זיך מער נישט באַגעגענען מיט די פריידקינזאָנס—איך האָב זיי פיינט !..

—בין איך דען אַזוי שיין, ווי פראַניע, אָדער מאַניע?—האָט זיך קלאַרע געפרעגט.—קען איך דען זיי געפעלן ?—אַך, צו וואָס טויג מיר מיין רייכקייט — די צוואַנציקטויזנט רובל, וואָס דער טאַטע וויל מיר געבן נדן? פאַרוואָס בין איך נישט בעסער פראַניע פריידקינזאָן ! וואָס פאַר אַ חתן קען מיר מיין פאָטער געבן מיט די צוואַנציקטויזנט רובל ?

עפעס אַ חסיד אָדער אַפילו אַ דאָקטאָר—ווער און וואָס איז דער דאָק-טאָר? אַ פרעמדער מענש, וואָס איך קען אים נישט. אַ מענטש, וואָס מיין פאָטער וועט אים באַצאָלן צוואַנציקטויזנט רובל, ער זאָל מיך האַלטן ביי זיך אין שטוב! אָבער גארפינקל און שטיינפינקל האָבן ליב מיידלעך אָן נדן, אַזוינע האַנדלען נישט מיט יידישע טעכטער...

קלאַרע האָט פאַרגעסן, אַז זי איז נאָך נישט אינגאַנצן אויסגע-טון און איז טאַקע אַנטשלאָפן געוואָרן מיט אַ שטיין אויפן האַרצן.

* * *

אויף דער ברייטער גאַס האָט מען שוין קיינעם נישט געזען, ווייל יעדער האָט געאיילט אַהיים זיך אויסצושלאָפן פון דער חתונה. נאָר פראַניען האָט זיך נאָך נישט געוואָלט שלאָפן. און צוליב איר האָבן אויך געשפּאַצירט גאַרפינקל מיט שטיינפינקלען און אירע שוועס-טער. אַלעמאָל איז מען שוין געווען ביי זייער היים און ווייטער זיך אומגעקערט, געדרייט זיך אַהער און אַהין, גערעדט און גערעדט אָן אָן אויפהער. די קליינע סאָניע האָט קוים דעם קאָפּ געהאַלטן, מאַניען האָבן זיך געקלעפּט די אויגן, נאָר פראַניע מיט די קאַוואַליערן האָבן פריילעך גערעדט, געלאַכט און געלאַכט און גאָרנישט געטראַכט, צי מען דאַרף אַמאָל שלאָפן אויך.

צולעצט האָט מען זיך דאָך צעזעגנט.

—היינטיקן אָוונט ביי אייך!—האָבן די יונגעלייט זיי נאָכגעשריען פונדערווייטנס.

* * *

ווען די מיידלעך זענען אַריין אין שטוב, האָט שוין דאָס דינסט-מיידל געבלאָזן אין סאַמאָוואַר און זייער מוטער האָט געווישט די גלע-זער.

—אַזוי פרי?—האָבן זיך די קינדער געוואונדערט.

—דער טאַטע האָט געהייסן, מען זאָל היינט פריער שטעלן דעם סאַמאָוואַר, כדי אַז איר וועט קומען פון דער חתונה, זאָלן מיר אַלע

צוזאַמען טרינקען טיי. איר ווייסט דאָך, קינדערלעך, ווי ער איז פאַר־קויפט טאָג און נאַכט, און נאָר פון איין שבת צום אַנדערן טרינקען מיר אַלע צוזאַמען אַ גלעזל וואַרעמס.

אין צען מינוט אַרום איז שוין די גאַנצע פאַמיליע געזעסן אַרום סאַמאָוואַר. מאַניע האָט זיך אָפּגעזאָגט פון טרינקען טיי.

—איך וועל אַזוי זיצן,—האָט זי געזאָגט.

— ניין, דאָס וועט נישט זיין! — האָט זייער פאָטער געזאָגט.— ערשטנס, וועסטו קאַליע מאַכן מיין גאַנצן פּלאַן, און, צווייטנס, קינדער, ווען איר וועט איצט אָפּטרינקען טיי, וועט איר קאָנען שלאָפן דעם גאַנצן טאָג, וויפל איר וועט וועלן.

אַלע קינדער האָבן געטרונקען, כאָטש זיי האָבן נישט געוואָלט. באַלד זענען זיי אַוועק אין זייער צימער און, ווי דערהרגעטע, געשמאַק איינגעשלאָפן.

א משכון צו פאַרזעצן און א גביר זאָל מען זיין.

חיים פריידקינזאָן איז נישט געווען רייך, נאָר כל ימיו האָט ער געהאַט זיין פרנסה. ברויט מיט קוילעטש האָט אין זיין הויז נישט געפעלט, אָבער אויך נישט קיין איבעריקס, ד. ה. ווען עס האָט זיך אין זיין הויז געמאַכט אַ באַזונדערע הוצאה, ווי, למשל, איינער פון זיין פאַמיליע איז קראַנק געוואָרן און מען האָט באַדאַרפט האָבן אַ דאָקטאָר מיט רפואות, האָט מען זיך געמוזט פאַרשולדיקן, און אַז גאָט האָט געהאָלפן און מען איז געזונט געוואָרן, האָט מען אָפּגעשפּאָרט פון דער הוצאה און מען האָט זיך אויסגעצאָלט פון די פריערדיקע חובות. וואָרים מער ווי זיינע שכירות, וואָס ער האָט באַקומען פון זיין שטעלע אין אָריבאַטעוועקער ביר־זאַוואָד, האָט ער קיינמאָל נישט געהאַט. פונדעסטוועגן האָט ער מיט זיין פאַמיליע געלעבט זייער גוט און פיין. זיין פרוי איז געווען זייער אַן אויסגעצייכנטע באַלעבאָסטע. זי האָט פאַרשטאַנען עקאָנאָמיש און גוט צו פירן איר קליינע באַלעבאַטישקייט. זי האָט זייער געשעצט איר מאַן און האָט זיך געסטאַרעט, אַז איר מאַנס פאַרהאָרעוועטער רובל זאָל נישט אַוועקגיין אומזיסט. גאָט האָט זיי אויך געבענטשט מיט זייער שיינע דריי קינדער. איינע איז געווען שענער פון דער אַנדערער. און די עלטערן האָבן קיינמאָל נישט געקענט אונטערשיידן, וועלכע פון די קינדער איז שענער.

— פראַניע איז אַ שיין מיידל און מאַניע מיט סאָניען זענען שיין! — פלעגן זיי סוף כל סוף ענדיקן דעם שמועס וועגן די קינדער.

חיים מיט זיין ווייב האָבן אויף זייער לעבן נישט געקרעכצט, אויף זייער געזיכט איז נאָך קיין איין קנייטש נישט געווען און אין קאָפּ קיין איין גרויע האָר. נאָר אַז פראַניע איז אונטערגעוואַקסן, זע־נען אין חיימס באָרד אַריינגעפאַלן עטלעכע גרויע האָר. נישט איין נאַכט פלעגט ער מיט דער ווייב איבעררעדן וועגן די קינדער ביי זיך שלאָפצימער, ווען קיינער האָט נישט געהערט.

אָנגעהייבן רעדן פלעגט שטענדיק די מוטער:

—וואָס וועט זיין דער תּכלית, חיים?

און חיים האָט שוין געוווּסט, וועגן וואָס זי רעדט.

— וואָס קען איך וויסן, וואָס פאַר אַ תּכלית עס וועט זיין? — פלעגט ער געוויינלעך ענטפערן.

—דאָס איז נישט קיין ענטפער? חיים! עס איז נישט קיין גראָ־שענער בייגל, וואָס דו ענטפערסט אַזוי גרינג.

—וואָס קען איך דיר ענטפערן. דו ווייסט דאָך אַליין גוט, חנה־לע, אַז ווען איך זאָל וויסן עפּעס, וואָס צו טון דערצו, וואָלט איך מיין לעבן נישט געזשאַלעוועט פאַר אונדזערע קינדער. דו ווייסט דאָך, אַז איך בין פאַרקויפט פון פרי ביז שפּעט אין דער נאַכט! און געלויבט צו גאָט דערפאַר אויך! אַנדערע זענען אונדז אפשר דערויף אויך מקנא... הײַנט וואָס קען איך דיר ענטפערן?

— אָבער, חיים, דערמיט, וואָס דו האָסט מיר נישט, וואָס צו ענטפערן, מאַכט מען נאָך נישט חתונה קיין טאָכטער...

—דערויף האָט איר חיים באַמערקט:

—אָט נעם בעסער די קאָלדרע איבערן קאָפּ און ווער אַנטשלאָפן... איך וויל אויך שלאָפן...

חנה האָט מיט איר חיימען פאַר די לעצטע ווערטער גאַנצע צוויי טעג נישט גערעדט. זי האָט זיך מיט איר מאַן קיינמאָל נישט געקריגט, און ווען עס האָט זיך יאָ אַמאָל געמאַכט מיט זיי אַ קליי־ניקייט, איז געווען גענוג איין וואָרט, ער זאָל זי איבערבעטן; אָבער איצטער האָט עס נישט געהאָלפן, און ערשט אין אַ טאָג אַרום, ווען ער האָט ערנסט זי געפרעגט, פאַרוואָס און פאַר ווען און וואָס האָט ער אַזוינס גערעדט, וואָס זי איז בייז אויף אים, האָט זי זיך צעוויינט און געזאָגט:

—מען רעדט מיט דיר פון אַזאַ וויכטיקער זאַך, נעמסטו זיך גאָר יוערטלען, מאַכסט חוזק פון מיר, ווי פון אַ יידענע... דו זאָגסט אונז'זער

פראַניע איז נאָך נישט קיין אַלטע מויד, און מיר מעגן שלאָפן רויק. איך זאָג נישט, חס-ושלום, אַז אונדזער פראַניע איז אַלט און זי וועט שוין פאַרזיצן. איך זאָג נאָר, אַז עס איז שוין ערנסט וועגן דעם צו טראַכטן, און גלויב מיר, חיים, ווי גוט און שיין און געראָטן אונדזער טאָכטער זאָל זיין, דאַרפן מיר גוט אַכטונג געבן, איר בעסטע צייט זאָל נישט אַוועקגיין. ובפרט נאָך, אַז עס וואַקסן אונטער, ברוך השם, אַנדערע קינדער, באַדאַרף מען אוודאי זען פאַר דער ערשטער עפּעס צו טון.

—ביזט גערעכט... אדרבה, איז דאָ אַ חתן, וועלן מיר רעדן...

—אַ חתן וועט זיך, מיט גאָטס הילף, געפינען פאַר אונדזער טאָכטער, נאָר...

—וואָס נאָר?—האָט חיים געפרעגט.

—געלט... נדן...

חיים איז אונטערגעשפּרונגען, ווי מען וואָלט אים אָפּגעבריט מיט הייס וואַסער.

—געלט?!.. פאַר מיין פראַניען געלט, וואָס איז? אַ קאַליקע איז זי? איך בין נישט פאַרבלענדט אין מיינע קינדער, עס איז נישט קיין סוד, אַז גאָט און לייט זענען אונדז מקנא אויף אונדזערע קינדער. שיין זענען זיי, נייען קענען זיי, און פאַרשטייען אין די שוואַרצע פּינטעלעך אויך... איך האָב פון זיך געצויגן דאָס לעצטע, זיי צו לערנען אַלץ, וואָס נאָר אַ היינטיק מיידל דאַרף קענען, און איך קען זאָגן, אַז אונדזער פראַניע קען זיין אַ פרוי פאַר אַ געבילדעטן יונגגמאַן... און ווייבאַלד, אַז מיינע מיידלעך קענען זיין גוטע ליבע פרויען פאַר זייערע מאַנען און גוטע מוטערס פאַר זייערע קינדער—וואָס-זשע דאַרף מען נאָך? וואָס-זשע נאָך, חנה, זאָג, וואָס פעלט זיי? געלט מוז איך נאָך געבן! און ווען איך האָב נישט?... דערום וועט מען זיי נישט קויפן?... מיין טאָכטער, מיין פראַניען קויפט מען! און איך דאַרף נאָך צוצאָלן, ווען נישט, וויל זי דער סוחר נישט קויפן! און דו ביזט נאָך די מעקלערין און דערציילסט מיר „געלט!...” ניין, ניין! מיינע קינדער דאַרף איך נישט פאַרקויפן, זיי זענען ביי מיר קיינמאָל נישט איבעריק, אַלץ וועלן זיי האָבן ביי מיר! פאַר וועמען האָרעווע איך, אַז נישט פאַר זיי? וואָס איז מיין גאַנץ לעבן, ווען נישט זיי??!

חיים האָט גערעדט מיט כעס, מיט פייער, דעריבער האָט אים חנה דערווייל גאָרנישט געענטפערט און איבערגעוואַרט.

אין אַ ווײַלע אַרום, ווען חיים האָט זיך עטוואָס באַרויקט, האָט חנה שטיל געזאָגט:

— דו ביזט גערעכט, ווי גאָט אַליין, נאָר וואָס קאָן מען טון, אַז עס איז היינט אַזאַ גרויס אומגליק אויף דער וועלט, אַז יעדער גאָר־נישט און טויגעניכטס, אַבי ער איז נאָר אַ מאַנסביל, מוז מען אים צו־צאָלן, כאָטש די כּלה מעג זיין מיט אַלע מעלות...

חיים האָט דערויף נישט געענטפערט. ער איז געוואָרן שטאַרק טרויעריק און האָט אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויף דער האַנט.

ער האָט זיך דערמאָנט, ווען ער איז געוואָרן אַ חתן פאַר חנהן, ווי עס איז געווען אַ ליבע. ער האָט זיך פאַרליבט אין איר, כאָטש זי איז געווען אָרעם. אַז זיינע עלטערן האָבן זיך דערוווּסט, אַז ער וויל ווערן אַ חתן פאַר אַן אָרעם מיידל, האָבן זיי שטאַרק געשריגן, גע־מאַכט גוואַלדן, אַז זיי ווילן אים נישט האָבן פאַר אַ זון. ער האָט אָבער מיט זיי זיך איינגעטענהט, אַז זי איז נישט שולדיק, וואָס זי איז אָרעם. אָבער עס האָט נישט געהאָלפן. זיי האָבן פון קיין שום זאַך נישט געוואָלט הערן.

ער האָט זיי אָבער נישט געפאָלגט. און איז אַ חתן געוואָרן, און ווען ער האָט מיט איר חתונה געהאַט, איז ער גאָר געווען גליקלעך. זיינע עלטערן און זיין משפחה האָבן נישט געוואָלט מיט אים רעדן, און ער האָט געקוקט אויף זיי, ווי אויף ווילדע מענטשן.

און נאָך גליקלעכער איז ער געווען, ווען זיין חנה האָט אים געשענקט אַ טאָכטער — אַ בריליאַנט, אין צוויי יאָר אַרום אַ דימענט, און אין פיר יאָר אַרום — אַ טייערן פּערל...

ער האָט בשום אופן נישט געקאָנט פאַרשטיין, וואָס מען מאַכט פון אַ שידוך — אַ מסחר.

— קאַרג, קאַרג האָב איך זיך געמוטשעט אין מיין לעבן נאָר דערפאַר, ווייל איך האָב מיט מיין כּלה קיין מסחר נישט געוואָלט מאַכן, — האָט ער פיינלעך געטראַכט. — אָ, מיינע קינדער מוזן אַרויס פון דעמ־דאָזיקן הע־לעכן האַנדל!..

— אָבער וואָס האָסטו זיך אַזוי פאַרזאָרגט, חיים? — האָט חנה גע־פרעגט, ווען זי האָט געזען, אַז ער איז אַריינגעפאַלן אין מרה־שחורה. עס האָט איר שוין באַנק געטון, וואָס זי האָט פאַרפירט אַזאַ שווערן שמועס.

צן אויפגערעגטער, האָט ער זיך פלוצלונג אָנגערופן:

—נעם פאַרקויף מיך, פאַרקויף אַלץ און צאָל צו, אַבי שנייד מיר נישט-לעבעדיק דאָס פלייש מיט מיין אייגן מעסער.

— חיים!—האָט זיך די גוטע חנה אָנגעהייבן בעטן ביי אים, ווי אַ קליין קינד, אָננעמענדיק אים ביי דער האַנט. — צו וואָס קאָכסטו זיך אַזוי? וויל איך דיר דען צאַפּן דיין בלוט? קענסטו מיך דען פאַר אַזאַ שלעכטע? האָבן מיר זיך דען אַמאָל איבער עפּעס, חלילה, געקריגט? לאָמיר זיך בעסער באַטראַכטן און טאַקע באמת געפינען אַן עצה, וואָס מיר זאָלן טון—עס איז דאָך אונדזער קינד, אונדזער בלוט און פלייש!

ער איז ווייכער געוואָרן.

—נו, נו, אַדרבה, זאָג, רעד, גיב אַן עצה!

חנה האָט פלוצלונג געפרעגט:

—וויפל נעמסטו אַ חודש געהאַלט?

חיים האָט זיך צעלאַכט.

—גאָר אַ נייע פראַגע,—האָט ער געזאָגט.—שוין צען יאָר, גאָט צו דאַנקען, דאָס הייסט הונדערט און צוואַנציק חדשים, ווי איך האָב דיר הונדערט און צוואַנציק מאָל געבראַכט צו פינפאונזיבעציק רובל אַ חודש, פרעגסטו איצט, וויפל איך נעם! נו, איך נעם פינפאונזיבעציק רובל אַ חודש!... איצט ווייסטו שוין, וויפל איך נעם?

— יאָ, איך ווייס אַליין, אַז מיר האָבן פינפאונזיבעציק רובל אַ חודש און פאַרלעבן זיי ביז דער לעצטער קאָפּיקע. דעריבער איז טאַקע מיין עצה, מיר זאָלן ווייניקער פאַרלעבן... זענען נישט פאַראַן אַזוינע פאַמיליעס, ווי מיר, וואָס פאַרלעבן נאָר פערציק רובל אַ חודש... נו, און מיר וועלן פאַרלעבן פופציק רובל אַ חודש און פינפאונצוואַנציק רובל וועלן מיר אָפּשפּאָרן פאַר אונדזער פראַניען, זאָל לעבן... אַזוי-אַרום וועלן מיר דאָך פאַרט צונויפשלאָגן פאַר איר אַ ביסל געלט...

— וויפל זשע וועסטו אָפּשפּאָרן אַ יאָר? דריי הונדערט רובל! מיט אַזאַ סומע וועסטו שוין האָבן נדן פאַר פראַניען?

—איך ווייס, אַז דריי הונדערט רובל נדן קען נעמען הייַנטיקע צייטן אַ שוסטער, נישט פראַניעס אַ חתן... נאָר פאָלג מיך, חיים, לאָז מיר מאַכן אַן אָנהייב, טאָמער וועט גאָט העלפן... וואָס איז? חוץ די פינפאונזיבעציק רובל אַ חודש האָבן מיר שוין גאָר קיין גאָט נישט?

— נו, איך באַשטיי אויף דיין פּלאַן, אָבער, חנה, איך נעם מיט דיר אויס איין זאַך: פון די קינדער זאָלסטו גאָרנישט אָפּשפּאָרן. וואָס זיי האָבן געהאַט ביז איצט, זאָלסטו זיי אויך ווייטער געבן. קיין רייכקייט האָבן זיי ביי אונדז קיינמאָל נישט געהאַט, אָבער דאָס, וואָס קינדער מוזן האָבן, מוז מען זיי געבן. פון דעמדאָזיקן מוז אָפּשפּאָרן וויל איך באין אופן נישט. דו קאָנסט נאָר אָפּשפּאָרן פון מיר, וויפל דו ווילסט — נו... און פון דיר אויך, אויב דו ווילסט... איך מאַך שוין אָן אָנהייב... אויף פּאַפּיראָסן גייט ביי מיר אַוועק אַ חודש אַ רובל מיט פופציק קאָפּיקעס. פון מאָרגן אָן, חנה, הער איך אויף צו רויכערן... נו, האָסטו דיר שוין, חנה, איין רובל מיט פופציק קאָפּיקעס אַ חודש, נו, וואָס נאָך?... יאָ, איך האָב זיך דערמאָנט. קיין גראָשנס אין קעשענע נעם איך שוין אויך ביי דיר מער נישט. דאָס איז אויך אַ רובל — האָבן מיר שוין בסך הכל צוויי רובל מיט פופציק קאָפּיקעס. מיט איין וואָרט, חנה לבֿ, וואָס דו וועסט זיך נאָר דערמאָנען — שפּאָר אָפּ, אָבער נאָר פון מיינע הוצאות, וואָס ביי מיר אַליין גייט אַוועק.

איצט האָט חנה געזאָגט:

—אויף יום-טוב, חיים, האָב איך זיך געוואָלט מאַכן אַ מאַנטעלע פאַר צען רובל, וועל איך זיך נישט מאַכן. נישקשה, איך וועל נאָך קענען גיין אין אַלטן, עס איז נאָך גאָרנישט אַזוי אַלט...

און טאַקע אַזוי רעדנדיק, האָט זי אַרויסגענומען דאָס מאַנטעלע, אַן אַלט-צרהדיק מאַנטעלע, וואָס מען האָט עס נישט געקאָנט טראָגן, און ערשט מיט אַכט טעג צוריק האָט זי געבעטן די קינדער, טאָמער וועלן זיי באַגעגענען אַ טענטלערקע, זאָלן זיי זי שיקן, ווייל זי וויל דאָס מאַנטעלע פאַרקויפן — איצט איז שוין דאָס מאַנטעלע צוריק גוט געוואָרן.

חנה האָט ווייטער געזאָגט:

— היינט פון שטוב-הוצאות קען איך אויך אָפּשפּאָרן עטלעכע רובל אַ חודש.

—פון וואָס, למשל?

איך נעם שטענדיק דריטאַלבן פונט פלייש, וועל איך איצט נעמען צוויי פונט...

— דאָס נישט, חנה, מיינע קינדער עסן זיך נישט איבער מיט פלייש...

—אַ, אַז דו באַשטייסט נישט, דאַרף מען נישט... אויף שבת וועל

איך אָנהייבן נעמען דעם צווייטן סאָרט מעל אויף חלה, און פיש רעכן איך גאָרנישט צו קויפן... אַנשטאָט פיש וועל איך עפּעס אַנדערש מאַכן...

— דאָס קענסטו, אויב דו ווילסט... — האָט חיים שטיל געענטפערט.

זיי האָבן נאָך לאַנג גערעכנט און געחשבונט, און סוף כל סוף האָבן זיי באַרעכנט, אַז מען וועט קענען אָפּשפּאָרן פון אַכט ביז נייַן רובל אַ חודש, און ווי זיי האָבן זיך געבראָכן דעם קאָפּ רעכענענדיק און חשבונענדיק, האָבן זיי דאָך מער נישט געקאָנט אויסטראַכטן און אויסרעכענען. חיים האָט שוין געוואָלט אינגאַנצן חרטה האָבן. „איידער אַזאַ קליינע סומע, איז גלייכער גאָרנישט,” האָט ער געוואָלט זאָגן, אָבער חנה האָט באַלד פאַרכאַפּט:

—גוט איז כאָטש עפּעס, איידער גאָרנישט.

די גאַנצע נאַכט האָט חנה נישט צוגעמאַכט מיט קיין אויג. די נייַן רובל אַ חודש האָבן זי נישט געלאָזט שלאָפן. ווי נאָר חיים האָט געגעבן אַ הוסט, אויסגעשנייצט די נאָז, אָדער זיך איבערגעקערט אויף דער אַנדערער זייט, האָט זי אים געפרעגט:

—שלאָפסט, חיים?

—נו?

—וויפל איז נייַן מאָל צוועלף?

—דאַכט זיך, הונדערט...—האָט ער צווישן די ציין, מיט פאַרמאַכטע אויגן, געענטפערט און זיך גוט צוגעדעקט מיט דער קאָלדרע.

חנה האָט אָנגעהייבן איבערחשבונען, צי עס שטימט, אָבער נאָך פיל מאָל באַרעכענען איז בייַ איר עפּעס נישט גלייך אויסגעקומען.

—ער מוז האָבן אַ טעות,—האָט זי זיך געטראַכט,—מאָרגן וועלן מיר שוין מאַכן דעם ריכטיקן חשבון...

עס האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז חיים האָט זיך אַ ריר געטאָן.

—שלאָפסט, חיים?

—נו?

—האָסט געהאַט אַ טעות, נישט הונדערט רובל...

—וועלכע הונדערט?

—נייַן מאָל צוועלף וויפל איז?

—װעלכע צװעלף?
—אין אַ יאָר זענען דאָ צװעלף חדשים, װיפל-זשע איז ניין מאָל צװעלף? װאָס פאַרשטײסטו נישט?
אָבער חיים האָט שױן װײטער געשלאָפן און זי איבערגעלאָזט אָן אַן ענטפער.
חנה האָט זיך אָבער נישט געקאָנט באַרויקן און האָט ענדלעך באַרעכנט, אַז אין אַ יאָר װעט זי צוזאַמענקלײבן הונדערט מיט אַכט רובל. אָבער זי האָט נאָך זיך אַלײן נישט געגלױבט, צי זי האָט ריכ-טיק באַחשבונט און געװאָלט, אַז חיים זאָל עס איר באַשטעטיקן. זי האָט געװאַרט, ער זאָל זיך נאָך אַמאָל אַריר טון, אָבער דערװײל האָט זי נישט אױפגעהערט צו מאַכן גאָר נײַע חשבונות:
—הונדערט מיט אַכט רובל אַ יאָר... הײַנט אַ ביסעלע פּראָצענט מיט אַ לאָטעריע-צעטל... איך װיל אים נאָך נישט זאָגן, אַז איך װעל פאַר דעם געלט קויפן אַ לאָטעריע-צעטל... און אַז גאָט װעט װעלן, דאָס צעטל װעט געװינען אַ װאָסערע אַכטװיזנט רובל—פאַרװאָס נישט פינפאונצװאַנציק און טאָקע פינפאונזיבעציק און אפשר טאָקע די גאַנצע צװײהונדערטטױזנט רובל?... פאַרװאָס נישט? עס געװינען דאָך פאָרט מענטשן... אײנער מוז דאָך געװינען. פאַרװאָס קען זיך נישט טרעפן, אַז מײַן נומער זאָל געװינען דעם גרעסטן געװינס? כלעבן, מען קאָן דאָך גאָרנישט װיסן... אָ! װיפל מאָל האָט מען שױן דערציילט, אַז אָרעמע-רע פון אונדז האָבן געװונען גרויסע סומעס און הײַנט פאָרן זײ אין קאַרעטן און האָבן אפילו פאַרגעסן, אַז זײ זענען אַמאָל געשטאָרבן פאַר הונגער, און שעמען זיך נישט צו לײגן פאַר זײערע טעכטער גאַנ-צע פופציקטויזנטן!... אָ, צו װאָס פאַר אַ לײטישע חתנים װאָלטן מײַנע קינדער געקומען מיט פופציקטױזנט רובל נדן! באשר מײַבער איז אין די זאַכן אַ נאַר און פאַרשטײט נישט, אַז מיט אַ סך נדן קען מען אױסכאַפּן דעם לײטעשסטן יונגנמאַן!... גיב איך מיר פופציקטױזנט פאַר פײַגעניען, פופציקטױזנט פאַר מאַניען און פופציקטױזנט פאַר סאָניען. און פאַר מיר מיט מײַן חײמען װאָלט אויך גענוג געװען פופציק-טויזנט... איך װאָלט נאָך געקענט דעם אָרעמען טרעגער, װאָס איך קויף בײַ אים שפּײַז אין קלײטל, אַלע זונטיק אויפן יריד אַנטלײַען עטלע-כע רובל, ער זאָל קענען צו דער צײַט קויפן סחורה, ער זאָל נישט דאַרפן אָנקומען צו די בלוטצאַפּערס, די װאָכערניקעס, װאָס ציען אויס פון אים די נשמה. כלעבן, אַ רחמנות! אַ ייד פון אַ װײַב מיט אַזױפיל

קליינע קינדערלעך... זיי האָרעווען, נעבעך אַזוי. און דער יידענע, יואָס טראָגט מיר מילך, אַ ביטערע אלמנה מיט פיר קראַנקע יתומימלעך, וואָלט איך דען נישט געהאָלפן? און דעם וואַסערטרעגער — אַ גאַנץ ערלעכער ייד, נישט לאַנג האָט זיך ביי אים אַנידערגעלייגט דאָס פערדל, זיין איינציקער מפרנס, און איצט מוטשעט ער זיך, מיינע שונאים, אויף דעם טויט און טראָגט, נעבעך, אויף זיינע פלייצעס די עמער — מיט פופציק רובעליעס, וואָלט איך אים דאָך געקענט גליקלעך מאַכן!... אוי, אוי! וויפל מענטשן וואָלט איך געקענט העלפן! אַז איך זאָל צוטיילן אַ האַלב פאַרמעגן, וואָלטן נאָך אויך געבליבן פינפאונצוואַנציק טויזנט... פון מיינעטוועגן וואָלט רעכט געווען זיך באַנוגענען מיט צענטויזנט און אַפילו מיט פינפטויזנט אויך... וואָס דאַרף איך מישטיינסגעזאָגט, האָבן מיט מיין אלטן? אַז אַלע מיינע קינדער וועט זיין גוט, און אַלע מיינע אָרעמע באַקאַנטע וועלן שוין נישט זיין אָרעם? אוי, גאָט! פרווו מיך כאָטש איינמאָל מאַכן פאַר דיין קאַסיר, וואָלסטו געזען, אַז דו וואָלסט קיין חרטה נישט געהאַט! פרווו מיך, גאָטעניו!...

מיט אַ גוטן שמייכל אויף די ליפּן, אַז עס וואָלט ממש געווען א יושר, אַז גאָט זאָל זיך אויף איר דערבאַרעמען און כאָטש איינמאָל אויף איר לעבן פרווון מאַכן זי פאַר אַ קאַסירערין, איז זי געשמאַק אַנטשלאָפן געוואָרן, ערשט צוויי שעה פאַרטאָג.

„גאָט איז אַ גוטער און זאָגט נישט אָפּ די, וואָס בעטן אים ערנסט"— איז געווען איר לעצטער געדאַנק פאַרן שלאָף.

אפגעשפּאַרט פון שבת.

פרייטיק פאַרנאַכט האָט חנה איבערגעציילט, וויפל זי האָט אָפּגעשפּאָרט די ערשטע וואָך—זי האָט געהאַט צוויי רובל!

זי האָט זיי באַשפּיגן דריי מאָל, עס זאָל זיין מיט מזל און זיי באַהאַלטן אין קאַסטן, אין אַ באַזונדער קליין קעסטעלע, וואָס נאָך מיידל־וויז האָט זי דאָרט געהאַלטן אַלע זאַכן, וואָס מען דאַרף האָבן צום בייען. חנה איז געווען זייער צופרידן.

די זון האָט זיך שוין אַראָפּגעלאָזט. מען האָט שוין אָפּגעבענטשט ליכט. דער עולם איז געלאָפן אין שול אַריין דאַווגען.

חנה האָט שוין אויך אָפּגעבענטשט ליכט. אין שטוב איז געווען שיין און ליכטיק. פון יעדן ווינקעלע האָט עס געשיינט. די בענטשליכט מיט דעם ריינעם ווייסן געגרייטן טיש אין דעם ליכטיקן הויז האָבן באַשיינט די דריי שיינע טעכטער מיט זייער מוטער, וועלכע האָבן זיך איבערגעטון לכבוד דעם טייערן שבת.

חיים איז געקומען פון שול צוזאַמען מיט אַן אורח. ער האָט אָנגעהייבן זאָגן „שלום עליכם”, דער אורח האָט אים צוגעהאָלפן. נאָכדעם האָט חיים געמאַכט קידוש, צוגעגאָסן דעם כּוס, געגעבן צו ביסלעך ווייב און קינדער. דער דינסט־מיידל, וועלכע איז געשטאַנען לעבן דער טיר און זיך צוגעהערט צום קידוש, האָט חנה צוגעטראָגן דעם כוס, געגעבן פון קידוש. אַז דער אורח איז אויך פאַרטיק געוואָרן מיטן קידוש, האָט מען זיך געוואַשן און זיך געזעצט צום טיש.

אַלץ איז געווען גוט און פיין, אָבער די פיש און חלה פון ערשטן סאָרט מעל האָבן געפעלט, כאָטש קיינער האָט עס אפילו נישט באַמערקט. די קינדער האָבן נאָך געהערט פאַר שבת פון דער מוטער, אַז זי וועט אָנהייבן אָפּשפּאָרן. אויף וואָס, למשל, אָפּשפּאָרן, האָבן זיי נישט געוווסט. די יונגע מיידלעך האָבן ווייניק געטראַכט דערפון. קיינער האָט זיך נישט געניטיקט אין פיש און גוטע חלה, קיינער האָט וועגן דעם אַ האַלב וואָרט נישט דערמאָנט, אָבער חנה האָט געפילט, אַז עס פעלט עפּעס צום שבת. זי איז עפּעס נישט פריילעך געווען, ווי אַלע שבת ביים טיש. חיים האָט עס אפילו באַמערקט און זי געפרעגט, וואָס איז זי טרויעריק. זי האָט געשמייכלט און געזאָגט, אַז ס׳איז גאָרנישט.

אין אַ פאַמיליע איז געגוג, אַז איינער זאָל ווערן טרויעריק, ווערט שוין דאָס גאַנצע הויז, די גאַנצע פאַמיליע אומעטיק.

מען האָט אָפּגעגעסן, נאָר עפּעס נישט אַזוי פריילעך, ווי אַלע שבתים. דער צווייטער סאָרט חלה האָט עפּעס גאָרנישט געשיינט אויפן טיש. דאָס גאַנצע עסן האָט גאָרנישט געהאַט דעם שבתדיקן טעם. אפילו די ליכט מיטן לאָמפּ האָבן געברענט טונקעלער, ווי אַלע שבתים. חנה האָט זיך געפילט אין דעם אַלעם שולדיק, נאָר זי אַליין איז שולדיק. איבער איר איז פאַרשטערט געוואָרן דער שבת. אָ! וויפל וואָלט איצט חנה אַוועקגעגעבן, אַז עס זאָלן פּלוצים אויפן טיש אויסוואַקסן גוטע געפעפערטע פיש און חלות פון ערשטן סאָרט מעל!..

כאָטש פון היינטיקן שבת זענען אויך אַלע געווען זאַט און אַלע זענען, ווי נאָך אַ גוטער וועטשערע, געשמאַק אַנטשלאָפן געוואָרן, נאָר חנהן האָט זיך נישט געשלאָפן. דאָס געוויסן האָט זי עפּעס געמוטשעט. זי האָט נישט געפונען אָפּצושפּאָרן פון עפּעס אַנדערש, ווי נאָר פון דעם טייערן הייליקן ליבן שבת-קודש!..

דער לאָמפּ האָט אָנגעהייבן אויסגיין, די בענש-ליכט—צו קיינעצן, שוואַרצע שאָטנס האָבן באַדעקט די וואַנט און אַלע זאַכן, וואָס האָבן זיך געפונען אין שטוב. אָט איז אויף אַ סעקונדע אַ ביסעלע ליכטיקער געוואָרן, האָבן די שאָטנס אָנגעהייבן שפּרינגען, קלענער ווערן, און אָט איז נאָך טונקעלער געוואָרן און די שוואַרצע שאָטנס האָבן שוין כמעט באַלייגט די גאַנצע וואַנט! נאָר איין ווינקל מיט אַ שמאָלן פּאַס אויף דער סטעליע איז נאָך אַ ביסעלע ליכטיק. חנה קוקט אויף דעם ליכטיקן ווינקל, ווי ער ווערט אַלעמאָל ליכטיקער, ליכטיקער, גרעסער,

גרעסער, און פון דעמדאָזיקן ווינקל גייט אַרויס אַ יונג שיין ווייבל, מיט גרויסע שוואַרצע אויגן. דאָס געזיכט איז ווייס און שיינט ווי די זון, זי גייט אָנגעטון אין אַ לאַנג ווייס אַטלעסן קלייד, איינגעהעפט מיט בריליאַנטן, דימענטן און פערל. דאָס יונגע ווייבל טראָגט אויפן קאָפּ אַ טשיפּיקל, ווייס ווי זילבער, מיט אַ סך, אַ סך שליאַרקעלעך, אויף יעדן שליאַרקעלע—אַ גרויסער פּערל. אויף איר ברוסט זענען אָנגעשטעקט אַ סך פרישע שמעקנדיקע בלומען. חנה פילט דעם טייערן ריח פון דערווייטנס און דערקוויקט זיך מיט זייער פרישקייט. דאָס יונגע ווייבל הייבט אָן מיט קליינע שטילע טריט צו גיין נענטער צו חנהן און אַלע מאָל, ווי זי מאַכט אַ טריט ווייטער, ווערט עס העלער און העלער, ליכטיקער און ליכטיקער. פון איר פּערל און בריליאַנטן פינקלט חנהן אין די אויגן. אָט איז זי שוין לעבן איר. פון גרויס ליכטיקייט קען איר חנה נישט קוקן אין געזיכט, פונקט ווי אין דער שיינענדיקער זון. דאָס יונגע ווייבל נעמט אַראָפּ אַ שמעקעדיקע רויז פון איר ברוסט און לייגט איר צו ביי דער נאָז. חנה דערקוויקט זיך, און אָט זעט חנה, ווי דאָס יונגע ווייבל, וואָס האָט זי אַזוי דערקוויקט מיט ליכט און בלומען, איז זייער אומעטיק.

און חנה פרעגט:

— וואָס זענט איר אַזוי טרויעריק, טייערע? איר האָט דאָך מיך פשוט דערקוויקט מיט אייערע בלומען... זעט, ווי איר זענט שיין, ווי איר זענט רייך. איר דאַרפט דאָך זיין די גליקלעכסטע פון אַלע גליקלעכסטע אין דער וועלט! זייט בעסער פריילעך, צו וואָס דאַרפט איר זיין טרויעריק?

אָבער די יונגע פרוי זאָגט:

—אמת, איך בין די גליקלעכסטע אין דער וועלט. די גאַנצע וועלט ליובט מיך און באַזינגט מיך, און צוליב מיר, אַז מיר זאָל זיין ליכטיק, צינט מען אָן אויף דער וועלט מיליאָנען ליכט. צוליב מיר נעמען זיך צונויף גאַנצע פאַמיליעס אויף איין אָרט און מען עסט, מען טרינקט, מען זינגט און מען איז פריילעך. אפילו דעם אָרעמאַן גיט מען אויך, צוליב מיר, זאַט צו עסן. אַלע, אַלע זענען גליקלעך צוליב מיר—איך בין ש ב ת!..

— זענט איר עס דער הייליקער ש ב ת, דער טייערער שבת — צו וואָס-זשע זענט איר אַזוי טרויעריק, מיין לעבן, מיין האַרץ, מיין נשמה, מיין טרייסט! זיצט אַ ביסל, מיין הייליקער שבת, און זייט נישט טרויע־

דיק, איר זענט דאָך געקומען צו געטרייע פריינט אין שטוב! איר זענט דאָך פון אַלעמען אַזוי געליבט! איר זענט דאָך די גליקלעכסטע אין דער וועלט און מאַכט גליקלעך די גאַנצע וועלט!

—איך דאַנק אייך, איך קען איצט נישט זיצן, איך קען נישט זיין פריילעך... זעט, וואָס פאַר אַן אומגליק מיך האָט געטראָפן! (זי האָט אָנגעוויזן מיט דער האַנט אויף די שליארקעלעך פון טשיפּיק). אָט זעט, קוקט, ווי צוויי פערל פעלן מיר — צוויי פערל האָב איך צוליב אייך פאַרלוירן!.. דערום בין איך געקומען צו אייך זיך קלאָגן, מיין טרויער אייך ווייזן—איז דאָס אַ יושר, ליבע חנה? איר טראָגט דאָך אַ יידישן נאָמען. איז דאָס אַ יושר פון אַ יידישער טאָכטער אָפּצושפּאָרן פון מיר, אַז איך זאָל איבער דעם פאַרלירן צוויי טייערע גרויסע פערל? איז דאָס אַ יושר, בשעת איר רוט זיך אַלע אויס אין מיין שויס? דיין מאַן האָרעוועט ווי אַן אָקס אין שפּאַן די גאַנצע וואָך, אָבער ער רוט זיך אויס ביי מיר און גלייכט אויס זיינע פאַרהאָרעוועטע ביינער, און באַקומט ווייטער כוח די גאַנצע וואָך צו אַרבעטן... פרעג איך דיך, איז דאָס אַ יושר, אַז דו זאָלסט פון מיר אָפּשפּאָרן? איך זאָל איבער דיר אַזוינע צוויי טייערע פערל פאַרלירן? און דו פרעגסט מיך נאָך, וואָס איך בין טרויעריק!..

חנה האָט זיך געוואָלט צעוויינען, ווי אַ קליין קינד. זי האָט געוואָלט קושן און איבערבעטן דעם טייערן הייליקן שבת, אָבער דאָס האַרץ האָט איר אָנגעהייבן שטאַרק צו דריקן און זי האָט נישט געקענט רעדן. זי האָט נאָר געזען, ווי דאָס שיינע ווייבל איז ווייטער פאַר איר געשטאַנען טרויעריק מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ. די אייגענע רויז האָט זי איר פאַמעלעך צוגעלייגט צו דער נאָז און חנה האָט שוין מער נישט געקענט קוקן אין איר ליכטיק געזיכט, ווי אין דער שיינענדיקער זון. עס האָט איר שטאַרק געפינקלט און געשטראַלט אין די אויגן. דאָס שיינע ווייבל האָט אָנגעהייבן פאַוואָליע צוריק אָפּצוטרעטן מיט קליינע שטילע טריט. חנה האָט אויסגעשטרעקט ביידע הענט און זי געוואָלט ציען צוריק, נאָר—זי האָט זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף...

— מאַמע, דער טאַטע וואַרט, שטיי אויף, וועלן מיר טרינקען אַלע צוזאַמען טיי! — האָט זי פראַניע געוועקט מיט צחיי דרייסע קשן.

דריי שוועסטער.

פון דעם שבת אָן איז שוין אַוועקגעגאַנגען אַ יאָר און נאָך אַ יאָר, און פראַניע איז שוין אַלט געוואָרן איינאונצוואַנציק יאָר. נאָר דאָס איז נאָך גאָרנישט. פיל ערגער איז געווען, וואָס מאַניע איז דערווייל אַלט געוואָרן ניינצן יאָר...

אין דער קליינער צייט האָבן זיך ביי חנהן אויפן שטערן געוויזן אַ סך נייע קנייטשען און נאָכמער נייע גרויע האָר ביי חיימען אין קאָפּ.

שדכנים זענען צו זיי אין הויז נישט אַריינגעקומען.

— צו די הייַנטוועלטיקע גייט מען זיך נאָר אָן און מען רייסט אומזיסט שטיוול, — פלעגן די שדכנים זאָגן. — דידאָזיקע לייט איז שווער חתונה צו מאַכן...

זיי זענען אָבער אויך נישט געגאַנגען דערפאַר, ווייל זיי האָבן גוט געוווּסט, וואָסער מיידל עס האָט נדן און וואָסער נישט. פונדעסטוועגן האָבן אַלע רייכע כלות, פון וועלכע די שדכנים זענען נישט אָפּגעטרעטן, שטאַרק מקנא געווען די פריידקינזאָנס. אַרום פראַניען האָבן זיך געדרייט פיל יונגעלייט, די שענסטע, די פיינסטע, די געבילדעטסטע און די געלערנטסטע, אָבער פראַניע אַליין פלעגט אָפט קרעכצן און זיפצן ביי זיך אין צימער.

— וואָס ווילן זיי פון מיין לעבן האָבן? דידאָזיקע „טשערעדע"... צו וואָס יאָגן זיי זיך נאָך מיר? זיי נעמען נאָר צו ביי מיר די גאַנצע צייט, מיינע יונגע יאָרן... שטענדיק זיי איינגעשפּאַנט אין קאָרסעט, וואָס איז? הער אָך איז געקומען און הער קלאָך וועט באַלד זיין — אַן אָפּקומעניש און ווייטער גאָרנישט! אַמאָליקע יאָרן האָט זיך מיר אַלץ געגלוסט, עס איז ביי מיר געווען דאָס בעסטע

פאַרגעניגן, ווען זיי האָבן זיך אַרום מיר געדרייט. נאָר... זינט איך האָב אים דערקענט...

ווען זי האָט זיך נאָר דערמאַנט אין „אים", האָבן זיך איר געשטעלט טרערן אין די אויגן. אונטער דעם וואָרט „אים" האָט זי געמיינט דעם איצטיקן יונגן נייעם דאָקטאָר, פּאַוול אבראַמאָוויטש זינגער, וועלכער האָט זיך מיט איר באַקענט אַלס סטודענט, ווען ער איז איבערגעגאַנגען פון ערשטן קורס אין צווייטן און איז געקומען אויף „קאַניקול" קיין אריבאַטעוווקע צו זיינעם אַ פעטער, ווו ער פלעגט פאַרברענגען גאַנצע צוויי חדשים. פון דער צייט אָן, וואָס ער האָט זיך באַקענט מיט פראַניען, פלעגט ער די גאַנצע צוויי חדשים איבערליגן ביי פריידקינזאָנען אין הויז. צוזאַמען שטענדיק געגאַנגען שפּאַצירן און גערעדט האָבן זיי נאָרביידע און געווען פאַרליבט אינאיינאַנדער איבער די אויערן. די געציילטע יונגעלייט, וואָס האָבן דערפון געוווסט, האָבן שטאַרק מקנא געווען זינגערן, וואָס פראַניע, די קלוגע, שיינע, ווילדע פראַניע, האָט אים ליב... פראַניע האָט זיך ווירקלעך איבערגעגעבן זינגערן מיט איר גאַנץ לעבן. עס איז ביי איר געווען די ערשטע ליבע, זי האָט געלעבט מיט זיינע אידעאַלן, מיט זיין לעבן. ער האָט נאָר געטראַכט דערפון, ווי דעמאָלט, ווען ער וועט זיין אַ דאָקטאָר, וועט ער די גאַנצע צייט אָוועקגעבן פאַר די אָרעמע קראַנקע, און מאַכן אַ פאָנד, צו שטיצן זייערע פאַמיליעס, ביז די קראַנקע וועלן ווערן געזונט און שטאַרק. און וואָס ער האָט געזאָגט, איז ביי איר געווען תורת לאָקשן. זינגער איז געווען איר גאָט; זינגער האָט איר אויך מיט דעם געצאָלט. און ווען עס איז געקומען די צייט און ער האָט באַדאַרפט אָוועקפאָרן, האָט מען זיך געזעגנט, פונקט ווי ער וואָלט געפאָרן אויף יענער וועלט. דאָס גאַנצע יאָר זענען געגאַנגען צווישן זיי עטלעכע מאָל אין דער וואָך הייסע בריוו.

די צען חדשים ביז די פעריען זענען ביי זיי געווען צען יאָר, און ווען ער איז געקומען, איז מען ווייטער געווען פון די גליק־לעכסטע אויף דער וועלט, און מען האָט ווייטער אָפּגעלעבט די צוויי חדשים, ווי גאָט אין אדעס.

דער איינציקער צוועק אין זייער לעבן איז געווען, ער זאָל שוין ענדיקן. מען האָט שוין אַפילו אויסגערעכנט, וויפל טעג עס זענען נאָך דאָ אין די צוויי, דריי יאָר ביז ער וועט ענדיקן. טייכן

טרערן האָבן זיך אין דער צייט געגאָסן. מיליאָנען זיפצן זענען פון האַרץ געפלויגן, טויזנטער בריוו האָט מען אין דער צייט געשריבן און געגלויבט צו גאָט — אָט ענדיקט ער! עס זענען בלויז געבליבן געציילטע טעג, און אַז ער וועט איצט קומען, וועט ער שוין מער נישט אַוועקפאָרן. ער וועט שוין בלייבן אייביק, אייביק לעבן איר!

די צייט איז געגאַנגען, ער האָט שוין לאַנג געענדיקט, און נישט נאָר ער איז נישט געקומען — ער האָט אפילו קיין בריוו נישט געשריבן. פראַניע האָט נאָך געפרוווט אים אָנשרייבן אַ לעצטן בריוו מיט אײַנעם, וואָס איז געפאָרן קיין ק. און דעמאָלט האָט זי אויך באַקומען אַ „לעצטן" בריוו, אין וועלכן ער גיסט מיט טרערן, הייבט זי ביז אין הימל — נאָר, נאָר... נישט אַלץ קען ער אַרויסשרייבן, וואָס ביי אים קומט איצט פאָר, וואָס ער לעבט איבער און דאָסגלייכן...

אין אַ צייט אַרום האָט פראַניע געהערט, אַז ער האָט חתונה געהאַט און גענומען צוואַנציקטויזנט רובל נדן. און אויך פאָרט ער מיט אייגענע פערד צו די קראַנקע און נעמט נישט ווינציקער, ווי דריי רובל פאַר אַ וויזיט...

פון דעמאָלט אָן זענען איר נמאס געוואָרן די אַלע, וואָס דרייען זיך אַרום איר. זי האָט זיי מער נישט געגלויבט.

שפּעטער מיט אַ צייט האָט זי זיך באַקענט מיט גאָרפינקלען, וואָס איז איר באַזונדערס געפעלן געוואָרן דערפאַר, ווייל ער פלעגט שטענדיק זידלען די הײַנטיקע פאַרדאָרבענע געבילדעטע יונגעלייט, וואָס פאַרקויפן זיך צו רייכע אָרענדאַרסקע טעכטער אַבי צוואַנציק־טויזנט רובל נדן. בכלל פלעגט ער נישט אויפהערן צו זידלען די רייכע יידן, וואָס זיי עקספּלואַטירן דעם אָרעמאַן, טוען גאָרנישט לטובת הכלל, האָבן נאָר ז י ך אין זינען, זייער מאָגן, זייער קישקע. מער פון אַלע פלעגט ער זידלען זיינע חברים, די סטודענטן, וועלכע פאַרשטייען גאָרנישט דעם תכלית פון אמתער בילדונג און הייבן אָן צו לערנען נאָר מיט דעם געדאַנק: אַ מטבע, אַ קערבל, נדן, קאַרעטעס...

גאָרפינקל האָט געקענט שיין רעדן, און דערצו האָט ער אַ וואָרט נישט אַרויסגערעדט אָן פייער.

די גוטע ערלעכע פראַניע האָט אים זייער געשעצט פאַר אַזאַ מין רעדן און האָט זיך צוגעבונדן צו אים, ווי צו אַ גוטן פרייַנט, ווי צו אַן אייגענעם ברודער, וואָס טרויערט צוזאַמען מיט איר אויף דער פאַלשקייט פון דער וועלט. ווען אַלע מענטשן זאָלן אַזוי ליב

האָבן דעם אמת ווי גאָרפינקל — פלעגט פראַניע טראַכטן, וואָלט גאָר קיין פאַלשקייט נישט געבליבן אויף דער וועלט. עס וואָלט געווען אַ שיין גוט ערלעך לעבן.

טיילמאָל אָבער פלעגט איר קומען אויפן געדאַנק, אַז מען דאַרף חתונה האָבן און דעמאָלט פלעגט זי טראַכטן: „וואָס איז אַזוי דאָס איילעניש? ווארים וואָס פאַרזאָמט מען דאָ? דאַכט זיך, אַז אפילו אין פינף יאָר, אין עלף יאָר אַרום, וועל איך נאָך אויך האָבן צייט דערצו... אָבער אין שטאָט שטעכט יעדער די אויגן, ווען מען איז אַ ביסל איבערגעוואקסן, כאָטש יעדער זאָגט דיר גאָרנישט און רעדט נישט אַ האַלב וואָרט, דו מעגסט דיר זיין איבערגעוואקסן, וויפל דו ווילסט, נאָר אויף יעדנס אויג איז אָנגעשריבן: „איך קוק אויף אַן אַלטער מויד”. מיינע עלטערן טרייבן מיך אַפילו נישט פון שטוב, אָבער עס איז עפּעס שווער צו זיצן...

זי האָט זיך פלוצלונג צעלאַכט, און באַלד דערויף ווידער גע-טראַכט:

— און מיר זענען נאָך אַנדערע מיידלעך מקנא! וואָס איז? צו אונדז אין הויז קומען אריין די פיינסטע און געבילדעטסטע יונגעלייט. אָ, ווען זיי זאָלן וויסן, וואָס עס טוט זיך ביי מיר אין האַרצן... פון זייער אַרומדרייען זיך האָב איך מער נישט ווי דאָסדאָזיקע: איך מוז אַוועקוואַרפן אַלע אַרבעט און ווערן יעדנס דינסט, זיך אָנטאָן, דאָס הייסט זיין איינגעשפּאַנט אין קאָרסעט, אַרויפשלעפּן אויף זיך אַ שווערן יאָך... און אַז מען איז שוין איינגעשפּאַנט, פאַרצויגן, פאַרקרעמפּעוועט — טאָ זיץ און זיץ. רעד, לאַך, שפּרינג, מאַך זיי פריילעך — וואָס איז? זאָלן זיי האָבן אַ גוטע מיינונג וועגן דיר, זאָלן זיי דערנאָך זאָגן, אַז זיי האָבן ביי אונדז אין הויז די צייט גוט פאַרבראַכט. טו דאָס נישט, ס'פּאַסט נישט. עס איז נישט שיין. וואָס פאַר אַ יונגערמאַן וועט דערנאָך אַריין צו אונדז אין שטוב, ווען מען וועט אים, חלילה, איבער-לאָזן מיט דער מאַמען רעדן, אָדער לאָזן אים שווייגן, צי אָדער גאָר אַליין זיצן און אָפּרוען דאָס מויל!

אין דעם אייגענעם צימער, נאָר אויף אַן אַנדער בעטל, האָט מאַניע, די ייִנגערע שוועסטער, אויך געטראַכט וועגן קאוואַליערן:

— אַן אומגליק איז פאַר מיר מיין עלטערע שוועסטער! אומע-טום שטייט זי מיר אין וועג; וואָלטן דען יונגעלייט אַרום מיר זיך נישט געדרייט, ווען נישט זי? און צו וועמען קומען זיי דען, אַז

נישט צו מיר? עס איז נאָר צום לאַכן, ווי זי מיינט אינדערעמתן, אַז זיי גייען נאָר צוליב איר. דער גאַנצער יחוס איז מיט איר, וואָס זי איז די עלטערע. און די מאַמע זאָגט מיר אָן, אַז ווען עס קומט אַ יונגערמאַן, זאָל איך זיך ווייניקער „וואַרפן אין די אויגן" און אַמאָל זיך גאַרנישט ווייזן. וואָס איז? — איך האָב אַן עלטערע שוועסטער! אַך, ווען איך האָב דאָס נישט קיין עלטערע שוועסטער! איך טאָר אַפילו קיין וואָרט נישט אויסרעדן, ווען פראַניע רעדט... קען איך דען נישט שענער רעדן פון איר? דאָס שענעטע קלייד מאַכט מען איר. וואָלט עס מיר דען נישט שענער געפּאַסט? איך וואָלט שוין לאַנג געווען אַ כלה, ווען מיין עלטערע שוועסטער זאָל מיר נישט שטערן, נישט שטיין מיר אין וועג.

און אויפן דריטן בעטל האָט די דריטע שוועסטער געטראַכט:

— עס איז נאָר צו לאַכן. איך בין שוין אַלט זיבעצן יאָר — און די מאַמע לאָזט מיך נישט אַרויס פון מיין קורץ קליידל! וויפל איך האָב זי געבעטן, זי זאָל מיר שוין מאַכן אַ לאַנג קלייד, וויל זי נישט... זי זאָגט, אַז איך בין נאָך אַ קינד און מעג נאָך טראָגן אַ קורץ קליידל. מען דאַרף נאָר לאַכן. האָט איר געהערט אַ קינד? אַ שיין קינד, כלעבן! אַנדערע אין מיינע יאָרן טראָגן שוין פון צוויי יאָר לאַנגע קליידער. נאָר איך טאָר נישט, וואָס איז? איך האָב צוויי עלטערע שוועסטער! אוי, איז נישט גוט, אַז מען האָט צוויי עלטערע שוועסטער! בערטע, מיין חברטע, אין איינע יאָרן מיט מיר — איז שוין פון צוויי יאָר פאַרליבט, און אַפאַנאַסיע האָט זי אַזוי שטאַרק ליב!.. באָריס איז שוין אין זעקסטן קלאַס — און ער האָט מיך דען נישט ליב? ער וואָלט דען נישט געקומען אָפט צו אונדז אין שטוב? נאָר די מאַמע וועט נישט לאָזן. וואָס האָט צו טאָן באָ-ריס ביי אונדז, וועט באַלד די מאַמע פרעגן. און ווען ער קומט יאָ אַמאָל, רעדן מיט אים פראַניע און מאַניע, און איך טאָר אַפילו אַ וואָרט נישט אויסרעדן — וואָס איז? איך האָב עלטערע שוועסטער!.. איך מוז זיך מאַכן פאַר אַ נאַריש קינד, איך מוז ווערן אַ שטומע און טאָר נישט רעדן, ווי אַ מענטש רעדט מיט מענטשן... איך קען רעדן נאָר מיט קליינע קינדער, איך טאָר זיך נישט רעכענען פאַר אַ מענטשן גלייך מיט מיינע שוועסטער... קען איך דען נישט רעדן גלייך ווי זיי, זיך אָנטאָן שיין, ווי זיי? נאָר איך טאָר נישט — איך טאָר גאַרנישט! ווייל איך בין געשטראָפט מיט עלטערע שוועסטער!..

בײַ יעדן קלענסטן ספֿסוך פֿלעגן די ייִנגערע געבן שטאַרק צו פֿילן פֿראַניען, אַז זי שטייט זיי אין וועג. און ווען נישט זי, וואָלט מען זיי שוין לאַנג אויסגעכאַפּט.

זיי וואָלטן שוין לאַנג געווען כּלות פֿאַר די רײַכסטע, געביל־דעטסטע און שענסטע יונגעלײַט.

און פֿראַניע, וועלכע האָט געהאַט דאָס אומגליק געבוירן צו ווערן די עלטערע, פֿלעגט אירע שוועסטערס ווינק גוט פֿאַרשטיין און פֿילן און זיך נישט אײנמאָל דעריבער באַוואַשן מיט טרערן.

— איבער דעם אַליין, וואָס זיי ווײַזט זיך אויס, אַז איך שטיי זיי אין וועג, וואָלט איך אַנטלאָפֿן אין עק וועלט — פֿלעגט פֿראַניע פֿײַנלעך טראַכטן, — דאָס אַליין קען מיך דערפֿירן דערצו, איך זאָל חתונה האָבן אַפֿילו פֿאַר אַ איך ווייס נישט וועמען, אַבי זיי נישט שטיין אין וועג... אָבער וועמען קען מען דען כאַפּן פֿון דער גאַס? און אַפֿילו די יונגעלײַט, וואָס דרייען זיך אַרום מיר און זיצן טאָג און נאַכט איבער בײַ אונדז אין הויז, קען מען דען כאַפּן?

צוליב דער גרויסער ליבשאַפֿט פֿון די עלטערן צו איר, פֿלעגט זי אָפֿט קומען צו איר פֿריערדיקן שטאַנד און זיך באַרויקן.

עפּטער האָט זי געטראַכט פֿון גאָרפֿינקלען.

— גאָרפֿינקל איז זייער אַן ערלעכער מענטש. וואָס ער רעדט, דאָס מיינט ער. אָ! ווען אַלע מענטשן וואָלטן זײַן אַזוינע ער, וואָלט נאָר אַן אַנדער וועלט געווען.

פֿראַניע האָט געמעגט רעכענען, אַז ער איז צו איר נישט גלײַכגילטיק, ווײַל שוין כּמעט דאָס דריטע יאָר, ווען ער קומט נאָר אויף פֿעריען, פֿאַרברענגט ער די צייט מיט איר מער ווי מיט אַלע אַנדערע פֿרײַלנס.

— און אפֿשר איז ער שוין פֿאַרליבט... — פֿלעגט פֿראַניע טראַכטן. — ער איז אַזאַ ערלעכער, אַז עס עפֿנט זיך אים גאָרנישט דאָס מויל, ער זאָל עס מיר קענען זאָגן... יאָ, ער האָט מיך ליב, דאָס ווייס איך, דאָס זע איך, אפֿשר איז דאָס טאַקע מײַן באַשערטער.

אין די מינוטן, ווען זי האָט געטראַכט פֿון גאַרפֿינקלען, איז פֿראַניע געווען זייער גליקלעך און האָט פֿאַרגעסן אין אַלע צרות.

נאָר ווען די ייִנגערע שוועסטער האָט געוויזן אַ מינע, אַז זי שטייט איר אין וועג, איז פֿראַניע בײַ זיך באַלד ווידער אַראָפּגע־[illegible], געפֿילט זיך פֿאַר דער אומגליקלעכסטער, פֿאַרגעסן אין אַלע

יונגעלייט, וואָס דרייען זיך אַרום איר, פאַרגעסן אַפילו אָן גארפינ־קלען, אַז ער האָט זי ליב, און פאַרגעסן, אַז זי איז נאָך יונג, שיין, ליב און ווייל.

אין אַט די מינוטן האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז זי איז שוין אַלט, אַז זי האָט שוין איר יוגנט אָפּגעלעבט. זי איז שוין איבעריק— איבעריק אַפילו ביי אירע עלטערן אין הויז, און עס איז שוין צייט אַנדערע אָפּצוטרעטן דעם וועג, נישט שטערן די ייִנגערע... וואָרים יענע ווילן און דאַרפן אויך האָבן אַ יוגנט גלייך מיט איר.

אין אַזעלכע מינוטן איז זי געווען גרייט אויף אַלץ, אַבי נישט זיין מער ביי אירע עלטערן אין הויז.

אין דעם מינוט, ווען עס וואָלט מעגלעך געווען, זי זאָל ווערן אַ כלה פאַר וועמען עס איז, נאָר אַבי ווערן אַ כלה, אַז זי זאָל טאַקע אין דער מינוט חתונה האָבן און טאַקע אין דער אייגענער מינוט אַרויס פון אירע עלטערן מיט איר מאַן וווינען, אַפילו אין אַ קעלער, אין אַ קאָנורע, וואָלט זי זיך גערעכנט פאַר דער גליקלעכ־סטער אין דער וועלט.

כאָטש די עלטערן האָבן קיינמאָל נישט געהערט און נישט גע־וווּסט, וואָס עס קומט פאַר צווישן זייער טאָכטער, נאָר חיימען האָט דאָך זיין פאָטערלעך האַרץ געזאָגט, פאַרוואָס פראַניע איז טרויעריק, און איינמאָל, ווען ער האָט זי געפונען אין אַזאַ לאַגע, האָט ער זי אָנגעהייבן קושן און האַלדזן.

— דו זאָלסט זיין טרויעריק, פראַנעטשקע? דו זאָלסט זיך רע־כענען פאַר אומגליקלעך, ווען איך לעב נאָך? ווען דו געפינסט זיך ביי מיר?! ווייסטו דען נישט, אַז דו ביזט ביי מיר קיינמאָל נישט איבעריק, אַז מיין לעבן, מיין האָרעוואַניע, איז נאָר פונדיינעטוועגן, אַז איך האָב דיך ליבער פון אַלע מיינע קינדער? וואָרים דו ביזט ביי מיר די עלטסטע, די שענערע, די וווילערע, די קליגערע! דו ביזט מיין קינד, אָבער דו ביזט אויך מיין טייערע חברטע, איך גיב דיר אַלץ און וועל דיר געבן אַלץ. וואָס גייט דיר דען אָפּ, וואָס דו האָסט נישט? היינט צו וואָס־זשע דאַרפסטו זיין טרויעריק? וואָלסטו דען זיך נישט באַדאַרפט פילן גליקלעך? זאָג מיר, אַדרבה, וואָס פעלט דיר? ביזטו אפשר נישט געזונט, און ווילסט מיר נישט אויס־זאָגן? זאָג, זאָג דאָך, מיין לעבן!

נישט איינמאָל האָט ער איר אַרויסגעוויזן אַזאַ ליבשאַ־

און געבעטן, זי זאָל אים זאָגן וואָס איר פעלט, פאַרוואָס זי איז טרויעריק.

און זי פלעגט אים ענטפערן, אַז זי איז גאָרנישט טרויעריק. עס ווייזט זיך אים נאָר אויס, אָבער ער איז זיך טועה.

קיינמאָל האָט זי אים דעם אמת נישט געזאָגט, נאָר איצט האָט זי אַליין נישט באַמערקט, ווי זי האָט אָנגעהייבן אויסרעדן פאַר אים איר האַרץ.

— מיין ליבער פּאַטער! איך ווייס, אַז איך בין געבענטשט מיט טייערע עלטערן, מיט אַזאַ געטרייען פּאַטער, ווי דו. איך ווייס, אַז איך בין דיר קיינמאָל נישט איבעריק, און אַז דו וואָלסט מיר אַוועקגעגעבן אַלץ אין דער וועלט. אָבער עס איז שוין צייט אַרויסצוגיין פון דיין הילף, פון דיין הויז...

— פון מיין הויז! וואָס הער איך? דו באַליידיקסט מיך! אין מיין הויז ווילסטו נישט זיין?

— איך וויל זיין, נאָר איך קען מער נישט און טאָר מער נישט זיין אין דיין הויז!..

— דו ווילסט נישט? דו טאָרסט נישט? איבער וועמען? ווער איז אין דעם שולדיק? ווער לאָזט דיך נישט זיין? ווער מאַכט דיר שווער ביי מיר אין מיין הויז — אין ד י י ן הויז, מיין איך, וואָרים מיינס איז דיינס!

— פּאַטער! דו ביזט נישט אַליין און איך בין אויך נישט אַליין...

— וואָס הייסט עס?

— דו האָסט נישט קיין רעכט צו זאָגן, אַז דיינס איז מיינס... דו האָסט נאָך קינדער, איך האָב נאָך שוועסטער... זיי ווילן א ו י ך זיין יונג, זיי ווילן א ו י ך לעבן.

— איך פאַרשטיי נישט. וואָס הייסט? זיי האָבן דען נישט ביי מיר אַלץ וואָס דו? זיי שטערן דיר אין מיין הויז? אַ! זיי האָבן דיר עפּעס געזאָגט, געקריגט זיך מיט דיר, זאָג מיר באַלד!

— זיי האָבן מיר גאָרנישט געזאָגט, און מיר האָבן זיך גאָרנישט געקריגט. ניין, פּאַטער, נישט ז י י שטערן מ י ר, נאָר א י ך ז י י. אָבער איך האָב קיין שום רעכט נישט זיי אין וועג צו שטיין. שוין צייט זיי אָפּצוטרעטן דעם וועג. צו מיר אין זייערע יאָרן האָבן זיך שוין לאַנג געשדכנט חתנים, און זיי מוזן צוליב מיר אַלץ זיין גרויסע

קינדער, — מוזן זיין קינדער מיט אַ דערוואַקסענעם שכל, — קינדער מיט אַ הארץ, וואָס פילט אַ סך... פאַרשטײ אַליין, אַז נישט זײ זענען שולדיק, נאָר איך...

— דו... מיין קינד... נישט אין מיין הויז!.. — האָט ער קוים אַרויסגערעדט און מער נישט געפונען קיין ווערטער וואָס צו ענטפערן אויף איר אמת.

נאָכדעם האָט ער זי אַ סך געקושט און געהאַלדזט און אָן ווערטער אַוועקגעגאַנגען פון איר, ווי אַן אומגליקלעכער אָרעמער פאָ־טער, וואָס זיין גאַנץ לעבן שטעקט נאָר אין די קינדער און קען זײ באָרנישט געבן, מיט גאָרנישט העלפן, אפילו נישט מיט קיין טרוקן שטיקל ברויט, וואָס אָן דעם קענען די קינדער איין טאָג ווייטער נישט לעבן.

— חנה, די פּראָסטע יידענע, איז גערעכט און פאַרשטייט מער, ווי חיים, דער געלערנטער מאַנסביל, — האָט ער זיך געזאָגט. — ערשט נעכטן איז זי אויך געווען גערעכט. די מאַמעס מיט זייערע נאַרישע ווייבערשע רייד זענען אַמאָל קלוגער פון די מאַנען מיט זייערע חכמות... און ערשט נעכטן האָב איך זיך אויף איר געבייזערט... איך קען עס מיר נישט שענקען!

חנהס אפשפארונגען.

נעכטן האָט זיך חיים געבייזערט אויף חנהן איבער דער דאָזיקער מעשה: זינט חנה האָט פאַרטראַכט אָפּצושפּאָרן פון דער הוצאה אויף צו קויבן נדן, האָט זי אָבער גאָרנישט אָפּגעשפּאָרט, נאָר פאַר־קערט, די הוצאה האָט אָנגעהייבן ווערן גרעסער, און עס איז איר איצט געווען שווער אויסצוקומען, כאָטש חיים האָט שוין פון אַ יאָר צוויי אויפגעהערט צו רויכערן טאַבאַק.

איין חודש האָט חנהן געפעלט צו דערציען די הוצאה ביזן ערשטן, און זי האָט זיך פאַרשולדיקט אויף עטלעכע רובל אין די

קלייטלעך, ווו זי האָט שטענדיק געקויפט שפּייז מיט דעם אופן, אַז אַז דעם „ערשטן", ווען חיים וועט ברענגען זיין פּענסיע, זאָל זי באַצאָלן.

אָבער דעם צווייטן חודש האָט זי זיך נאָכמער פאַרשולדיקט — און זי האָט ווייטער געוואַרט אויף דעם „ערשטן". פון דעם דריטן חודש האָט זי זיך נאָכמער פאַרשולדיקט, און וואָס ווייטער, איז געווען ערגער.

אין די ערשטע חדשים איז איר געווען זייער שווער אַזויפיל אָנצובאָרגן און צו לייען, ווייל זי געדענקט גאָרנישט, אַז אויף איר גאַנץ לעבן זאָל זי אויף אַזויפיל זיך פאַרשולדיקן, ווי איצט.

נאָר כּדי איר מאַן נישט מצער צו זיין, האָט זי עס געמוזט טאָן, און אַלץ געוואַרט ביזן „ערשטן".

אויף אַזאַ אופן האָט זי זיך צוגעוויינט צו באָרגן און צו באָרגן.

דער חוב איז אָבער אַזוי גרויס געוואָרן, אַז מען האָט געוואָלט אָפּשטעלן איר קרעדיט, און די שווערע נויט האָט חנהן אויסגעלערנט צו זאָגן, אַז זי וועט דעם ערשטן איינגאַנצן באַצאָלן און דערנאָך נישט מקיים זיין. פּראָסט: חנה האָט אָנגעהייבן ווערן אַ ליגנערין.

אויסזאָגן עס חיימען איז איר געווען שווער.

זי האָט געוווּסט, אַז ער וועט זיך דערשרעקן, ווען ער וועט פּלוצלונג דערהערן, אַז זי איז שולדיק אַזויפיל געלט.

עס האָט איר שוין אַפילו באַנג געטאָן, פאַרוואָס זי האָט אים נישט געזאָגט פריער, ווען זי איז נאָך אַזויפיל נישט געווען שולדיק.

חנה איז אַרומגעגאַנגען, ווי אַ דערשלאָגענע, און אַליין נישט געוווּסט וואָס צו טאָן.

אָבער די נויט האָט אָנגעדריקט, אויף איר און זי האָט באַשלאָסן צו רעדן אָפן מיט חיימען.

— איך וועל אים זאָגן דעם גאַנצן אמת! — האָט זי געטראַכט.— און וואָס האָב איך דאָ מורא? וואָס איז? איך האָב זיך דען פאַרשולדיקט איבער מיר? דאָס געלט איז דען אַוועקגעגאַנגען אויף מיר? איין גאָט ווייס דעם אמת און חיים מיט די קינדער מיינע ווייסן עס אויך זייער גוט, אַז איך פאַרגין מיר נישט קיין איינציקן גראָשן צו פטרן... מיין מאַנטעלע, גאָט זאָל מיך נישט שטראָפן פאַר די רייד, וואָלט קיינער שוין לאַנג נישט געטראָגן, און איך טראָג עס

נאָך. און ווײַל, ווײַל חיים מיט די קינדער בעטן מיך, איך זאָל זיך מאַכן אַ נײַס, קאָנען זיי בײַ מיר נישט פּועלן. נאַרישע קינדער, זיי מיינען, אַז איך וויל נישט! איך וואָלט אוודאי געוואָלט. עס פּלאַמט מיר שוין דאָס פּנים, טראָגנדיק די אַלטע שמאַטע. נאָר וואָס זאָל איך טאָן, אַז קיינער ווייסט נישט מיינע צרות, אַז איך האָב נישט פּונוואַנען און בין אַזויפיל שולדיק אין די קלייטן! בעסער וועל איך פאַר דעם געלט אָפּגעבן אַ חוב, וועט זײַן ווייניקער צו צאָלן. פון מײַן אַלט מאַנטעלע פּלאַמט מיר נאָר איין מאָל דאָס פּנים, און אַז יענער מאָנט מיך און איך האָב אים נישט צו געבן, פּלאַמט מיר צען מאָל דאָס פּנים.

און טאַקע אײַנאָוונט, פאַרן שלאָף האָט זי אים גלײַך אויסגעזאָגט, אַז זי איז שולדיק חובות ביז צוויי הונדערט רובל!

חיים האָט זיך אָנגעכאַפּט פאַרן קאָפּ, זיך שטאַרק צעבייזערט.

חנה האָט אין איר גאַנץ לעבן אַזויפיל שווערע ווערטער נישט געהערט פון אים.

נאָר פונדעסטוועגן האָט זי אַ וואָרט נישט געענטפערט, אַלץ געשוויגן, און זײַן גאַנצן כּעס פאַר ליב אָנגענומען, ווי אַ פאַרברעכער, ווען ער הערט זײַן גערעכטן משפּט.

חיים האָט זיך נישט אויפגעהערט צו בייזערן. ער האָט זיך איבערגעשריען און באַלד שטילער געוואָרן.

— נאָר... נאָר, זאָג מיר וויאַזוי און איבער וואָס האָסטו זיך געקענט פאַרשולדיקן צווייהונדערט רובל? צוויי הונדערט רובל! און איך האָב גערעכנט, אַז דו שפּאָרסט אַלץ... וואָס שווײַגסטו? זאָג מיר כאָטש פונוואַנען האָט זיך בײַ דיר אָנגעקליבן אַזאַ חוב?

— פונוואַנען? גלויב מיר, חיים, אַז אויף מיר האָב איך אַפילו אַ האַלבן גראָשן נישט אויסגעבראַכט, נאָר אויף דער שטוב... די הוצאה איז גרעסער געוואָרן...

— פאַרוואָס גרעסער? זענען אונדז דען קינדער צוגעקומען? צי וווינען מיר דען אין גרעסערע צימערן! לעבן מיר דען שענער? דאַכט זיך, ערגער... אַפילו אַ נײַ מאַנטעלע קענסטו דיר די גאַנצע צײַט נישט מאַכן. ווען איז דאָס געווען בײַ מיר, אַז דו זאָלסט זיך דאַרפן עפּעס מאַכן און זאָלסט עס נישט קענען? איך האָב אַלץ גערעכנט, אַז דו מאַכסט זיך נישט קיין מאַנטעלע נאָר דערפאַר, ווײַל דו ווילסט פאַרשפּאָרן, טראַכט איך זיך, לאָז זײַן, וואָס טוט מען

ניִשט פֿון קינדער וועגן? צום סוף זאָלסטו נאָך שולדיק זיין צוויי־הונדערט רובל? סטייטש, צוויי הונדערט רובל! ווי קומט צו אונדז אַזאַ חוב! וואָס האָסטו געטאָן? צוויי הונד...

— איך מיין, דערפֿאַר איז גרעסער געוואָרן די הוצאה. ווייל מיר דאַרפֿן טראַכטן ווי אַ קינד חתונה צו מאַכן...

— דאָס פֿאַרשטיי איך גאָרניִשט! אַ האַלב וואָרט פֿאַרשטיי איך ניִשט! מיר האָבן נאָך קיינעם ניִשט חתונה געמאַכט, קיין איי־דעם אין שטוב ניִשט אַריינגענומען און די הוצאה איז שוין גרעסער געוואָרן! קיין גאָרדעראָבע צו דער חתונה האָסטו, דאַכט זיך, נאָך אויך ניִשט געמאַכט, פֿאַרוואָס־זשע איז די הוצאה גרעסער געוואָרן?

— דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז מען האָט דערוואַקסענע טעכטער, מוז אונדזער הויז זיין אָפֿן פֿאַר יעדן, און אַן אָפֿן הויז קאָסט געלט...

— דו מיינסט די געסט, וואָס קומען צו אונדז? אַז מען קען ניִשט, דאַרף מען ניִשט קיין געסט. געסט זענען נאָר פֿאַר גבירים געשריבן געוואָרן.

— וואָס־זשע זאָל איך טאָן, אַז מען קומט צו אונדז? און גע־לויבט איז גאָט דערפֿאַר! פֿיל ערגער איז, אַז מען האָט אַ דער־וואַקסענע טאָכטער און קיין יונגערמאַן שמעקט ניִשט אַריין. אַז קיין שדכנים גייען ניִשט צו אונדז, דאַרפֿן כאָטש די געסט זיין ביי אונדז טייער. פֿון דער גאַס קען מען דאָך קיין חתנים ניִשט כאַפּן.

— נו, און איבער די יונגעלייט, וואָס זענען באַקאַנט מיט פֿראַניצן, איז גרעסער געוואָרן די הוצאה?

— פֿאַרשטייסטו, עס הייבט זיך, דאַכט זיך, אָן נאָר פֿון אַ זיס גלעזל טיי, און יעדן אָוונט קאָסט דאָס גלעזל טיי אַ גאַנצן רובל... אַמאָל נאָכמער... טיי אַליין פּאַסט דאָך ניִשט צו געבן... מוז זיין דערצו עפּעס, און עפּעס קאָסט אויך געלט. איינער ווערט גאָר הונ־געריק, מוז מען אוודאי עפּעס געבן עסן, און דערלאַנגען צום טיש, אַז „דאָס פּנים זאָל ניִשט שוואַרצן“... קאָסט עס אוודאי געלט... דערווייל איז מען דאָך אַליין אויך מער ניִשט ווי לעבעדיקע מענטשן — ווען מען פֿאַרזיצט זיך שפּעט, ווערט מען אויך הונגעריק... אַזוינע זאַכן קען מען ניִשט פֿאַרשפּאָרן, חיים. פֿון אַזוינע זאַכן איז גאָר אוממעג־לעך צו פֿאַרשפּאָרן. וואָס מען מוז — מוז מען, ווי עס איז אונדז שווער... ווי קען מען אַנדערש מאַכן? — מען מוז אַלץ ליידן ביז אַ

צייט. וואָס דען טוט מען נישט צוליב קינדער, ווען מען דאַרף זיי חתונה מאַכן?

— לאָז מיך צורו! פון די אַלע יונגעלייט וועט גאָרנישט ווערן!— האָט חיים אַ זיפץ געטאָן און אַוועקגעמאַכט מיט דער האַנט. — וויפל חדשים לאַנג האָט זינגער ביי אונדז געפרעסן און געזויפן, דאָס לעצטע האָט מען אים אַוועקגעגעבן און אַליין האָט מען געדאַרט. און דו האָסט דעמאָלט אויך געטענהט: „וואָס טוט מען דען נישט צוליב קינדער, ווען מען דאַרף זיי חתונה מאַכן?"

— וואָס-זשע דען קען איך טאָן? איך זאָל כאָטש האָבן עטלעכע טויזנט צו געבן נדן, וואָלט איך געזאָגט די שדכנים, וואָלטן זיי גערעדט שידוכים. אַז קיין געלט האָב איך נישט, מוז איך דאָך כאָטש שיין אויפנעמען די יונגעלייט, טאָמער וועט טאַקע באמת גאָט העלפן...

— און דערוויילע איז שלעכט! אַ נייער גרויסער בעל-חוב בין איך היינט.

— אוודאי שלעכט, חיים, נאָר וואָס קען מען טאָן?

נאָך אַ סך קרעכצן און זיפצן זענען זיי שווער איינגעשלאָפן.

אַ נייער בעל-חוב! און אפשר אַ נייער אָנזעצער איז איצט אַנטשלאָפן געוואָרן... ווער ווייסט?

• •
•

אין דעם צווייטן שלאָפצימער, ווו די קינדער האָבן געשלאָפן, איז פראַניע געווען זייער פריילעך.

היינטיקן אָוונט האָבן זיי גוט פאַרבראַכט. גאַרפינקל און שטיינפינקל מיט נאָך עטלעכע באַקאַנטע יונגעלייט האָבן ביי זיי פאַרבראַכט דעם גאַנצן אָוונט.

גאַרפינקל איז געווען זייער פריילעך. מען האָט געלאַכט, געטאַנצט און געשפּרונגען. פראַניע האָט זיך איצט נאָכמער איבערצייגט, אַז גאַרפינקל האָט זי ליב מיט זיין גאַנץ לעבן.

מאַניע און סאַניע זענען פון היינטיקן אָוונט אויך געווען צע-

פרידן. זיי האָבן געהאַלטן, אַז זיי האָבן זייער גוט פאַרבראַכט די צייט.

— אָ, ווען פראַניע זאָל מיר נישט שטיין און וועג! — האָט מאַניע געטראַכט.

— אָ, ווען נישט מיינע עלטערע שוועסטער, וואָלט איך מאָרגן אָנגעטאָן אַ לאַנג קלייד. פע, אַ קורץ קליידל! איך קען שוין דערויף נישט קוקן! — האָט סאָניע געטראַכט.

— ער האָט מיך ליב! — האָט פראַניע נישט אויפגעהערט צו טראַכטן.

מיט די געדאַנקען זענען די דריי שוועסטער זיס אַנטשלאָפן געוואָרן מיט אַ גרינגן שלאָף.

גארפינקל און שטיינפינקל.

עס איז שוין געווען צוועלף בייטאָג, ווען גארפינקל האָט אויך אויפגעעפנט די אויגן, זיך אויסגעצויגן מיט אַזוינע הויכע, לאַנגע גענעצן, אַז דאָס מויל האָט זיך אים שיער צעריסן.

און שטיינפינקל, וואָס האָט געשלאָפן קעגן אים, האָט זיך אויפגעכאַפּט.

ליגנדיק, האָט ער א שטויס געטאָן מיטן פוס גארפינקלען, אַז יענער איז אויפגעשפּרונגען אין בעט.

— וואָס הרגעסטו זיך?

— איך האָב דיר טויזנט מאָל געזאָגט, אַז פון אַזוינע פריימאָרגנדיקע געגעצן ווער איך ממש טויב!..

— האָסט אַ טעות, עס איז נישט קיין פרימאָרגנדיקע געגעצן, אין בולוואַנאָווקע עסט מען שוין באַלד מיטאָג. שוין נאָך צוועלף! — און גארפינקל האָט זיך גענומען נאָך ברייטער ציען דאָס מויל און אַרויסלאָזן נאָך העכערע געגעצדיקע קולות.

שטיינפינקל האָט זיך מיט דער האַנט פאַרשטעלט די אויערן.

— נאַ דיר מיין שליסעלע און גיי צו מיין טשעמאָדאַן. דאָרטן אונטן ליגט אַ קעסטעלע, אין קעסטעלע ליגט אַ שטיקל פּאַפּיר, וועסטו זיך קענען פאַרשטאָפּן די אויערן, אויב דו ווילסט. דו האָסט דאָך מורא פאַר טויבקייט...

נאָר אנשטאט וואָטע האָט שטיינפינקל גענומען זיין שטיוול און מיט דער כאַליעווע אָנגעהייבן ציילן אויף גאָרפינקלען.

גאָרפינקל איז אַראָפּגעשפּרונגען פון בעט און זיך באַשיצט מיט אַ צווייטן שטיוול.

דידאַזיקע ק׳יינע מלחמה האָט זיך געענדיקט דערמיט, וואָס ביידע האָבן זיך בשלום אַוועקגעזעצט אין איין בעט און אָן ווערטער געקוקט איינער אויף דעם אַנדערן, ווי אַלטע גוטע ברידער.

— נו, וואָס זיצן מיר, ווי גולמס? עס איז שוין צייט, דאַכט זיך, אויפצושטיין! — האָט שטיינפינקל זיך אָנגערופן.

— וואָס אַרט דיך, אַז מיר זיצן? דערויף זענען מיר דאָך אין דער פּראָווינץ — אַך, די פּראָווינץ, די טייערע, ליבע, זיסע פּראָווינץ... אָט אַ לעבן! — אָט, ווו דאָס אמתע לעבן איז! ביי אונדז אין דער גרויסער שטאָט לעבט מען דען? — ביי מיר האָט זי אַפּנים, ווי אַ גרויסע קרעטשמע, אַ גרויסער שענק, אַ גרויסע כאַרטשעווניע — און מען לעבט טאַקע דאָרט, ווי אין אַ קרעטשמע. קיינער האָט נישט זיין הויז, זיין שטיקל אָרט, אַפילו נישט זיין בעט אויף צו שלאָפן. די גאַנצע האָרעוואַניע, דאָס גאַנצע געלט, וואָס דו פאַרדינסט, גייט אַוועק אין בופעט... מען נעמט אַ טרונק בראָנפן מיט אַ שטיקל פאַרדאַרטער קישקע, און אַז עס בלייבט נאָך עטלעכע גראָשן אין קע־שענע, גיט מען זיי אַוועק די פּאָקוטניקעס, די טענצערינס, זינגערינס, שפּרינגערינס, וואָס טופען, קלאַפּן אין דער גרויסער קרעטשמע, פרייליך צו מאַכן דעם עולם... אַזוי גייט אַוועק דאָס לעבן ביז שפּעט אין דער נאַכט, און דערנאָך, ווען און ווו שלאָפט מען? ווי, רוט מען זיך אָפּ פון דעם פאַרטשאַדעטן קרעטשמע־לעבן? — נישט יעדער האָט זיין בעט... דער אויף אַ טיש, דער אויף אַ באַנק, דער זיצנדיק און אַפילו שטייענדיק... און אַז דו פאַרכאַפּסט שוין יאָ אין דער קרעטשמע אַ שטיקל אָרט, ביזטו נישט זיכער, אַז אַן אַנדערער זאָל צו דיר נישט אַריינקריכן מיט די פיס, אָדער דיך אינגאַנצן אַראָפּ־וואַרפן פון דיין געלעגער ערגעץ אונטער אַ טיש און אַליין זיך אויסציען אויף דיין אָרט—הייסט דאָס אַ לעבן? אין דער פּראָווינץ האָט

עדער זיין הויז, זיין פאמיליע, זיין בעט, און קיינער שטערט גאָר־נישט זיין פאמיליענלעבן. יעדער לעבט פאר זיין פאמיליע. זיין גאנצע האָרעוואניע, זיין גאנץ געלט גייט נאָר אריין אין זיין פאמיליע. דו עסט פון דיין קיך און טרינקסט פון דיין קוואל...

— וואָס האָסטו זיך פלוצלונג צערעדט דערפון? — האָט שטיינפינקל זיך אָנגערופן.

— גאָרנישט פלוצלונג! נאָר וואָס מער איך קום צו די פריידקינזאָנס אין הויז, אלץ מער טראכט איך דערפון, וואָס פאר א לעבן עס איז אין די גרויסע שטעט און אין דער פראָווינץ... ערשט נעכטן, ווען מיר זענען געקומען פון די פריידקינזאָנס, האָב איך א גאנצע שעה געטראכט פארן שלאָף, אז אין דער גרויסער וועלט וועסטו נישט געפינען אזוינע מיידלעך, ווי אין דער פראָווינץ... דאָרט זענען זיי עפעס אלע לאנג, מיט א האלב טויטן פנים און דישלעוואטע... דערצו איינס פון די צוויי: אָדער רעוומאטיזם אין די פיס אָדער א מאגנקאטאר... אמאָל רינט נאָך צו פון אן אויער אויך...

— און די דאָרטיקע יונגעלייט זענען דען נישט אזוי?

— ערגער... נאָר איך רעד נישט פון זיי. איך זאָג נאָר, אז עס איז קיין וואונדער נישט, וואָס זיי זענען אזוי—פון אזא קרעטשמעלעבן קענען קיין געזונטערע קינדער נישט געבוירן ווערן. אדרבה, קוק זיך צו צו די גרויסשטאָטישע פריילנס, וועסטו, חוץ א שיין מויל צום רעדן און דערביי צו הוסטן אויף עטלעכע שפראכן,—אז א חוצדעם, וועסטו מער גאָרנישט געפינען.

— פונדעסטוועגן האָבן מיר אין פעטערבורג געזען גענוג געזונטע יונגעלייט און שיינע געזונטע פריילנס.

— ווער זאָגט דיר, אז נישט? נאָר זיי זענען געוויס נישט קיין געבוירענע פעטערבורגער, נאָר נישט לאנג אָנגעקומענע פון דער פראָווינץ, און האָבן נאָך א רעזערוו פון דעם פראָווינץ־לעבן... דעריבער זעען זיי אויס אזוי געזונט און פריש....

— נאָר איך פארשטיי פאָרט נישט, צו וואָס האָסטו זיך פלוצלונג צעדרשנט וועגן דעם? געפעלן דיר נישט די פעטערבורגער פריילנס, וועסטו מיט זיי נישט ראמאנסירן... קיינער פון זיי וועט דיך ביי די פאָלעס נישט שלעפן.

— דאַרף מען נישט!

— נו, איז אַוודאי רעכט, צו וואָס-זשע דאַרפסטו זיך קריגן מיט דער שטאָט פּעטערבורג, אַז נאָך די פּעריען דאַרפסטו צוריק פאָרן אַהין?

— דער אמת איז אָבער אַזוי, דעריבער רעד איך, — האָט גאַרפינקל שוין אָנגעהייבן, ווי זיין שטייגער איז, שפּריצן דאָס וואָרט „אמת", ווי מיט פייער.

— קיל זיך אָפּ!

— איך בין שוין אָפּגעקילט און זאָג דיר, אַז איך פיל און זע דאָס אמתע לעבן נאָר אין די פּעריען, ווען איך בין אין דער פּראָווינץ. דאָ פאַרברענג איך באמת גוט די צייט. וואָס קען נאָך זיין אַ בעסער פאַרגעניגן, ווי צו פאַרברענגען צווישן אַזוי פריילנס, ווי די פריידקינזאָנס און נאָכמער — ווי די עלטערע פּראַניע? אָ, וויפל לעבן זעט מען אין אירע אויגן און אין איר יעדער באַוועגונג! ווי איז זי אינגאַנצן שיין אויסגעוואָקסן! וואָס פאַר אַ געזונטע, שיינע פאַרב אין איר געזיכט! וואָס פאַר אַ האָר! וואָס פאַר אַ טאַליע! וווּ זעט מען גאָר אַזוינע פריילנס אין פּעטערבורג? דאָרטן טאַנצסטו גאָר-נישט מיט קיין פריילנס, נאָר מיט שטאַרקע, האַרטע, אייזערנע און שטאָלענע קאָרסעטן!

— אויב אַזוי, ברודער, אַז פּראַניע געפעלט דיר יאָ אַזוי, טאָ האָב חתונה מיט איר! דו ווילסט דאָך חתונה האָבן באַלד ווי דו וועסט ענדיקן, וועט דערווייל אַ חתן אָדער בעט זי וואַרטן...

— חתונה האָבן מיט פּראַניען קען איך נישט.

— פאַרוואָס? זי איז דאָך געבילדעט, קלוג, ממש מיט אַלע מעלות. קיין פיינערע פרוי קענסטו זיך גאָרנישט ווינטשן.

— אמת! נאָר איך קען נישט און טאָר טאַקע נישט חתונה האָבן מיט איר.

— פאַרוואָס?

— זי האָט נישט קיין נדן...

— פאָדליעץ!

— נישט קיין פאָדליעץ.

— אויסוווּרף!

— אַפילו נישט קיין אויסוווּרף!

— דער געמיינסטער ביזשו!

— דאָס אויך נישט.

— וואָס-זשע דען?

— נישט קיין יינגל, ווי דו, נאָר אַ פּראַקטישער מענטש! שטיינפינקל האָט זיך געלאָזט אויף אים מיט אַ פול מויל זידלעריי, נאָר גאַרפינקל האָט אים אָפּגעהאַלטן.

— קיל זיך אָפּ און הער אויס, וואָס איך וועל דיר דערקלערן.

— לאָמיר הערן.

— ניין, דו ביזט נאָך הייס געבאָדן... כּל-זמן דו וועסט נישט ווערן קאַלט, ווי אייז, וועל איך אַ וואָרט נישט רעדן.

— שוין קאַלט, ווי אייז.

— שוין?

— אייז-קאַלט.

— נא, הער-זשע מיט מוח, מיט אויערן און לייג צו קאָפּ. נישט דו ביזט איינער, נאָר אַ סך באַשולדיקן אונדז, סטודענטן, אַז מיר האָבן חתונה נאָר פאַר דעם פּעטן נדן... געוויס זענט איר אַלע גערעכט, באמת דאַרף אַזוי נישט זיין, נאָר גייט אַריין אין אונדזער לאַגע. אָט איך, למשל: אַ יאָר פיר האָב איך געלערנט, איידער איך בין אַריין אין גימנאַזיע. אַכט יאָר זיך געוואַלגערט אין גימנאַזיע. פינף און אפשר זעקס יאָר וועט געדויערן דער אוניווערזיטעט. אַרום און אַרום האָסטו אַ קימה-לן פון צוואַנציק יאָר — וויפל האָב איך געהונגערט, געליטן פּיין און נויט... אַכצן יאָר יסורים! וואָס וועל איך האָבן פאַר די אַכצן יאָר, פאַר מיין יוגנט, פאַר מיינע בעסטע יאָרן?— אַ דיפּלאָם אויף אַ דאָקטאָר מיט אַן אייגענעם מאַגנקאַטאַר פון די וואָלוועלע מיטאָגן! אַזוי-אַרום וואָס קען איך טאָן מיט אַ פרוי אָן נדן? טאַקע באמת, נאָך אַזוינע ביטערע אַכצן יאָר זאָל איך ווייטער הונגערן און ליידן און דערצו נאָך מיט אַ פּעקל קינדער...

— וועסט דאָך זיין אַ דאָקטאָר! נו? וועסטו זיך פאַרדינען גלייך מיט אַלע און קענען לעבן, ווי אַ מענטש.

— האָסט אַ טעות. אַ דאָקטאָר, וואָס זאָל פאַרדינען, דאַרף האָבן אַ שיינע וווינונג, אַ רייכן קאַבינעט, אַ קאַרעטע מיט צוויי פערד... אָן די אַלע זאַכן וועל איך קענען זיין אַ דאָקטאָר אין אַטעסטאַט... ווי אַזוי קען מען זיך איינאָרדענען אָן דעם פּעטן נדן? נישט פראַניעס שיינקייט, נישט פראַניעס חכמה, נישט אירע אַלע מעלות קענען מיר געבן דאָס, וואָס איין קערבעלע — אַ רובעלע, ברודער, גיט!..

— אויב אַזוי, צו וואָס-זשע קריכסטו נאָך צו די פריידקינזאָנס

אין הויז? פאַרוואָס נישט צו דעם היגן גביר אין הויז, וואָס וויל זיין טאָכטער געבן צוואַנציקטויזנט רובל?

— אַ האַרבע פראַגע, כלעבן!.. נו, וועל איך דיר דערקלערן, נאַריש אומפּראַקטיש יינגעלע... טאַקע באמת, אַז איך גיי פאַרביי און דערזע וואַקסן אַ שיינע רויז, טאָר איך זיך נישט אָפּשטעלן און קוקן אויף איר און בעת מעשה האָבן גרויס פאַרגעניגן? איך מוז זי דווקא אויסרייסן פאַר זיך — אַנדערש טאָר איך נישט קוקן? איך פרעג דיך?

שטיינפינקל האָט זיך פאַרקרימט.

— איין זאַך וועל איך דיך בעטן, גאָרפינקל, מיר רעדן איצט פון אַן ערנסטער זאַך... דאָס רעדן קאָסט מיר געזונט... רעד מיט מיר נישט פון פּאָעזיע. וואָס טויגן מיר רויזן און בלומען, אַז מיר רעדן פון אַ לעבעדיקן מענטשן — פון פּראַניען...

— איך רעד, דאַכט זיך, גענוג קלאָר און דייטלעך. אַפילו צו דייטלעך. די רויז איז דאָ בדרך משל...

— יאָ, דו ביזט דאָך כלומרשט דער פּראַקטישער מענטש, פונ-דעסטוועגן ווייסטו דאָך מסתמא פון דער פּראַקטיק, אַז כאָטש דו מעגסט קומען אין יעדן הויז, ווו עס געפינט זיך אַ פריילן, טאָרסטו דאָך נישט עפּעטער אַריינקומען צו די פריידקינזאָנס... דו קענסט איר אומזיסט פאַרדרייען דעם קאָפּ. און לויט דיין אויפפירונג, האָט זי רעכט דיך צו האַלטן פאַר איר חתן... איך פרעג דיך, ווו איז דיין געוויסן? צו וואָס דאַרפסטו אומזיסט פאַרדרייען אַן אָרעם, אומשולדיק מיידל דעם קאָפּ? עס קען געוויס זיין, אַז ווען זי זאָל נישט האָפן אויף דיר, וואָלט זי אפשר שוין לאַנג חתונה געהאַט...

— איך שלאָג דיר איבער די רייד! זאָג מיר נאָר, פונוואַנען ווייסטו, אַז פּראַניע האָט מיך ליב? — האָט גארפינקל פּלוצלונג מיט אַ שמייכל געפרעגט.

מען האָט געזען, אַז זיין פּנים שיינט פאַר פרייד, וואָס ער ווערט געליבט פון אַ שיין מיידל.

שטיינפיקל האָט אָבער ווי דורך אַ גלאָז דערזען, וואָס עס טוט זיך ביי זיין חבר אין האַרצן, און ער האָט זיך שטאַרק אויפגעערעגט.

ער האָט געזאָגט:

— איך זאָג גאָרנישט, אַז איך ווייס, אַז זי איז שוין אין דיר

פאַרליבט. איך ווייס אַפילו נישט, צי זי וואָלט דיך געוואָלט פאַר אַ חתן, גלויב מיר, ווען איך זאָל זיין אַ פריילן, וואָלט איך דיך נישט געוואָלט אַפילו מיט אַכצן דיפּלאָמען... און אפשר וויל פראַניע טאַקע אויך נישט, איך זאָג עס נאָר אַזוי, אַז אַזוינס קען געשען... און פאַרוואָס נישט, וואָסער מיידל אין די יאָרן וויל נאָך זיצן ביי אירע עלטערן אין הויז?

— וואָס-זשע וואָלסטו געוואָלט, איך זאָל נישט גיין צו זיי אין הויז?

— אויב דו האָסט נאָר אַן ערלעך האַרץ, וואָלסטו נישט באַדאַרפט גיין אַהין פאַרדרייען אומזיסט יענעם אַ קאָפּ. אַזאַ מענטש, ווי דו, וואָס וויל נאָר חתונה האָבן פאַר צוואַנציקטויזנט רובל, איז גלייכער צו גיין צום היגן גביר אין הויז און אַרומטאַנצן אַרום קלאַרען... קיינער וועט צו דיר דערפאַר גאָרנישט האָבן...

גארפינקל האָט זיך צעלאַכט:

— קלאַרע! אַשיינע מעשה, כלעבן! ערשט אין דריי יאָר אַרום דאַרף איך חתונה האָבן, זאָל איך זיך שוין אַרומשלעפּן מיט קלאַרען! אַ שיין געשעפט פאַר מיר, כלעבן! אוודאי וועל איך עס טאָן ערשט ביי אַ צוויי חדשים פאַר די תנאים! געבנוג פונמיינעטוועגן, אַז איך וועל זיך דאַרפן אַרומשלעפּן מיט אַזאַ קלאַרען אַ גאַנץ לעבן און אַלץ פאַר די צוואַנציקטויזנט רובל! ניין, איך בין נאָך יונג, ברודער שטיינפינקל. איך וויל נאָך לעבן! דערווייל פיל איך, אַז איך לעב, ווען איך געפין זיך אין אַזאַ געזעלשאַפט, ווי די פריידקינזאָנס, און די קלאַרעס מעגן אַ ביסל צוװאַרטן, ברעכן האַלדז און נאַקן!..

שטיינפינקל האָט ערנסט געזאָגט:

— מער האָב איך מיט דיר נישט וואָס צו רעדן. איצט קען איך דיך שוין און זאָג דיר נאָכאַמאָל, אַז דו ביזט וואָס אין דער קאָרט! ביזט פאַרדאָרבן פון קאָפּ ביז די פיס! נישט איך און נישט קיינער, אַפילו קיין טאַטער וועט דיר שוין אויך נישט העלפן. איך זאָג נאָר: אומגליקלעכע יידישע טעכטער, וואָס דערוואַרטן זיי פון אַזעלכע סטודענטן, ווי דו! מען דאַרף אַנטלויפן פון אייך, יידישע סטודענטן, קינפטיקע דאָקטוירים, אַדוואָקאַטן, אינזשיניערן... אין אונדזער אוניווערזיטעט געפינען זיך אויך פיל פראַקטישע קריסטלעכע סטודענטן, נאָר קיינער פון זיי טראַכט גאָרנישט מיט אַזאַ חשבון חתונה צו האָבן, ווי אונדזערע יידישע סטודענטן, וואָס זייער גאַנץ

לערנען באַשטייט נאָר אין דעם חלום פון צוואַנציקטויזנט רובל. דער קריסטלעכער סטודענט האָט עפּטער חתונה מיט אַן אָרעם מיידל און ער מוז איר נאָך פון זיינע קליינע פאַרדינסטן מאַכן אַ גאַרדעראָבע צו דער חתונה... און מען לעבט שיין אָן צוואַנציקטויזנט רובל נדן. נאָר איר, פּראַקטישע יידישע סטודענטן, ווילט נאָך זיין איבערגעשפּיצטער פון אונדזערע יידישע שענקערס, פּראַצענטניקעס און אַזוי פּאַסקודניאַקעס...

גאַרפינקל האָט אָבער געלאַכט און צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ:

— רעד, רעד, ברודערל, זאָג מוסר, וויפל דו ווילסט. דו וועסט עלטער ווערן, וועסטו קליגער ווערן. איך האָב שוין אַ סך אַזעלכע צדיקים-סטודענטן געזען!...

שטיינפינקל האָט מער נישט גערעדט. ער האָט אויפגעעפנט דאָס פענסטער און אַרויסגעקוקט אויף דער גאַס.

די זון האָט זיך שוין גאַנץ הויך אויפגעהייבן און געוואַרעמט אַריבאַטאוקע פון אַלע זייטן.

די גאַס איז געווען פול מיט מענטשן, ווייל עס איז היינט געוועזן אַ יאריד.

יידעלעך האָבן זיך געדרייט, ווי זאַמד אין אַ שטורעם: דער האָט געטראָגן אַ שווערן זאַק אויף די פּלייצעס, דער אַ פעל פון אַ קו, דער אַן אַרשין ציץ.

אומעטום בלישטשען אויגן ציין און עס גיסט זיך דער שוויס עמערוויַיז.

— גאַרפינקל! — האָט ער זיך פּלוצלונג אויסגעדרייט פון פענסטער. — קום אַהער, וועל איך דיר זאָגן: כלעבן, דו ביזט ערגער פון אָט די אַלע שוויסיקע יידעלעך...

טאָגביכער.

קלאַרעס טאָגבוך.

אריבאַטאווקע, דעם 20-סטן אויגוסט ... 188

„באַלד ווער איך צוואנציק יאָר! די טיר פאַרמאַכט זיך גאָרנישט פון די שדכנים. דער טאַטע, און נאָכמער די מאַמע, ווילן זייער, איך זאָל שוין ווערן אַ כּלה און טאַקע באַלד חתונה האָבן.

זיי פרעגן, אויף וואָס ווארט איך און וואָס וויל איך דאָ אויס-זיצן? צוואנציק יאָר איז שוין ביי לייטן לאַנג צייט.

— און וואָס ווילסטו נאָך, — זאָגן זיי, — אַ דאָקטאָר? לאָז זיין אַ דאָקטאָר. אַ אינזשיניער? נו, זאָל זיין אַ אינזשיניער. כאָטש אונדזערע טאַטעס און זיידעס האָבן גאָרנישט געוווסט פון די מינים, נאָר וואָס טוט מען דען נישט פאַר הייניטיקע קינדער — וואָס-זשע נאָך ווילסטו?

אַזוי טענהט מיט מיר די מאַמע, און איז אפשר גערעכט. וואָס וועל איך דאָ טאַקע אויסזיצן? נאָך צוואנציק יאָר הייסט מען שוין ביי אונדז אין אַריבאַטאווקע „אַן אַלטע מויד", און ווער פאַר-שטייט עס דען נישט, אַז עס איז בעסער צו זיין אַ יונג ווייבל, איידער אַן אַלטע מויד? נאָר וואָס זאָל איך טאָן? איך קען נישט! איך קען נישט! איך קען נישט זען, ווי מען שדכנט זיך נישט צו מיר נאָר צוליב מיינע צוואנציקטויזנט רובל!

איך קען דאָס מיינע עלטערן נישט געבן צו פאַרשטיין, און מוז טראָגן די ווונד אין האַרצן. עס איז דאָך שרעקלעך! — מענטשן געבילדעטע, געלערנטע, וואָס ווינען פאַר הונדערטער און טויזנטער

זויאָרסט ווייט פון מיר און האָבן מיך קיינמאָל נישט געזען, ווילך פלוצלונג חתונה האָבן מיט מיר, וואָס איז? האָבן זיי דען נישט געזען קיין שענערע, געבילדעטערע פריינדס פון מיר?

איך גלויב, אַז אין די גרויסע שטעט געפינען זיך לייטעשערע מיידלעך פון מיר, און זיי וואָלטן זיך דאָרטן אויך געקענט געפינען „אַ פריינט צום לעבן" ווי זיי שרייבן צו די שדכנים.

אָבער דער אמת איז, אַז נישט מיך מיינען זיי, נאָר די צוואַנציק-טויזנט רובל! טויזנטער וויאָרסט ווייט אַפילו פון דעם בדאָטיקן שטעטל אַריבאַטאַווקע, שמעקט זיי אויך דער ריח פון מיין נדן.

מיט מיין כאַראַקטער קען איך נישט ליב האָבן אַזאַ מענטשן. חתונה האָבן מיט אַזעלכן וועל איך מיר נאָר פאַרוויסטן מיינע יאָרן און ברענגען אויף דער וועלט אומגליקלעכע קינדער — ניין, ניין! פאַרזיצן, פאַרזיצן!..

גאָט! פאַרוואָס בין איך נישט געבוירן געוואָרן ביי אָרעמע עלטערן! איך וואָלט דאָך געווען די גליקלעכסטע אין דער וועלט!

פאַר אַ פרוי קען איך זיך גאָרנישט פאָרשטעלן קיין בעסער גליק, ווי ווען זי ווייסט, אַז איר מאַן האָט נאָר חתונה געהאַט מיט איר.

אַזעלכע מאַן און ווייב, זיי מעגן זיין, ווי אָרעם, זענען זיי דאָך די גליקלעכסטע אין דער וועלט...

עס איז נאָר צום לאַכן, וויפל זענען עס מיר מקנא, וואָס איך האָב צוואַנציקטויזנט רובל נדן!

די מינוט וואָלט איך זיי די טויזנטער אַוועקגעגעבן.

די מינוט וואָלט איך מיין נדן פאַרברענט אינגאַנצן, אין בלאָטע אַרויסגעוואָרפן!

— וואָס טויגן די טויזנטער, אַז איך קען פאַר זיי נישט קויפן דאָס ביסעלע גליק, וואָס דאָס אָרעמסטע מיידל קען עס דערגרייכן.

עס איז דאָך אַ ריכטיקער כלל: אַז דאָס מיידל, וואָס מען נעמט זי אָן נדן, אָט די האָט מען אמת ליב.

אוי, ווי גליקלעך זענען די פריינדקינזאָנס! זיי זענען אָרעם און מען האָט זיי ליב און נישט היינט, מאָרגן וועלן זיי חתונה האָבן אָן נדן! נאָר זיי, נאָר זיי בין איך מקנא און ווייטער קיינעם נישט!..

אָבער צי בין איך דען איינע, די אומגליקלעכסטע, אויף דער-

וועלט? אַט ערשט היינט האָט זיך אונדזער פּעסל פאַר מיר צעוויינט. זי דינט ביי אונדז שוין, דאַכט זיך, אַ יאָר צוועלף, אָבער ערשט איצט האָב איך איינגעזען, אַז מיר געפינען זיך ביידע אין איין לאַגע...

איר גאַנץ ביטער האַרץ האָט זי, נעבעך, היינט פאַר מיר גע־עפנט און זיך גוט אויסגעוויינט.

— אין די צוועלף יאָר, וואָס איך דין ביי אייך, קלאַרעטשקע,— האָט זי מיר דערציילט — האָב איך זיך געמאַכט אַ גאַנצע גאַרדע־ראָבע צו דער חתונה: צוויי טוץ זאָקן, אַ טוץ גוטע העמדער, אַ האַלב טוץ פּראָסטע, זעקס לײַלעכער, צוויי קישנס, אַ גרויס פּוכאָווע איבערבעט, צוויי קאָלדרעס און אַ סאַמעטענעם מאַנטל... דערצו האָב איך אויך צונויפגעקליבן אַ גאַנצן הונדערטער. און איר ווייסט דאָך, אַז פאַר לייבקע דעם שניידעריונג בין איך שוין פון אַ יאָר אַ כלה — איר געדענקט דאָך, אין דעם טאָג האָט איר מיר געשענקט נאָך גאָר אַ ניי קלייד — און אָפּגעשטעלט די חתונה אויף אַ יאָר. און אָט איז אַ האַלב יאָר, ווי ער האָט ביי מיר אַרויסגעשלעפּט די הונדערט רובל ביז דער לעצטער קאָפּיקע. די גראָשנס, וואָס איר און אייער מאַמע, זאָל געזונט זיין, שענקען מיר, שלעפּט ער אויך ביי מיר אַוועק און איצט וויל ער זיך נישט שטעלן צו דער חופה, כל־זמן איך וועל אים פריער נישט געבן מיטאַמאָל נאָך גאַנצע פופציק רובל. ווו זאָל איך עס אָבער נעמען, מיין טייערע קלאַרעטשקע? אַזויפיל געלט מיט איינמאָל — פופציק רובל! איידער איך קלויב צו־נויף איין רובל, וויפל דאַרף איך האָרעווען, און ער וויל פופציק רובל! ווען איך וועל אים נישט אַנידערלייגן די פופציק רובל, זאָגט ער, מעג נאָך אַ יאָר געדויערן... איך וואָלט שוין געוואַרט נאָך אַ יאָר, און וואָלט אפשר צונויפגעקליבן פינפאונצוואנציק אָדער אָדער דרייסיק רובל, אפשר וועט ער זיי שוין נעמען, אַז ער וועט זען, אַז איך האָב מער נישט. אָבער, ליובעניו, גאָלדענע קלאַרעטשקע, זאָגט מיר, ווי קען איך נאָך וואַרטן אַ יאָר און דער סאַמעטענער מאַנטל ווייטער לאָזן אַזוי ליגן? אַז ער וועט נאָך אַ יאָר ליגן, וועט ער צעריבן ווערן אויף שטיקלעך... וויפל קאָסט מיר דער מאַנטל? אפשר פופציק רובל! זעקס רובל אַן אַרשין האָב איך געצאָלט... איר געדענקט דאָך! היינט די זיידענע פּאָטשעווקע און דער קאָלנער? ס'וועט דאָך ווערן אַ תל פון דעם אַלעם?

פעסל האָט ביטער געוויינט. און איך האָב מיט איר צוזאַמען געוויינט: איז דען פעסל נישט אַזוי אומגליקלעך, ווי איך? ווען זי זאָל נישט געווען האָבן דעם הונדערטער נדן, אַזויפיל זאָקן מיט אַ סאַמעטענעם מאַנטל, וואָלט דאָך געוויס ליבעטשקע איר חתן נישט געוואָרן, וואָרים וואָס טויג זי אים אָן דעם הונדערטער?

— וואָס טויג איך פאַר די אַלע געשטודירטע לייט, פאַר די דאָקטוירים, אינזשיניערן, אַדוואָקאַטן אָן מיינע צוואַנציקטויזנט רובל? זענען זיי דען בעסער פאַר לייבעטשקע דעם שניידעריונג? און אַז לייבקע זאָל נישט זיין איר חתן, וואָלט זיך דאָך געפונען אַן אַנדע־רער, וואָס וואָלט זי גענומען אָן נדן. האָבן דען אַלע דינסטמיידלעך נדן? נו, און דאָך פאַרזיצן זיי נישט. יידישע טעכטער פאַרזיצן נישט.

זי האָט שטיל געשעפטשעט:

— איין אומגליק האָט אונדזביידע געטראָפן: גאָט האָט אונדז געשטראָפט מיט נדן, מיט רייכע גאַרדעראָבעס... אומגליקלעכע פעסל! מיר זענען ביידע גלייך אומגליקלעך, ביידע דאַרפן מיר מקנא זיין די פריידקינזאַנס, וואָס גאָט האָט זיי געבענטשט אָן נדן און אָן רייכע גאַרדעראָבעס!..

גיטלס טאָגבוך.

פדי מיר זאָלן נישט פאַרגעסן, וואָס עס מאַכן איצט אונדזערע צווי באַקאַנטע יידישע טעכטער, גיטל און געלע, וועלן מיר אַריינ־קוקן אין זייערע טאָגביכער.

„ווי עס פליט דאָס פייגעלע,
אַזוי בין איך צו דיר געפלויגן, טייערע גרינבעטעלע.
ווי די זון מיטן מאָרגנשטערן,
אַזוי האָסטו, מיין גאָלד, אויסגעזען.

דיין רעדן, דיין שמועסן
איז דעם נאַכטיגאַלס זינגען און פּיפּטשען.
דיינע אויגן זענען, ווי שטערן,
דיינע ליפּן, ווי הימלישע בריגן.
דיינע האָר זענען ענלעך
צו אַ שמעקעדיקן וואַלד.
שבת ביי טאָג,
ווי דאָס פייגעלע פאַרטאָג,
פלי איך צו דיר, נשמהלע!
אַך! מיין טייערע גרינעטעלע!..“

אַך, ווי גוט איז, אַז מען ווערט געבילדעט! אַט שרייב איך זיך אויך אַ טאָגבוך. נעכטן האָב איך באַקומען אָט דאָס לידל פון מיין טייערסטן ליבסטן מאַטוויייען, וואָס ער האָט אָנגעשריבן פאַר מיר.

און אָט דאָס לידל מיטן שיינעם כתב וועל איך טראָגן אויף מיין האַרצן.

— אָ, וויפל מאָל האָב איך שוין דאָס ליד געזונגען מיט מיין אייגענער מעלאָדיע, און וויפל מאָל האָב איך דאָס פּאָסטבייגעלע פּאַ-פּיר געקושט און וויפל לופטקושן האָב איך אים געשיקט!..

אַך! ווי גוט, ווי גוט איז, אַז מען איז פאַרליבט!

אָ, איך האָב אים ליב מיט מיין גאַנצער זעלע, מיטן גאַנצן האַרץ. קיין שום כוואַליעס און קיין שום וואַסער וועט אונדזער שטאַרקע ליבע נישט אָראָפּשווענקען.

די שטאַרקסטע שטורעמווינטן וועלן זיך צעגיין פאַר אונדזער שטאַרקער ליבע!

די מאַמע מיטן טאַטן, מיט דער גאַנצער משפחה — די חסידים, די פאַנאַטיקער, מעגן אַכטצן בערג מיט וועלדער אויף מיר אַרויפוואַרפן, וועט דאָך אונדזער ליבע ווי אַ העליש פייער נישט פאַר-לאָשן ווערן. קיינער קען אונדז נישט צעשיידן!

אָ, נאַט, מיין גאָט! ביזוואַנען וועלן נאָך מיינע עלטערן זיין פאַנאַטיש! ביזוואַנען וועט די ליבע הייסן ביי זיי אַ פאַרברעכן!

אַך, ווי איך וואָלט געוואָלט, אַז מאַטוויי זאָל קיין מורא נישט האָבן און קומען אַלע אָוונט צו אונדז אויף טיי, ווי די קאַוואַליערן, וואָס קומען צו די פריידקינזאַנס.

און דערנאָך זאָל איך קענען גיין מיט אים שפּאַצירן איבער דער גאַס פאַר דער גאַנצע וועלט געאַרעמט!

אָ! נישט אומזיסט זאָגט דער גרויסער וועלטבאַרימטער פּראָפעסער אין זיין ראָמאַן „די פאַרבלאָנדזשעטע שטערן":
„ביז וואַנען וועלן מיר ליידן פון אונדזער פאַנאַטיזים?"

און אין דעם ראָמאַן „די פאַרפּאַנטערטע ציגן" פון דעם אייגענעם שרייבער זאָגט ער דען נישט: „ביז וואַנען וועלן מיר, מיידלעך, ליידן פון אונדזערע עלטערן?"

און אין דעם ראָמאַן „דער קודלעוואַטער פּויאַנט", טאַקע פונם אייגענעם פּראָפעסער זאָגט ער דען נישט: „אָ, איר עלטערן!!!"

און אין דעם העכסט אינטערעסאַנטן ראָמאַן „די פאַרקאַטשעטע ראָזע" אָדער די „איינגעפאַלענע נאָז", טאַקע פון דעם אייגענעם פּראָפעסער, זאָגט ער דען נישט: „מיט אַ רעוואָלווער וועל איך זיך אויפהענגען און מיט אַ שאַרפן בלויזן שווערד וועל איך זיך דערשיסן, ווען מען וועט אונדז צווינגען, אַז מיר זאָלן פאָלגן אונדזערע עלטערן!" אָ! וויפל פאַרגעניגן האָב איך פון לייענען די ראָמאַנען פון דעם וועלטבאַרימטן פּראָפעסער, וואָס ער האָט אַליין פאַרפאַסט!

ערשט פון די ראָמאַנען האָב איך דערזען, ווי פאַרדאָרבן זענען מיינע עלטערן, ווי זיי פירן זיך שלעכט אויף מיט זייערע קינדער — די ראָמאַנען האָבן מיר מיינע אויגן ליכטיק געמאַכט.

איך וואָלט נישט איבערגעלעבט די גרויסע שמערצן און די ליידן מיט די שוואַרצע וואָלקנס, וואָס איך טראָג איבער פון מיינע עלטערן, ווען איך זאָל איצט אויך אַזוי זיין נישט געבילדעט, ווי פריער.

אָך, ווי גרויס איז מיין פרייד און מיין הימלישע פאַרצווייפלונג, וואָס איך בין געבילדעט און מיין גרויס פאַרגעניגן איז די לאַנגע נאַכט מיט די טייערע וועלטבאַרימטע ראָמאַנען פונם פּראָפעסער, וואָס ער האָט אַליין פאַרפאַסט.

דידאָזיקע ראָמאַנען און מיין ליבע צו מאַטווייען זענען מיין טרייסט אין מיינע גרויסע שמערצן און שרעקלעכע ווייטיקן, וואָס קומען מיר פון מיינע עלטערן.

מיין האַרץ איז מיר פול און איך וואָלט נאָך לאַנג געשריבן אין מיין טאָגבוך, אָבער איך מוז גיכער ענדיקן דעם ראָמאַן „די צעפּאַטשטע מויד" אָדער „די אויסגעקראָכענע באָרד".

וואָס דער פּראָפעסאָר אַליין האָט פאַרפאַסט, און וואָס מאַטווי האָט מיר געגעבן איינגאַנצן אויף צוויי טעג.

דעמדאָזיקן ראָמאַן מוז איך אויך געבן צום לייענען קלאַווואַריען, ס'הייסט געלען, ווייל זי וויל עס אויך לייענען.

געלעס טאָגבוך.

„מיין חברטע גרינעטע האָט שוין אפשר איבערגעלייענט פופציק ראָמאַנען, און איך ערשט צען, און אפילו נישט געענדיקט דעם דריטן טייל פון דעם ראָמאַן „ד ע ר ק ו ד ל ע ו ו אַ ט ע ר פ ר אַ נ ט".

דעריבער איז קיין ווונדער נישט, וואָס זי איז אַ סך געבילדעטער פון מיר און קען שענער רעדן מיט אַ מענטשן, ווי איך.

עס איז אַזאַ פאַרדראָס. מיר האָבן זיך ביידע גלייך אָנגעהייבן בילדן — איך געדענק עס, ווי היינט. מיר זענען דעמאָלט געווען אויף דער חתונה מיט קאַוואַליערן.

ביידע גלייך האָבן מיר זיך באַקאַנט מיט מאָטקען, אָדער ווי זי מאַכט פון אים אַ גאַנצן צימעס און רופט אים מאַטוויי.

ביידע גלייך האָבן מיר אים אָנגעהייבן ליבן און ער האָט אונדז ביידן געגעבן ביכער צום לייענען.

ווי האַלט זי און ווי האַלט איך?.. דאָס איז אַלץ מיין פאַנאַטישע מאַמעניו שולדיק, וואָס וויבאַלד זי זעט מיר האַלטן אַ ראָמאַן, צערייסט זי אים.

דעריבער האָט מיר מאַטוויי אויפגעהערט צו געבן ביכער.

איר מאַמע שלאָגט זי דען נישט פאַר די ראָמאַנען, וואָס זי לייענט, אָדער ווי זי רופט עס אָן:

— לייענען ליבעס?

נאָר גרינעטע הערט זי, ווי דעם פאַראַיאָריקן שניי און טוט זיך טאַקע אירס.

די ראָמאַנען, וואָס איך לייען, זענען טאַקע גערעכט. זיי זאָגן, אַז מיר ליידן פון אונדזערע „פאַנאַטישע עלטערן". אָך, ווי גליקלעך איז גרינעטע, וואָס האָט קיין מורא נישט פאַר אירע עלטערן און טוט זיך בילדן!

אָבער איך טאָר נישט. איך דאַרף מורא האָבן פאַר דער מאַמען! נאָר מער וועל איך שוין אַזוי פון איר נישט ליידן.

איך וועל זי אָנהייבן אַזוי הערן, ווי גרינעטע הערט איר מוטער. אויב מיין מוטער וועט מיר נאָך אַלץ שטערן, האָב איך שוין באַשלאָסן — איר וועל זיך לויפן טרינקען!.. אַזאַ פאַרדראָס — ערשט צען ראָמאַנען איבערגעלייענט, און זי שוין אפשר פופציק..."

דער ערשטער פראָסט.

דער יעשען איז געקומען און אונדזער לעבעדיק שטעטל אַרי-באַטאָווקע איז אָפּגעשטאָרבן. די בלאָטעס, דער קאַלטער רעגן, דער פאַרכמאַרעטער הימל האָט פאַרשלאָסן אונדזערע יידישע טעכטער אין זייערע עלטערנס הייזער.

אויף דער גאַס האָבן זיך נאָר באַוויזן די, וואָס האָבן דאָרט באַדאַרפט זוכן פּרנסה פאַר זייער הויזגעזינט און אויך די-יעניקע, וואָס האָבן געהאַט גאַנצע שטיוול מיט לאַנגע כאָליעוועס און געקענט גובר זיין די אַריבאַטאָווקער גרויסע יעשנדיקע בלאָטעס.

די קרעמער זיצן אָן אַ גראָשן לייזונג.

דער זונטיקדיקער יאריד, פון וועלכן מער ווי אַ האַלב שטעטל לעבט, איז שוין פון צוויי-דריי וואָכן נישט געווען, און דאָ ווערט דער יקרות אַלע טאָג גרעסער און גרעסער.

קיין סימן פון לעבן איז אין שטעטל נישטאָ. דער ליבער זומער האָט אַלץ מיטגענומען מיט זיך: די ליבע וואַרעמע זון, די

גרינע פעלדער און וועלדער, די שפּילפּייגעלעך, די הייסע ברענע־דיקע ליבעס, אַלץ, אַלץ!

אפילו די עטלעכע יונגעלייט: גאַרפינקל, שטיינפינקל און נאָך אַנדערע, וואָס האָבן אויף זומער קיין אַריבאַטאָווקע מיטגעבראַכט אַ ביסל לעבן פון דער גרויסער וועלט, פון פרעמדע שטעט, זענען אויך מיטן זומער אַוועק.

אייניקע יידישע טעכטער, וואָס זענען אין אַריבאַטאָווקע גע־בליבן, וועט איר איצט אויך נישט דערקענען.

די צוויי מיידלעך, גיטעלע און גצלע, וואָס איר האָט זיי גע־זען דעם גאַנצן זומער אויסגעפּוצט אין עסיק און אין האָניק, מיט מיט לאַסטיקענע היינטמאָדישע שיכעלעך אויף הויכע אָפּצאַסן, מיט הענטשקעלעך, שטרויענע היטעלעך און זיידענע זאָנטיקלעך, גייען איצט אין שטיוול מיט כאַליעוועס מיט פאַרדריפּעטע קליידלעך ביזן גאַרטל און מיט אָנגערוקטע שאַלן אויף די קעפּ.

איר וואָלט גאַר קיינמאָל נישט געגלויבט, אַז אָט דאָס מיידל אין שטיוול מיט כאַליעוועס האָבן גאָר אַמאָל געשפּילט אַ הייסע ליבע און געלייענט ראָמאַנען. די מיידלעך גלויבן דאָס אויף זיך אויך נישט, ווען זיי טוען אומגערן אַ קוק אין שפּיגל. אַך, ווי זיי האָבן זיך געענדערט?

אָבער די האָפענונג, די טייערע האָפענונג, דידאָזיקע ליבע מתנה, וואָס גאָט האָט געשענקט אָרעם און רייך, האָט דאָך גיטעלען און גצלען נישט פאַרלאָזן.

זיי האָפן און וואַרטן און קענען זיך נישט דערוואַרטן אויפן ערשטן פרעסטל, אויפן ערשטן שניי!

דעמאָלט וועלן אונדזערע יידישע טעכטער אַראָפּוואַרפן די בלאָ־טיקע שטיוול מיט די כאַליעוועס און וועלן אַריין אין שטיוועלען מיט קאַלאשן.

● ווינטערדיקע היטעלעך מיט מופטעלעך האָבן זיי זיך שוין לאַנג אָנגעגרייט, און דאַן וועט איר ווייטער אונדזערע יידישע טעכטער נישט דערקענען.

איר וועט ווידער דערזען היינטמאָדישע מיידלעך. דאָס פרעסטל וועט זיי רויט מאַכן די באַקעלעך. זיי וועלן זיך ווייטער באַגעגענען מיט זייער ליבן, הויכגעשעצטן און טייערן מ אַ ט ו ו י י ע ן, וואָס האָט אַן אוצר פון „העכסט אינטערעסאַנטע ראָמאַנען" און קען זינגען

ליבע-לידלעך אויף יידיש און אפילו אויף רוסיש, און זיי גאר זומער־דיקע ליבע וועט ווערן א ווינטערדיקע, די לבנה וועט ש ינען, דער שניי וועט סקריפען אונטער די פיס.

אָ, ווי דערלעבט מען שוין דאָס ערשטע פרעסטל, דעם ערשטן שניי, דעם ערשטן שליטוועגס!

— ווי דערלעבט מען שוין דעם ערשטן שליטוועג! — זאָגן אויך אַלע אריבאָטאָוועקער יידן און ווייבער. — ווי העלפט שוין גאָט! עס איז שוין מער נישט צו דערהאַלטן פון דעם גרויסן יקרות. צען גילדן א פוד קאָרנמעל! ווו האָט מען אזא יקרות געהערט אין דער גאַנצער האַלבער וועלט! איין גאָט ווייסט, וואָס עס קען נאָך זיין! אז די בלאָטעס זענען אזוי גרויס, אז מען קען גאָר מיט קיין ראָד נישט אריין! און אז עס וועט, חס-ושלום, אזוי גיך נישט כאַפּן א פראָסט און דער וועג וועט זיך נישט שטעלן, ווער ווייסט ווי גרויס דער יקרות וועט זיך נאָך צעוואַקסן?

— ער דאַרף נאָך גרעסער ווערן? צי קען ער שוין זיין גרעסער, אז ציבעלעס האָט מען שוין אויך אָנגעהייבן צו פאַרקויפן אויפן פונט, איז נישט א געלעכטער? ציבעלעס אויפן פונט!

אזוי האָבן גערעדט די, וואָס האָבן נאָך געהאַט דעם גראָשן, אָדער אזוי עפּעס צו פאַרזעצן, אבי איבערצולעבן די טויטע צייט, דעם פינסטערן וויסטן יעשען. אָבער די, וואָס אז זיי פאַרדינען נישט ה י י נ ט, האָבן זיי נישט אויף מ אָ ר ג ן מיט וואָס צו לעבן, זענען איצט ממש געשטאָרבן פאַר הונגער.

— אך! ווי דערלעבט מען שוין דעם ערשטן פראָסט, עס איז גאָרנישט אויסצוהאַלטן פונם שלעכטן וועטער! — קלאָגט זיך קלאַרע דעם גבירס טאָכטער.

אין איר שיין צימער איז איר ענג, דושנע — עס פעלט איר פרישע לופט.

— אָ, ווי העלפט שוין גאָט דעם ערשטן פראָסט, — זאָגט כמעט יעדן טאָג ראָזע צו איר מוטער, — איך זאָל שוין קענען ארויסגיין אויף דער גאַס... אין וואָלט מער נישט געהערט פון דיר אזויפיל קללות!.. דו ווערסט גאָרנישט מיד צו שעלטן טאָג און נאַכט.

— א צרה אין דיין פנים, פאַרפאַטשטע מויד! עס איז איר גאָר ב'טער צו זיצן אין שטוב! עס ווילט זיך איר א טענצעלע, א שפּאַצי־עלע, א קאַוואַליעריע. אַלץ דער טאַטעניו האָט זיי אזוי

אויסגעלערנט, און איך הייס ביי זיי די פראָסטע יידענע, וואס מער ווי די קאַטשערע מיט דער לאָפּעטע, מיינט זי, אַז איך ווייס נישט! וואַרט נאָר, וואַרט, לאָז נאָר כאַפּן דער ערשטער פראָסט!.. איך וועל מיר מער פון אייך נישט לאָזן שפּייען אין דער קאַשע.

פּעסל, וואָס דינט ביי ר' קלמן קאָפּלס אין הויז, בעט אויך אויפן ערשטן פראָסט, ווי אַן ערלעכער ייד בעט אויף משיחן. ערשטנס, איז איר נמאס געוואָרן יעדן אָוונט צו רייניקן די בלאָטע פון עטלעכע פּאָר שטיוול מיט קאַלאָשן, און, צווייטנס, האָט איר לייבקע אָפּגעלייגט די חתונה ביז ווי דער ערשטער פראָסט וועט נאָר כאַפּן.

נאָר איין פראַניע האָט גאָרנישט אויף דעם ערשטן פראָסט. זי זעט נאָר פאַר זיך אַ לאַנגן, לאַנגן יעשען, אַ פאַרכמאַרעטן הימל, און אַ טראָפּן ליכט.

די מוטער און די טעכטער.

— קיין ערגערס איז שוין גאָר נישטאָ, ווען מען וואַרט אָן די האָפענונג, — האָט פראַניע געשעפּטשעט, קוקנדיק אויף דער גאַס, ווי דער קאַלטער יעשנדיקער ווינט פּאַטשט אין די פענסטער און ווי די שווערע טראָפּנס קויקלען זיך איבער די טאָפּליעס אַראָפּ, אַראָפּ.

און זי האָט אַלץ געשעפּטשעט:

— ס'איז מיר ענג, שווער... איך ווייס נישט, אפשר ווירקט אויף מיר אַזוי דער שלעכטער וועטער? און צוריק מיט עטלעכע וואָכן, ווען די זון האָט טאָג-טעגלעך געשיינט, האָט זי דען געשיינט פאַר מיר? איז מיר דעמאָלט דען אַנדערש געווען אויפן האַרצן, ווי איצט איינדרויסן?.. און וואָס וועט זיין דער סוף?.. שוין-זשע בין איך טאַקע אַזוי אומגליקלעך, אַז איך פרעג זיך, וואָס וועט זיין דער סוף? אויף וואָס קען איך האָפן...

אַ קלאָר טרערל האָט איר אַ ציטער געטאָן אין אויג.

זי האָט שטיל געזאָגט:

— איך וואָלט געוואָלט חתונה האָבן מיט אַ פּשוטן מענטשן און לעבן אַ שטיל איינפאַך לעבן... ווו נעמט מען אַ גוטן מענטשן, אַ האַרציקן מענטשן...

און נאָך אַ טרערל האָט אַ ציטער געטאָן אין ווינקל פון איר אויג. זי האָט זיך אָבער באַרויקט.

• • •

פראַניעס מוטער האָט אין דער צייט אויפגעראָמט אין שטוב. שוין פון אַ חודש, אַז חנה האָט אָפּגעשאפט די דינסט. זי האָט אַלץ געוואָלט איינשפּאָרן.

זי האָט אויסגעווישט די גלעזער און צעשטעלט זיי אין שאַפע.

נאָכדעם האָט זי זיך פאַרטראַכט און אַלעמאָל אַ זיפץ געטאָן. פּלוצים האָט זי זיך אַנידערגעשטעלט, האַלטנדיק דעם האַנטוך אין איין האַנט און אַ גלאָז אין דער צווייטער האַנט, און געקוקט אויף איר טאָכטער פראַניען.

חנהס געזיכט איז עפּעס ווי פריילעכער געוואָרן. דאָס האַרץ האָט זיך איר געפרייט, קוקנדיק, ווי איר ליבע טאָכטער פראַניע האָט נאָך קיינמאָל אַזוי שיין נישט אויסגעזען, ווי איצט.

אירע שוואַרצע, לאַנגע צעוואָרפענע האָר האָבן באַדעקט איר ווייסן האַלדז און נאַקן און האָבן איר געגרייכט כמעט ביז דער אויסגעגאָסענער טאַליע.

אירע שוואַרצע, גרויסע אויגן האָבן מיט עפּעס אַ צאַרטן שיין באַגאָסן איר געזיכט.

פראַניע איז געזעסן פאַרטראַכט.

חנה איז מיט שטילע טריט צוגעגאַנגען צו איר טאָכטער און איר אָן ווערטער אַ שטילן קוש געגעבן.

פראַניע האָט אויך אָן ווערטער אַרומגענומען איר מוטער און געענטפערט מיט אַ קוש.

חנה האָט זיך ווייטער גענומען צו איר אַרבעט, און האָט שטיל געשעפּטשעט:

— אַ נאַרישע וועלט און נאַרישע מאַנסליט!.. מיט אַזאַ טייערן בריליאַנט דאַרף איך זיך זאָרגן?! איך בין נישט פאַרנאַרישט אין מיינע קינדער, לאָמיר דאָס זאָגן אויף מאַניען אָדער סאָניען... ביי מיר און ביי יעדער מוטער זענען אַלע קינדער גלייך. איך האָב זיי אַלע גלייך ליב, נאָר פאָרט ווייס איך און מוז זאָגן, אַז פראַניע איז דאָס בעסטע, שענסטע און געראָטנסטע קינד.

אין דעם שטילן צימער איז פּלוצלונג מאַניע פריילעך אַריינגעפלויגן.

— מאַמע, האָסטו נישט געזען מיין ניי בוך מיט די רויטע טאָוולען?

— אָט ליגט עס לעבן פראַניען.

מאַניע איז צוגעלאָפן און האָט מיט כעס אַ כאַפּ געטאָן דאָס בוך, וואָס איז געלעגן פאַרמאַכט אויפן פענסטער, וווּ פראַניע איז געזעסן.

— אַלץ נעמט זי, אַלץ געהער צו איר! זי מיינט באמת, אַז זי איז אַלץ און אַלץ איז פאַר איר. עס איז דען דיין בוך? — האָט זיך מאַניע געקאָכט.

— און אַז עס איז נישט מיין בוך, טאָר איך עס נישט נעמען? קענסט עס נעמען, איך האָב עס אַפילו נאָך נישט אָנגעהייבן צו לייענען.

— און דו וועסט עס טאַקע נישט לייענען, ווייל מאַטוויי גריגאָרעוויטש האָט עס מיר געליען אינגאַנצן אויף דריי טעג.

די צוויי ווערטער „מאַטוויי גריגאָרעוויטש" האָט מאַניע אַזוי געזאָגט, אַז איר עלטערע שוועסטער זאָל פאַרשטיין, אַז מאַניע איז שוין נישט קיין קליין מיידעלע. זי איז דאָך עפּעס דאָס יונגע פרייל אין הויז.

— און אַז איך וועל נישט לייענען מאַטוויי גריגאָרעוויטשעס בוך, בין איך אויך נישט אומגליקלעך, — האָט פראַניע שטיל געזאָגט.

— אַוודאי שטייט דיר נישט אָן מאַטוויי גריגאָרעוויטש?! פּש.

נאָר קיין קאַטאָווער נישט?!.. — האָט מאַניע אויסגערופן און איז פרייליך אַוועקגעפלויגן.

דערדאָזיקער קורצער שמועס, וואָס איז איינגאַנצן באַשטאַנען פון עטלעכע ווערטער, האָט פראַניען געשטאָכן ביז אין דער זיבעטער ריפּ. נישט דאָס ערשטע מאָל האָט זי געהערט פון מאַניען אַזוינע שטעכווערטער.

זייער מוטער פלעגט די ווערטער אָננעמען פאַר אַ היימיש „שמועסל" צווישן אייגענע שוועסטער.

אַמאָל פלעגט זי זיך אַפילו אַריינמישן און זאָגן:

— לאָז זיין שטילער, קענט איר דען נישט רעדן ווי מענטשן?

זי האָט נישט פאַרשטאַנען דעם זין פון אַזאַ מין „שמועסל"...

פראַניע האָט אייניקע מינוטן געקוקט אויף דער טיר, וווּ מאַניע איז אַוועקגעשפרונגען מיט לייכטע קאָקעטישע פיסלעך.

חנה האָט שוין דערווייל אויסגעשטעלט אין שאַפע אַלע גלעזער און געוואָלט אַריינגיין אין קיך.

נאָר זי האָט פּלוצלונג ווייטער אָנגעשטעלט אירע אויגן אויף פראַניען.

זי האָט זיך איצט כמעט דערשראָקן פאַר איר מרה־שחורה, פאַר איר בלאַס געזיכט.

זי האָט געוואָלט צוגיין צו איר און זי פרעגן, אָבער זי האָט געוווּסט, אַז פראַניע ענטפערט קיינמאָל נישט אויף אַזוינע פראַגן.

דעריבער האָט זי איצט אויך מורא געהאַט צו פרעגן.

זי איז אָבער נישט געגאַנגען אין קיך און איז געבליבן אין צימער, געוואַרט, טאָמער וועט זיך פראַניע אָנרופן, און בעת מעשה האָט זי געטראַכט:

— אָבער וואָס קען איך מיט איר רעדן, מיט וואָס קען איך איר טרייסטן, אַז איך בין אַ טויטער מענטש... איך האָב נישט אַפילו קיין האָפענונג... איך האָף נאָר אויף גאָט, ער קען אַלץ מאַכן... אויף מיין מאַנס פאַרדינסטן אָבער קען איך נישט האָפן... ווייטער דאַרף איך גאָרנישט. כלעבן, אַז מען וויל באַטראַכטן, איז נאָך גאָר־נישט אַזוי שלעכט, ווי אונדז ווייזט זיך אויס, באשר מיר האַלטן זיך גרויס, ווער שמועסט, מיין פראַניטשקע, זאָל לעבן... אָבער ווען מיר זאָלן זיך אַ ביסעלע אַראָפּלאָזן, איז גאָר דער אומגליק נישט אַזוי גרויס... וואָלט גאָט נאָר באַשערט... אַ יידישע טאָכטער פאַרזיצט

נישט... אוי, אוי, ווען מיין פראַניעטשקע וואָלט נישט געווען אַזוי פון דער היינטיקער וועלט, גאָט זאָל מיך נישט שטראָפן פאַר די רייד, — וואָלט מען זיך געפירט, ווי אַלע יידן פירן זיך — מען וואָלט געבעטן אַ שדכן און גאָרנישט — און גאָט וואָלט געהאָלפן... האָבן דען חתונה נאָר די, וואָס האָבן נדן?

אין אַ ווײַלע אַרום האָט זי זיך געזאָגט:

— איך האָב נאָר געוואָלט וויסן, וואָס שרייבט איר גאַרפינקל? ער וואָלט אַפּילו געפּאַסט פאַר פראַניען, ער איז זייער אַ גוטער. ער קען לשון-קודש אויך, דאָס איז אַוודאי זייער שיין... נאָר אַז נישט גאַרפינקל, האָט מען דען נישט חתונה? איך וועל זיך פּרווון...

און חנה איז צוגעגאַנגען צו איר טאָכטער און זיך אַנידערגעזעצט לעבן איר.

— פראַניעטשקע, איך האָב דיך געוואָלט עפּעס פרעגן, נאָר זיי נישט בייז... ענטפער מיר אויף אַלץ. דו ביזט דאָך טאַקע פון דער היינטיקער וועלט, געלערנטער פון מיר, קליגער פון מיר... איך בין אַ פּראָסטע יידענע... נאָר איך בין דיר געטריי, מיין קינד, איך לעב נאָר פאַר דיר, פאַר אייך, פאַר מיינע קינדער — און וויל זיי זען גליקלעך.

— מאַמעניו! — האָט יענע געזאָגט. — וואָס זאָגסטו, וואָס רעדסטו? גלויב מיר, אַז קיין קליגערס און בעסערס פון מיין מאַמען איז גאָר פאַר מיר נישטאָ. פרעג, איך וועל דיר ענטפערן...

— באַקומסטו אָפטע בריוו פון גאַרפינקלען?

פראַניע האָט זיך נישט געריכט אויף אַזאַ מין פראַגע. זי האָט אין אָנהייב נישט געוווסט וואָס צו ענטפערן, נאָר זי האָט געזאָגט דעם אמת:

— יאָ, מאַמע... וואָס איז דען?

— דו האָסט מיר צוגעזאָגט צו ענטפערן, וויל איך דיך בעטן, דו זאָלסט מיר איבערלייענען אַ צוויי בריוו, אָדער מיר דערציילן וואָס ער שרייבט דיר...

— גאָרנישט... ער שרייבט מיר, ווי עס גייט אים אין פּעטערבורג.

— ווי-זשע גייט עס אים, גוט?

— נישט שלעכט, ער שרייבט פריילעכע בריוו.

— נו, געלויבט גאָט דערפאַר! נו און וואָס שרייבט ער דיר?

איך וויל זאָגן... זאָג מיר, מיין טאָכטער, דעם אמת, האָסטו עפּעס אַ האָפענונג, אַז גאָט זאָל דיר אים צושיקן פאַר דיין באַשערטן?

פראַניע איז רויט געוואָרן.

זי האָט שטיל געזאָגט:

— ניין, מאַמע...

— ניין? — האָט חנה געפרעגט, ווי דערשראָקן, מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ.

— ניין!

— וואָס-זשע דען שרייבט ער דיר בריוו? איך פאַרשטיי נישט...

— אָט, ער שרייבט... וואָס אַרט עס אים? זיבן קאָפּיקעס אויף אַ מאַרקע זשאַלעוועט ער נישט... נאָר איך גלויב אים נישט, מאַמע, איך האָב אים אויפגעהערט צו גלויבן... איך וועל אים, דאַכט זיך, שוין מער נישט ענטפערן אויף זיינע בריוו... איך גלויב קיינעם נישט, מאַמע, און וועל מער נישט גלויבן...

— אויב אַזוי, מיין קינד, וואָלט איך דיר געוואָלט עפּעס זאָגן, נאָר איך בעט דיך, דו זאָלסט זיין רויק... דו זאָלסט מיך נאָר אויסהערן און דערנאָך טו, ווי דו פאַרשטייסט... איך וויל מיינע קינדער נישט צווינגען צו קיין שום זאַך.

— צו וואָס זאָל איך מיך אויפרעגן? זאָג, מאַמע, וואָס דו ווילסט נאָר.

— פאָלג מיך, פראַניעטשקע! לאָמיר אָוועקוואַרפן אַלע נאַרישקייטן... אָט די אַלע פּוסטע פראַנטן זענען נישט ווערט קיין דרייער! כאָטש איך בין נישט קיין געבילדעטע, פאַרשטיי איך אויך, אַז זיי זוכן נאָר צענטויזנט רובל, אָבער נישט קיין פרוי, ווי גאָט און לייט הייסן... מיר זענען יידן, פּראָסטע יידן — פאָלג מיך, איך וועל זאָגן אַ שדכן, ער זאָל רעדן אַ שידוך און גאָט וועט דיר געבן אַ גוט מזל גלייך מיט אַלע יידישע קינדער... אַ פיר, פינף הונדערט רובל וועלן מיר דיר אויך געבן נדן... ווי זאָגט מען: אַ ייד האָט קיין ברויט נישט און אויף אַ קינדס אַ חתונה געפינט זיך... גלויב מיר, אַז אַפילו צענטויזנט רובל נדן איז אויך קיין צעבראָכענעם גראָשן נישט ווערט. זעסטו, אַז גאָט העלפט דערנאָך — נאָך דער חתונה מיט געזונט, מיט פּרנסה און מיט שלום אין שטוב... אָט דאָס איז דעם מענטשנס גליק! וויפל מענטשן קענען מיר, וואָס האָבן רייך חתונה געהאַט און איצט זענען זיי אָרעמעלייט, און וויפל מענטשן

קענען מיר, וואָס האָבן אָרעם חתונה געהאַט, אַז אויף דעם ערשטן מיטאָג האָט דער מאַן באַדאַרפט פאַרזעצן דעם טלית און איצט זענען זיי גרויסע גבירים, אויף אונדז געזאָגט געוואָרן...

פראַניע האָט געענטפערט:

— יאָ, מאַמע, דו ביזט גערעכט, נישט דאָס מזל ליגט אין די צענטויזנט רובל. דאָס איז אמת. אָבער דער אמת איז גאָר איבעריק, אַז מיר זאָלן עס וויסן. וויסן דאַרפן עס די יונגעלייט, וואָס זוכן נאָר דעם פעטן נדן. איך וויל נישט און האָב קיינמאָל נישט געוואָלט קיין רייכן חתן, איך וויל נאָר אַ מענטשן, אַ געבילדעטן מענטשן, ער זאָל זיין מיין גלייכן, אַז איך און מיין מאַן זאָלן זיך שטענדיק איינס דאָס אַנדערע קענען פאַרשטיין און קענען אַ וועלט אויספירן. צום באַדויערן אָבער, האַנדלען די געבילדעטע לייט מיט כּלות דורך מעקלערס און אָן מעקלערס און אַפילו דאָס חתונה האָבן איז געוואָרן אַ מסחר, און נישט מער...

זי איז אַנטשוויגן געוואָרן, זיך פאַרקוקט מיט די שיינע שוואַרצע אומעטיקע אויגן און נאָכדעם געזאָגט:

— נו, מאַמע, זאָלן זיין שדכנים... איך שטעל מיך נישט איין... איך וויל נאָכגעבן...

חנהן האָבן זיך געשטעלט טרערן אין די אויגן.

— זייער גוט, מיין קינד... זייער גוט...

פראַניע האָט פלוצלונג אַ פרעג געטאָן:

— נו, מאַמעניו, און אַז איך וועל חתונה האָבן און וועל האָבן קינדערלעך, אַ ייִנגעלע מיט אַ מיידעלע, וועסטו זיי ליב האָבן, וועסטו זיין גליקלעך?

חנה האָט גענומען לאַכן מיט טרערן אין די אויגן.

— נאַרעלע, נאַר... — האָט זי געזאָגט, — ווי דערלעבט מען דאָס וואָס גיכער, ליבער גאָטעניו!..

פראַניע איז רויט געוואָרן און האָט שטיל געשמייכלט.

מאטוויי גריגאָרעוויטש.

חנה איז אוועקגעגאנגען אין קיך און פּראַניע האָט זיך גע־נומען צו דער נאָדל: זי האָט געניייט אַ קלייד.

אין קיך האָט חנה ווידער געשעפּטשעט פאַר זיך:

— אַ, עס איז מיר די צייט שלעכט, איך בין פאַרשולדיקט איבערן קאָפּ און האָב נישט אַ גראָשן?.. נאָר מען מוז זען זיך נאָכ־מער פאַרשולדיקן... איך וועל וווינען אין איין צימער... מיט אַ שטיקל טרוקן ברויט וועלן מיר זיך אַלע באַנוגענען... וואָס טוט מען נישט פון אַ קינדס וועגן? גאָט וועט מוזן העלפן...

אויף דער נאַכט, צו טיי, איז ביי די פריידקינזאָס אין הויז געווען פריילעכער, ווי תמיד.

חנה האָט פּשוט געשיינט פון אינערלעכער שמחה, פון איינגע־האַלטענער פרייד.

ביים טיש האָט זיך אויך געפונען מאַטוויי גריגאָרעוויטש, און האָט נאָר גערעדט מיט פּאַניען און סאָניען.

און אַ מאָדנע זאַך: ווען ער האָט אַמאָל אָנגעהייבן רעדן מיט פּראַניען, פלעגט זיך קיינמאָל נישט קלעבן זייער שמועס, און מיט די קלענערע שוועסטער האָט ער גערעדט און גערעדט און עס האָט קיינ־מאָל קיין סוף נישט גענומען.

באַזונדערס פלעגט ער מיט די יינגערע שוועסטער פריידקינזאָנס אַ סך רעדן ווינטערצייט.

פאַר די פריידקינזאָנס איז מאַטוויי גריגאָרעוויטש געווען נאָר אַ ווינטער־קאַוואַליער, ווייל זומערצייט האָט שטענדיק דער גוטער

יאָר אָנגעטראָגן קיין אַריבאַטאָווקע אַ גימנאַזיסטל, עפּעס אַ סטודענטל, אָדער אַזוי אַ פּראַנט פון דער גרויסער וועלט.

און מיט וועמען דען פלעגן זיך די לייט אין אַריבאַטאָווקע באַגעגענען, אַז נישט מיט די פּריידקינזאַנס? דעמאָלט, זומערצייט, פלעגט מאַטוויי גריגאָרעוויטש קיין מויל נישט קענען עפענען, ווען די צוזאַמענגעלאָפענע גרויסשטעטישע קאַוואַליערן פלעגן רעדן.

מען מוז מודה זיין, אַז ער האָט זייער שלעכט גערעדט רוסיש, כאָטש אויסגעזען האָט ער זייער לייטיש אין זיין שיינעם אָנצוג.

זומער האָט ער פאַרלאָרן דעם מוט, און פלעגט כמעט נישט אַריינשמעקן צו די פּריידקינזאַנס אין הויז.

מאַניע מיט סאָניען פלעגן אינגאַנצן פאַרגעסן, אַז עס איז גאָר דאָ ערגעץ אין אַריבאַטאָווקע אַ מאַטוויי גריגאָרעוויטש, און אַז זיי האָבן אים יאָ אַמאָל באַגעגנט אין גאַס און זיך דערמאָנט אָן אים, האָט ער זיי אויסגעוויזן עפּעס נישט אינטערעסאַנט.

נאָר אַזויווי ער איז פּאָרט געווען אַ שטיקל קאַוואַליער און האָט זיך געניטיקט אין „באַרישניעס", פלעגט ער זומערצייט דרייען אַ קאָפּ געלען און גיטעלען און נאָך אַנדערע אַזעלכע יידישע מיידלעך.

מיט זיין אוצר „העכסט אינטערעסאַנטע ראָמאַנען" און מיט זיין זינגען ראָמאַנסן און ליבע-לידלעך האָט ער געהאַט גענוג מאַטעריאַל צו פאַראינטערעסירן די אַריבאַטאָווקער מיידלעך פון פרומע חסידישע עלטערן. ווינטער אָבער האָט זיך אָנגעהייבן זיין עליה. דעמאָלט האָט ער אָנגעהייבן גיין צו די פּריידקינזאַנס.

מאַניע מיט סאָניען פלעגן מיט דעם איינציקן ווינטערדיקן קאַוואַליער זיין זייער צופרידן און פיל רעדן מיט אים. קיין בעסערס איז סיי ווי נישט געווען אין אַריבאַטאָווקע.

אָט אַזוי זענען אַוועקגעגאַנגען אַ סך זומערס מיט ווינטערס און מאַטוויי גריגאָרעוויטש האָט זיך געלעבט גאַנץ נישקשהדיק.

אַז ער איז נישט געווען פאַרנומען מיט די אַריבאַטאָווקער מיידלעך, האָט ער זיך באַשעפטיקט מיט זיך אַליין. ער פלעגט זיך אָרומוואַשן און אָפּזייפן, זיך כסדר גלעטן די בעקלעך און קוקן אין שפּיגל.

שפּעט אין דער נאַכט פלעגט ער איבערזיצן אין פרעמדע הייזער און דערנאָך ביי זיך אינדערהיים אַנטשלאָפן ווערן ביי אַ זייער „העכסט אינטערעסאַנטן ראָמאַן."

פאַר פּרנסה האָט ער נישט באַדאַרפט זאָרגן זיין פאָטער איז געווען אַ קהל-שרייבער אין אַריבאַטאָוקע. אויף דער עלטער האָט ער זיך געקויפט אַ שטיבל און דעם ווייב געמאַכט אַ קלייטל און אַליין איז ער געשטאָרבן, איבערגעלאָזנדיק אַן אַלמנה מיט אַ בן-יחיד.

די אלמנה איז דעם גאַנצן טאָג געזעסן אין קלייט און געהאָרעוועט פאַרן בן-יחיד.

קיין גרויסע הוצאה האָט זי נישט געמאַכט: קיין דירה-געלט האָט זי נישט געדאַרפט צאָלן און אויף דעם איבעריקן האָט דאָס קלייטל געטראָגן.

די אַלמנה האָט שטענדיק פאַר איר בן-יחיד אָנגעגרייט אַ מיטאָג מיט אַ וועטשערע צו דער צייט און אים אויך געמאַכט אַ מלבוש, ווען ער האָט נאָר באַדאַרפט. און מאַטוויי האָט זיך געלעבט אויף גאָטס וועלטל, ווי אַ קאָטער אין סמעטענע.

* * *

דעם לעצטן זומער אָבער האָט זיין רויִק לעבן ביסלעכווייז אָנגעהייבן געשטערט ווערן. עס האָט אים צום ערשטן מאָל אָנגעהייבן קרענקען, וואָס איבער די אָנגעלאָפענע סטודענטן קען נישט זיין אָפּט ביי די פריידקינזאָנס.

ער האָט ביינאַכט נישט געשלאָפן און האָט זיך קיין אָרט נישט געפונען.

עס האָט אים נאָר געצויגן צו די פריידקינזאָנס.

און אַז ער איז געגאַנגען שפּאַצירן, האָט ער זיך אַלץ אומגערן געפונען אויף דער שמאָלער גאַס, ווו פריידקינזאָנס הויז האָט זיך געפונען, ווי עפּעס אַ נישט-גוטער האָט אים געצויגן אויף דערדאָזיקער גאַס.

זיינע באַקאַנטע מיידלעך פלעגן שוין וויסן, אַז מאַטוויי שפּאַצירט נאָר אויף דער שמאָלער גאַס, און ווען ער פלעגט אפילו מיט זיי צוזאַמען שפּאַצירן, פלעגט ער אויך פאַרבלאָנדזשען אויף אָט דער גאַס.

און אז מען האָט אים געפרעגט, פאַרוואָס געפעלט אים בעסער די שמאָלע גאַס, איז דען נישט בעסער צו שפּאַצירן אונטער דער שטאָט? פלעגט ער ענטפערן, אַז די עטלעכע ביימלעך פון דער שמאָלער גאַס שמעקן בעסער, ווי די וועלדער און פעלדער, און ביינאַכט, ווען די לבנה שיינט, זעט ער נישט אין ערגעץ אַזאַ לאַנדשאַפט, ווי אויף דער שמאָלער גאַס.

אויף דער שמאָלער גאַס איז ער קיינמאָל נישט מיד געוואָרן צו שפּאַצירן.

ווינטער אינם גרעסטן פראָסט איז אים נישט געווען קאַלט. אפילו אין די יעשנדיקע, נאַסע וועטערס פלעגט זיך אים אויך אויסווייזן, אַז אויף דער שמאָלער גאַס הייבט אָן צו טריקענען, און די זון שלאָגט זיך דורך די וואָלקנס...

אויף דערדאָזיקער גאַס האָט ער געזיפצט, געקרעכצט און אַמאָל אויך גוטע מינוטן פאַרבראַכט, מיט איין וואָרט: אויף דער שמאָלער גאַס האָט אים געצויגן, ווי מיט אַ מאַגנעט — ער איז, קענטיק, געווען פאַרליבט איבערן קאָפּ, מיטן גאַנצן האַרצן, מיט זיין גאַנץ לעבן!

די, וואָס האָבן דאָס אויף אים באַמערקט, האָבן אַנדערש נישט גערעכנט, אַז ער איז פאַרליבט אין פריידקינזאָנס צווייטער טאָכטער, אין מאַניען.

אָבער ער אַליין האָט געוווּסט, אַז עס ציט אים, ווי מיט צוואַנגען דווקא צו פראַניען.

ער האָט זעלטן גערעדט מיט פראַניען, און דאָס אַ פּאָר ווערטער, וואָס האָבן קיין שום באַדייטונג נישט געהאַט.

איבעריקנס, האָט ער אַליין גוט געוווּסט, אַז ער קומט נישט צו איר. ער האָט געוווּסט, אַז ער איז קעגן איר אַ גאָרנישט און זיין ליבע האָט קיין צוקונפט נישט.

פונדעסטוועגן פלעגט ער נישט אַרויסטרעטן פון פריידקינזאָנס הויז, רעדן מיט אַלעמען, אָבער קוקן — אויף פראַניען.

אים איז עפּעס געווען וואַרעמער, לייכטער און ליבער, ווען ער האָט זיך געפונען אין דעמזעלבן צימער, וואָס פראַניע. און ווען זי איז נישט געווען אינדערהיים, האָט ער זיך קיין אָרט נישט געקענט געפונען.

על פלעגט אין פריידקינזאָנס הויז טראָגן די בעסטע ביכער צום לייענען, די בעסטע פרוכט-קאָנפעקטן, שאָקאָלאַד...
נאָר פראַניע האָט עס אָבער ווייניק באַמערקט. אין פלוג האָט זי פיינט געהאַט מאַטווייען.
זי האָט אים געהאַלטן פאַר א פוסט יינגל, וואָס דרייט זיך תמיד אַרום מיט מיידלעך איבערן שטעטל.
איצט איז מאַטוויי געזעסןביים טיש און געטרונקען טיי, אָבער געקוקט אויף פראַניען, און אַז ער האָט זיך שפּעטער אויפגעהייבן, געגעבן אַלעמען די האַנט און צולעצט אויך פראַניען, האָט ער גע־פילט, ווי עס שטאַרבט אים זיס אָפּ דאָס האַרץ.
פראַניע האָט עס אָבער נישט באַמערקט.

א שלעכטע נאַכט און א גוטער חלום.

ווען מאַטוויי איז אַרויסגעגאַנגען פון פריידקינזאָנס הויז, האָט ער פאַר זיינע אויגן גאָרנישט געזען. עס איז געווען א פינסטערע יעשען-נאַכט.
אין ערגעץ האָט מען נישט געזען קיין שיין. עס איז שוין גע־ווען שפּעט און אַלע לאָדן צוגעמאַכט.
ער איז געשטאַנען עטלעכע מינוט און זיך געפּרוווט עטוואָס זען וואָס עס טוט זיך אַרום אים — אָבער אומזיסט.
די לופט איז געווען אָנגעפילט מיט א שוואַרצן נעפּל, וועלכן מען האָט געקענט אָנטאַפּן מיט הענט.
ער האָט געמאַכט עטלעכע טריט, אָבער עס איז נישט געווען מעגלעך צו גיין. די טיפע יעשנדיקע בלאָטעס האָבן איינגעזויגן אינדערפינסטער זיינע טריט.
— און וועלכער משוגענער קען גאָר איצט גיין! — האָט ער זיך געזאָגט. — נאָר אַזאַ מטורף, ווי איך, בלאָנקע אַרום אינדערפינסטער.

אָבער איך וואָלט אפילו אין דעם וועטער געלאָפן דרייסיק וויאָרסט פאַר פראַניעס אַ גוט וואָרט.

אָנהאַלטנדיק זיך ביי די ווענט פון פריידקינזאָנס הויז, האָט ער זיך דאָך געלאָזט גיין. ער האָט אָנגעטאַפּט דעם לאָדן פון אַ פענסטער, — דאָס איז געווען דער לאָדן פון פראַניעס שלאָפצימער.

— אָט דאָ, אָט דאָ אונטער די הילצערנע לאָדן געפינט זיך מיין גליק, מיין גאַנץ לעבן, מיין וועלט... איך מוז זי זען... כאָטש איין קוק טאָן אויף איר... האָט ער געשעפטשעט.

ער האָט זיך אויפגעהייבן אויף די שפּיץ פינגער, און צוגע־שטעלט די אויגן צו די שפּאַרונעס פון די לאָדן.

אין צימער האָבן זיך געפונען אַלע דריי שוועסטער, נאָר ער האָט נאָר געזען פראַניען. זי האָט געטראָגן אַ ווייס לייכט קלייד. אין אַזאַ קליידל האָט זי מאַטוויי דאָס ערשטע מאָל געזען. אויפן פאָן פונם ווייסן שטאָף זענען פראַניעס האָר און אויגן נאָך שוואַר־צער געוואָרן און האָבן נאָכמער געצויגן, ווי אַלעמאָל.

אין מאַטווייען האָבן אָנגעהייבן צו ציטערן אַלע גלידער, דער קאָפּ איז אים געוואָרן הייס, דער שטערן איז באַדעקט געוואָרן מיט אַ שווייס, אין האַרץ האָט אים שטאַרק געקלאַפּט.

אין דעמדאָזיקן שלעכטן וועטער האָט ער נישט געפילט, ווי ער איז אַזוי אָפּגעשטאַנען אַ צייט, און גאָט ווייסט ביזוואַנען ער וואָלט נאָך אַזוי געשטאַנען, ווען ער וואָלט נישט דערזען, ווי פראַניע גייט צו צום פענסטער.

ער האָט זיך איבערגעשראָקן און האָט אָנגעהייבן צו לויפן אין דער בלאָטע, פּונקט ווי אינדרויסן וואָלט געווען אַ שיינע וואַרעמע זומערנאַכט.

נאָר באַלד האָט ער דערפילט, ווי עס איז אים זייער קאַלט געוואָרן, און עס קלאַפּט אים אַ צאָן אָן אַ צאָן.

נישט וויסנדיק ווהין עס טראָגן אים די פיס, האָט ער איינ־דערפינסטער נישט אויפגעהערט צו לויפן און איז שטאַרק פאַרוווּנדערט געוואָרן, ווען ער האָט דערזען, אַז ער געפינט זיך אויף דער גאַס, ווו פריידע־יענטעס שענק געפינט זיך. עס האָט זיך נאָך דאָרט גע־לויכטן און עטלעכע שטראַלן פון אַ לעמפּל האָבן באַשיינט און באַ־בלישטשעט אַ גאַנצן שטח מיט בלאָטע.

מאַטווייען האָט זיך פריילעכער געטאָפּטשעט אין דער בלישטשע־

דיקער בלאַטע. ער איז גלייך אַריין צו פריידע־יענטען. דאָרט איז געווען רויכיק, דושנע און בלאָטיק, נאָר פאַרט וואַרעמער און טרוקענער, ווי אינדרויסן.

דער עולם אין שענק האָט אים פאַרוואָרפן מיט פראַגן:

— איר קומט ערשט צופאָרן? איר האָט זיך איבערגעקערט מיט דער פור? זעט, ווי איר זענט איינגעטונקען אין בלאָטע!

— יאָ! — האָט ער געענטפערט, זיך געזעצט אין אַ ווינקל און געהייסן זיך געבן אַ גלאָז ביר.

אין שענק האָבן זיך נאָר געפונען פאַרשידענע מענטשן און שאָטנס פון קעפּ, בערד און פּיאות האָבן זיך געוואָרפן און געשאָקלט אויף די שוואַרצע טונקעלע נאַסע ווענט.

אַ צווײ, דרײ ייִדן, וואָס האָבן זיך גלאַט אַזוי געדרייט אין שענק מיט די שטעקעלעך אין די הענט און מיט פאַררוקטע היטלען, זענען דורכגעגאַנגען לעבן מאַטוויי־ען און האָבן אים אַריינגעקוקט אין פּנים, דערנאָך אַ שמעק געטאָן אינם גלאָז ביר, און זענען זיך אַזוי, אָן ווערטער אַוועקגעגאַנגען, ביז זיי זענען צוגעקומען צו אַן אַנדער טיש, וווּ מענטשן זענען געזעסן ביי ליידיקע גלעזער פון ביר און גלעזלעך פון בראָנפן.

דערנאָך איז צוגעגאַנגען צו אים עפּעס אַ ייִד און פאַרגעלייגט קויפן ביי אים אַ וויל ענגליש מעסערל מיט אַכט קלינגלעך, אויסער אַן אויער־לעפעלע מיט אַ קליין שערעלע פאַר די נעגל.

מאַטוויי האָט געזאָגט, אַז ער קויפט גאָרנישט און דער ייִד מיט זיינע אַכט קלינגלעך איז צוגעגאַנגען צו אַן אַנדער טיש. נאָכדעם איז צוגעגאַנגען אַ פרישער פאַרשוין, אַריינגערוקט אים אַ שלום־עליכם און געפרעגט:

— זענט איר נישט בערלזאָן פון מאַנקיוווקע?

— ניין, — האָט מאַטוויי געענטפערט.

דער שענק־זייגער האָט הייזעריק און פאַרכליפּעט אָפּגעקרעכצט צוועלף מאָל. מאַטוויי האָט זיך אויפגעכאַפּט און איז אַרויסגעגאַנגען פון שענק. אין אָנהייב איז פון דעם שענק־שיין אַ ביסל ליכטיק געווען צו גיין, נאָר ווי ער האָט זיך גענומען אין דער זייט, אין אַן אַנדער געסל, האָט ער ווייטער פאַר זיך די וועלט נישט געזען. ס'איז געווען פינסטער, ווי אין אַ גרוב.

טאָפּטשענדיק מיט די פיס איבער דער בלאָטע, איז ער ווייטער

געגאַנגען. ער האָט זיך אַרומגעקוקט, טאָמער וועט ער פּאָרט דערזען ערגעץ אַ שיין, אָבער די פינסטערניש איז נאָך געדיכטער געוואָרן.

פלוצלונג האָט ער דערזען, ווי פון אַ געסל ציען זיך צו אים עטלעכע לאַנגע ליכטיקע פעדעם... נאָך איין מינוט—און עס ווייזט זיך אַ לאַנגער שמאָלער פּאַס...

אַלעמאָל ציט זיך דערזעלבער שיינענדיקער פּאַס ווייטער פון אים, ווייט, ווייט, אָן אַן עק.

אין אַ מינוט אַרום הערט ער, ווי פיס טאָפּטשען מוזיקאַליש אין בלאָטע.

שפּעטער אַ רגע הערט ער הוסטן, זיפּצן, קרעכצן, דערנאָך ווידער עפּעס אַ באָרמאָטשען אונטער דער נאָז, ווי אַ ניגון, און מען שנייצט די נאָז און מען הוסט ווייטער און מען טאָפּטשעט ווייטער און ער זעט, ווי עס גייט איינער מיט אַ לאַמטערן.

מאַטוויי האָט אָנגעהייבן צו גיין צו דעם לאַמטערן.

— קטאָ טאַם? — האָט ער פּלוצלונג דערהערט אַ געשריי.

— אַ ייד, — האָט מאַטוויי געענטפערט.

דער פרעגער מיט דעם לאַמטערן איז צוגעגאַנגען צו מאַטווייען, אַריינגעשטעלט דעם שטעקן אין דער בלאָטע, אויפגעהייבן דעם לאַמטערן צו מאַטוויס נאָז און אים גוט אָנגעקוקט.

— וואָס קוקט איר מיך אַזוי לאַנג אָן, ר׳ זעליג, איר האָט מיך נישט דערקענט?

— טפו, טפו, טפו! — האָט ר׳ זעליג דריי מאָל אויסגעשפּיגן.— כלעבן, עס איז גאָר מאַטווייטשיק!

און ר׳ זעליג האָט אים שטאַרק אָנגעהייבן דרייען ביים אויער.

— אַי, מאַטווייטשיק! מאַטווייטשיק! וואָס דרייסטו זיך אַזוי אַרום ביינאַכט אין די גאַסן? ווילסט אַ שמעק טאַבאַק?

און ר׳ זעליג האָט אַנידערגעשטעלט דעם לאַמטערן אויף דער בלאָטע לעבן שטעקן, אַרויסגענומען זיין פאַרשמאָלצעוועט טיכל, זיך גוט אויסגעשנייצט די נאָז, דערנאָך אַרויסגענומען פון בוזעם דאָס קאָרענע פּושקעלע *), געטאָן אַ שמעק טאַבאַק און זיך אָנגערופן:

— שמעק, שמעק, מאַטווייטשיק, שמעק, זאָג איך דיר, אין אַזאַ בלאָטע שאַדט נישט אַ שמעק טאַבאַק אַפילו פאַר אַזעלכע דייטשן, ווי דו...

---

*) כמעט אלע מלמדים און שדכנים שמעקן פון פּושקעלעך, וואָס ווערן געמאַכט פון דער קאָרע פון אַ ליפּע-בוים.

6788

אידישע פאָלקס ביבליאָטעק
Montreal - מאָנטרעאַל
JEWISH PUBLIC LIBRARY

און ר׳ זעליג האָט טיף אין בוזעם ווייטער פאַררוקט זיין קאַ-רענע פּושקעלע.

עטלעכע מינוט זענען זיי ביידע אַזוי געשטאַנען אָן ווערטער. מאַטוויי האָט שוין געוואָלט אַוועקגיין, נאָר ר׳ זעליג האָט געהאַלטן אין איין ניסן, און אים בעת-מעשה מרמז געווען, אַז ווען ער וועט זיך אויסניסן, האָט ער אים צו זאָגן זייער אַ נייטיקע זאַך.

נאָכדעם, ווי ר׳ זעליג האָט זיך גוט אויסגעניסט, האָט ער מאַטווייען געגעבן אַזאַ שטאַרקן קלאַפּ אין פּלייצע, אַז יענער האָט זיך איינגעבויגן אינדרייען.

— איך זאָג דיר, מאַטקע, אַז אַ שמעק טאַבאַק איז אַ גרויסע זאַך, — האָט ר׳ זעליג אָנגעהייבן רעדן און אַ שטאַרקן שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ. — אַ שמעק טאַבאַק, זאָג איך דיר, עפנט אַמאָל דעם יידן דעם מוח... נאָר וואָס וועל איך זיך איצט מיט דיר שטעלן אין דער בלאָטע פּלוידערן, קום נאָר אָקאָרשט אַריין צו פריידע-יענטען. דאָרטן איז נאָך געוויס ליכטיק. אָט באַלד, נישט ווייט, עטלעכע טריט...

מאַטוויי האָט געזאָגט:

— ווו וועל איך זיך איצט שלעפּן? איך האָב קיין כוח נישט צו גיין אַהיים. גייט אייך אַליין. איר וועט מיר שוין אַן אנדערשמאָל דערציילן.

— ניין, נאָר איצט! איך זאָג דיר, אַז עס איז אַ גאָט-זאַך, וואָס איך האָב דיך באַגעגנט... עס וואָלט מיר גאָר קיינמאָל אויף דעם מוח נישט אַרויפגעקומען אַזאַ גלייכער שידוך, כאָטש איך בין שוין אַן אַלטער שדכן.

— נו, ר׳ זעליג, זאָל זיין אויף אַן אַנדערשמאָל. עס איז זייער קאַלט צו שטיין, אַ גוטע נאַכט.

— נו, זאָל זיין אויף אַן אַנדערשמאָל... עס איז טאַקע קאַלט און שוין צייט צו שלאָפן. איך וואָלט שוין לאַנג געווען אינדערהיים און געזעסן ביים אויוון, נאָר אַז מען קומט אַריין נאָר אויף אַ מינוט צו די דייטשן, צו די פריידקינזאָנס, לאָזט מען אַזוי גיך נישט אָפּ... נישקשה, כאָטש איך בין אַ טאַלנער חסיד, פונדעסטוועגן וואָלטן די דייטשן פאַר מיר נישט אַוועקגעגעבן דאָס אויבערשטע פון כריין... נו, אַ גוטע נאַכט, מאָרגן וועלן מיר זיך זען.

— איר גייט איצט פון די פריידקינזאָנס? — האָט מאַטוויי

פלוצלינג זיך אויסגעדרייט און אָנגעכאַפּט אים פאַר דער האַנט.—פון די פריידקינזאַנס גייט איר איצט?

— יאָ, — האָט ר' זעליג געענטפערט. — נאָר וואָס געווען ביי זיי.

און ער האָט צוגעגעבן:

— דאָ, אין דער בלאָטע, ווייס איך גאָרנישט, עס איז קאַלט צו שטיין. קום אַריין צו פריידע־יענטען. דאָרט וועל איך דיר שוין אַלץ דערציילן, און דו וועסט אַליין זען, אַז עס איז אַ גאָט־זאַך, וואָס מיר האָבן זיך איצט באַגעגנט.

מאַטוויי איז שוין איצט נישט געגאַנגען, נאָר געלאָפן. דער קירצער וועג צו פריידע־יענטען איז אים געווען צו ווייט.

ער האָט געשלעפט ר' זעליגן, ווי אַ רוח אַ מלמד.

— עס איז מיר זייער קאַלט, — האָט מאַטוויי געזאָגט און נישט אויפגעהערט צו שפּאַנען אין דער בלאָטע.

אַריינגעקומען אין שענק, האָט ר' זעליג אָפּגעגעבן פריידע־יענטען דעם שיינעם „גוטן אָוונט", אָבער ער האָט זיך פאַרהוסט אויף אַ פערטל שעה, און הוסטנדיק, גערעדט:

— איך זאָג אייך, פריידע־יענטע, אַז אין די יונגעלייטס דרכים טאָר מען נישט גיין... איך זאָג אייך, אַז אַן אָקס מיט אַ פערד טאָר מען נישט שפּאַנען אין איין וואָגן. אַט בין איך מיט דעם יונגנמאַן געגאַנגען עטלעכע טריט, האָב איך שוין פון זיך מיין לעצט ביסל גאַל אויסגעהוסט.

מאַטווייען איז צו לאַנג געווען ר' זעליגס רעדן. ער האָט אים צוגעשלעפּט צום ווינקל־טישל און געהייסן געבן בראָנפן מיט פאַרבייסן פאַר ר' זעליגן און פאַר זיך אַ גלאָז ביר.

אָבער צו דעם טישל איז ווידער צוגעגאַנגען דער ייד פון דעם ענגלישן מעסערל.

— איך זאָג אייך, יונגערמאַן, אַז עס איז אַ גאָט־זאַך... ווען איר זענט אַוועקגעגאַנגען, האָב איך זיך געטראַכט: פאַרפאַלן מיין קונה! איך וועל שוין היינט גאָרנישט לייזן. נאָר אַז איר זענט איצט ווייטער דאָ, מסתמא איז דאָס טאַקע אַ גאָט־זאַך. אָט זעט נאָר: אַכט קלינגלעך האָט דאָס מעסערל, און אָט איז אַ שערעלע צו די נעגל אויך...

— איך זאָג דיר, מאַטווייטשיק, אַז עס איז נאָר אַ גאָט־זאַך—האָט ר' זעליג אַריינגעוואָרפן.—אָט וועל איך דיר דערציילן, ווי עס איז געווען.

— וואָס דען מיינט איר, אַלץ איז פון גאָט! אָן גאָט טוט זיך גאָרנישט, — האָט דאָס יידל מיטן מעסערל צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ.

— גייט צו אַלדע גוטע יאָר! איבער אייער הינטיש מעסערל דערמאנט איר פופצן מאָל גאָט! לאָזט מיך צורו! איך וויל נישט קויפן, איך דארף נישט קיין מעסערל, איך האָב אַ מעסערל.

— נישט נאָר פופצן מאָל, נאָר הונדערט מאָל וועל איך דאַנקען און לויבן גאָט און פאַר אייך אויך בעטן גאָט, ווען איך וועל עפּעס ביי אייך היינט לייזן, איך זאָל האָבן פאַר מיין ווייב און קינדער עטלעכע גראָשן אויף ברויט. עס איז זיך איצט אַזאַ יקרות! און גלויבט מיר, אַז דאָס מעסערל איז נישט קיין הינטיש מעסערל, נאָר אַן אמת ענגליש! אָט קוקט זיך נאָר איין, וואָס האָט איר אַזוי מורא? איך נעם דאָך ביי אייך דערפאַר נישט קיין געלט. איר מעגט זאָגן, אַז איר גיט פאַר דעם ענגלישן מעסערל אַ גראָשן... אייער געלט, מיין סחורה, אָבער קוקט עס נאָר אָן...

מאַטוויי האָט זיך נישט געקענט אָפּטשעפּען פון אים און געקויפט דאָס מעסערל.

ווי דער ייד האָט נאָר באַקומען די עטלעכע גראָשן, איז ער מיט זיין פעקל, ווי אַ בליץ, אַרויסגעפלויגן פון קרעטשמע.

ער איז געלאָפן איבער דער בלאָטע און האָט נאָך געהאַט צו לויפן אַ גאַנצן וויאָרסט, הינטער דער שטאָט, דאָרט, צו זיין צרהדיק שטיבל, ווו אַ ווייב מיט קינדער האָבן ביי אַ קאַנאַנעץ געוואָרט אויף זייער שפייזער.

* * *

מאַטוויי האָט זיך זייער פאַראינטערעסירט מיט ר' זעליגס דער־ציי[illegible].

אים האָט זיך אַלץ אויסגעוויזן, אַז ער הערט נישט גוט, וואָס ר' זעליג דערציילט.

ער האָט געבעטן, מען זאָל זיין האַלב גלאָז איבערטראָגן איןן

דעם איינציקן באַזונדערן צימער, וואָס דער שענק האָט פאַרמאָגט און ר׳ זעליגן האָט ער געהייסן דערלאַנגען נאָך אַ ביסל בראָנפן.

דאָ האָט אים ר׳ זעליג נאָכאַמאָל געמוזט דערציילן פון אָנהייב ביז צום סוף.

— נו, וואָס זאָגסטו איצט, מאַטווייטשיק.

— וואָס זאָל איך זאָגן? איר ווייסט אַליין... ווען גאָט זאָל העלפן און דער שידוך זאָל אויסגעפירט ווערן, וואָלט איך געווען דער גליקלעכסטער מענטש... איך וואָלט אייך קיינמאָל נישט פאַרגעסן. איך וואָלט אייך ליב באַקומען, ווי אַן אייגענעם טאַטן...

און מאַטוויי האָט מיט טרערן אין די אויגן אַרומגענומען ר׳ זעליגן.

ר׳ זעליגן האָט עס אויך גערירט ביז צו טרערן. זינט ער איז שדכן, האָט זיך אים דאָס ערשטע מאָל געטראָפן, אַז מען זאָל אים אַרומנעמען דערפאַר, וואָס ער רעדט אַ שידוך.

— דו מעגסט זיין זיכער, — האָט ער געזאָגט, — דער שידוך וועט מיט גאָטס הילף געוויס אויסגעפירט ווערן. איך ווייס, וואָס איך רעד, האָב קיין מורא נישט.

— און איך מוז אייך זאָגן דעם אמת, אַז מיר גלויבט זיך נאָך אַלץ נישט אינגאַנצן. קען דאָס זיין, אַז פראַניע, פריידקינזאָנס טאָכטער, וועט זיין מיין כלה, מיין פרוי?!

— אַי, נאַרעלע, נאַרעלע! ווען דו זאָלסט ווייסן, ווי מען וועט זיך דאָרטן אָנכאַפּן מיט ביידע הענט! אמת, עס איז טאַקע נישט צו גלויבן, דו זאָלסט ווערן אַ חתן פאַר פריידקינזאָנס עלטסטע טאָכטער, נאָר, ברודער, דער דלות, דער דלות קען אַלץ אין דער וועלט מאַכן... אַפילו ביי די הייכטוועלטיקע דייטשן און אַריסטאָקראַטן קען דער דלות אויך אַלץ מאַכן.

— זיי זענען טאַקע אַזוי אָרעם?

— אָרעם זענען זיי נישט... אויף צו לעבן האָבן זיי, נאָר אויף אַ קינד חתונה צו מאַכן האָבן זיי נישט קיין צעבראָכענע פּרוטה. זי האָט מיר אַפילו געזאָגט, אַז מען וועט פאַרזעצן פון זיך דאָס לעצטע העמד, אַבי איר פראַניעטשקען כאָטש געבן פינפהונדערט רובל נדן. זי וויל איר עלטסטע טאָכטער נישט חתונה מאַכן אָן נדן...

— איך זאָג אייך דעם אמת, ר׳ זעליג, אַז ווייבאַלד זיי זענען אַזוי אָרעם, בין איך זיי מוחל דעם נדן. איך וועל זיי אָוועקגעבן אַלץ,

זוכס איך פֿאַרמאַג, אַבי איך זאָל זיכער וויסן, אַז פֿראַניע איז מיין כּלה.

און ער האָט צוגעגעבן:

— מיט פֿראַניען בין איך דער רייכסטער אין דער וועלט. און איר בין איך דער אָרעמסטער.

ר׳ זעליג האָט געזאָגט:

— זעסטו, מאַטווייטשיק, אָט דערפֿאַר האָב איך דיך ליב... דו ווילסט נישט קיין נדן ביי עלטערן, וואָס קענען נישט געבן. גאָט וועט דיר געוויס העלפֿן דערפֿאַר. אָבער שדכנות קומט מיר, ווי פֿאַר אַ שידוך מיט פֿינפֿהונדערט רובל נדן... זאָג מיר נאָר, מאַטווייטשיק, דו ביזט דאָך דאָרטן אָפֿט און קענסט פֿריידקינזאָנס טאָכטער, ווי מיינסטו, דו וועסט איר געפֿעלן?.. אפֿשר פֿירט איר צווישן זיך שוין אַ פֿאַרליבעניש, וואָס איך ווייס נישט, איז אַוודאי גוט... ווארים ווי-באַלד איר וועט זיך געפֿעלן, וועט מען נאָך היינטיקע וואָך שרייבן תּנאים...

מאַטוויי האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן.

— איך קען זיך מיט איר, נאָר איך האָב קיינמאָל מיט איר נישט גערעדט... מיר דאַכט זיך, אַז איך וועל איר נישט געפֿעלן, ווארים ווי קום איך צו איר?

— אָט טאַקע דערפֿאַר, וואָס דו האַלטסט זיך קלענער פֿון איר, וועסטו איר געוויס געפֿעלן. מעגסט זיין זיכער... זעסט, מען פֿאַר-מאַכט שוין דעם שענק, לאָמיר גיין. מאָרגן וועל איך זיין דאָרט ביי זיי. איך האָב געזאָגט דער אַלטער פֿריידקינזאָן, אַז איך האָב פֿאַר איר טאָכטער זייער אַ ווילן יונגנמאַן, כאָטש איך האָב נאָך אַליין נישט געוווּסט, ווער און וואָס און ווען. נאָר, פֿאַרשטייסטו מיך, אַ סוחר מוז שטענדיק זאָגן, אַז ער האָט סחורה. סחורה קריגט מען שטענדיק, אַפֿילו ביינאַכט אין דער בלאָטע...

דער שענק האָט זיך שוין באמת צוגעמאַכט, און די צוויי פֿאַר-שפּעטיקטע געסט זענען אַרויסגעגאַנגען אויף דער פֿינסטערער גאַס.

— אָ, ווו נעם איך אַזאַ לאַמטערן, ווי איר, ר׳ זעליג! וויאַזוי גייט מען אין אַזאַ פֿינסטערניש!

— אַזאַ יונגערמאַן, ווי דו, זאָל נישט האָבן קיין אויגן? נו, איך וועל דיך אַ ביסל צופֿירן.

— איך דאַנק אײַך, אַ גוטע נאַכט! איך װעל שױן אַלײן טרעפֿן. מאָרגן — פֿאַרגעסט נישט!

זײ זענען זיך צעגאַנגען אין פֿאַרשידענע געסלעך.

שפּאַנענדיק אין דער בלאָטע, האָט ר׳ זעליג נישט אױפֿגעהערט זיך צו לאָזן הערן פֿון װײַטן. ער האָט געקרעכצט, געהוסט, געניסט און גערעדט צו זיך:

— אױב איך װעל אױספֿירן דעם דײַטשישן שידוך און יענע צװײ חסידישע שידוכים, װאָלט איך געקענט אַ ביסל אָפּרוען דעם װינטער און זיך נישט דאַרפֿן שלעפּן אַזױ שפּעט אין דער נאַכט!

און ער האָט װײַטער געניסט און געהוסט.

מיט פֿרישע כּוחות און נײַע גוטע האָפֿענונגען איז מאַטװײ געקומען שפּעט אַהײם.

ער האָט נאָך לאַנג נישט געקענט אײַנשלאָפֿן. עס האָט אים געהױבן פֿון בעט. ער האָט זיך געחידושט און גערעדט צו זיך:

— קען דאָס זײַן, אַז דאָס, װאָס ר׳ זעליג האָט מיר דערצײלט, איז אמת?! עפּעס זעט עס מיר אױס, װי אַ גוטער חלום... קען דאָס זײַן, אַז פֿראַניע, די גאָלדענע פֿראַניעטשקע, זאָל װערן מײַן כּלה, מײַן פֿרױ, און איך װעל מיט איר מעגן יעדן טאָג רעדן, און װען איך װעל װעלן, װעל איך קענען נעמען איר האַנט און קושן... קושן...

מיט דידאָזיקע געדאַנקען איז מאַטװײ אַנטשלאָפֿן געװאָרן און אַ גאַנצע נאַכט האָט זיך אים געחלומט פֿראַניע.

ער זיצט מיט איר און האַלט זי בײַ דער האַנט און קוקט איר גלײַך אין די שײנע אױגן און רעדט מיט איר.

ער קען זיך זאַט נישט אָנקוקן אין אירע אױגן.

— אַך, פֿראַניע, פֿראַניע, ליבע גוטע פֿראַניע... — שעפּטשעט ער צו איר און פֿאַלט צו איר צו מיט הײסע קושן.

אלטע גוטע פריינט.

פראַניע איז געזעסן און געטראַכט:

— די מאַמע האָט מיר נאָר וואָס געזאָגט, אַז ר׳ זעליג שדכן רעדט מיר מאַטווייען... איך קען מיר גאָרנישט פאָרשטעלן, וואס פאַר אַ פּנים איך האָב אין דער מינוט געהאַט... איך פאַרשטיי נישט, אַי אַזוי האָב איך מיך נישט צעלאַכט ביז קאָנוואולסיע...

אַלץ האָט זי אין איר איצטיקער לאַגע געקענט דערוואַרטן, אָבער אַז מאַטוויי זאָל וועלן ווערן איר חתן, איז איר קיינמאָל אויפן רעיון נישט געקומען.

זי האָט אים תמיד געהאַלטן פאַר אַ לייכטזיניק יינגל, וואָס טאַנצט כּסדר אַרום מיט די שטעטלשע מיידלעך. אַ יינגל—אַ האָצקע, אַ פּוסטאַפּאַסניק, אַ זעראָ.

און פּראַניע האָט זיך מיטביידע הענט פאַרשטעלט דאָס געזיכט. זי האָט זיך געשעמט פאַר זיך אַליין.

עס האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז אויף דער גאַס ווייזט מען אויף איר מיט די פינגער. אַלע לאַכן פון איר, פון דער שטאָלצער, שיינער פריילן פּראַניע פריידקינזאָן.

נאָר שעמען זיך פאַר לייטן, לייטיש געלעכטער, דאָס איז נאָך דאָס קלענסטע! מילא, זאָל מען לאַכן. אָבער וואָס טוט מען מיט זיך אַליין? ווי ועט זי גאָר קענען ליב האָבן אַזאַ פּוסט יינגל? ווי וועט זי קענען אַ וועלט מיט אים אויספירן!..

עס וווּנדערט איר נאָר אויף די עלטערן, וואָס באַשטייען, קענטיק, אויף דעם שידוך, וואָרים אַנדערש וואָלט די מאַמע גאָרנישט געפרעגט ביי איר און וואָלט געזאָגט דעם שדכן, ער זאָל זיך נישט דערוועגן מער רעדן דערפון.

נאָר אויף דער מאַמען איז זיך אפשר אַזוי נישט צו וווּנדערן, ווי אויפן פאָטער.

די מאַמע לעבט אין איין שרעק, טאָמער וועט די טאָכטער, חלילה, פאַרזיצן, אָבער דער טאַטע איז נאָך צו שטאָלץ.

— און וואָס איז, נעבעך, די מאַמע שולדיק,—האָט זי געטראַכט.— זי וויל האָבן נחת פון מיר און דערנאָך פון אַלע קינדער... אַ מוטער פאַרשטייט נישט קיין אַנדער נחת, ווי חתונה מאַכן קינדער, האָבן איידעמעס און שניר מיט אייניקלעך... און אַז איך וועל אַמאָל זיין אַ מוטער, וועל איך אפשר אויך וועלן האָבן אַזאַ נחת פון מיינע קינדער... איך האָב איר פראַגע געזען, ווי זי וואַרט אויף מיין ענטפער, ווי אויף אַן אורטייל פון לעבן אָדער טויט... איך האָב נישט געקענט זיין אַזאַ אַכזר און האָב איר געענטפערט:

— יאָ, איך באַשטיי, דער שידוך געפעלט מיר... איך האָף, אַז דו וועסט האָבן פון מיר נחת...

פראַניע האָט זיך ווידעראַמאָל פאַרשטעלט מיט די הענט דאָס געזיכט.

שפּעטער האָט זי זיך אָבער געזאָגט:

— יאָ, צוליב זייער גליק וועל איך נישט קוקן אויף קיינעם און נישט אויף מיר... איך וועל אַ כלה ווערן פאַר מאָטוויילען! איך וועל אים זיין אַ געטרייע פרוי...

טרערן האָבן איר געשטיקט אין האַלדז און זי האָט נישט גע־קענט וויינען. עס האָט זיך איר געוואָלט וויינענדיק לאַכן.

זי האָט זיך אָבער באַרויקט, נאָכדעם זיך איינגעקוקט אין שפּיגל און זיך צוגעקעמט די האָר.

פּלוצלונג האָט זיך קלאַרע באַוויזן אויף דער שוועל.

— קלאַראַ!—האָט פראַניע כמעט אויסגעשריען, שטאַרק פאַרוווּנ־דערט. — ווי קומסטו אַהער?

קלאַרע האָט אויסגעשטרעקט די הענט און זיך געוואָרפן צו פראַניען.

— דו וווּנדערסט זיך, פראַניעטשקע, ווי איך קום איצט דאָ אין דיין צימער? נאָר פריער פאַר אַלעמען לאָמיר זיך צעקושן און דער־נאָך וועל איך דיר דערציילן.

ביידע אַלטע חברטעס, וואָס זענען געווען אַ צייט צעקריגט און

צפילו נישט געוווסט פאַרוואָס, האָבן זיך הייס צעקושט, און באַלד דערויף זיך צעוויינט, ווי קליינע קינדער.

נאָכדעם האָט קלאַרע פאָרגעלייגט:

— לאָמיר זיך נאָכאַמאָל צעקושן...

— זאָל זיין נאָכאַמאָל.

און זיי זענען אויפסניי אַרויפגעפאַלן איינאַנדער אויף די העלדזער.

קלאַרע האָט געזאָגט:

— מיר וועלן זיך היינט כסדר קושן, פראַניעטשקע! איך פאָר אוועק מאָרגן גאַנץ פרי, בין איך געקומען זיך געזעגענען... איך פאָר אוועק אויף שטענדיק, אויף אייביק, דאַכט זיך... נו, וויל איך דאָ אין שטאָט נישט איבערלאָזן קיין איין מענטשן, וואָס זאָל זיין אויף מיר אין כעס. אויף וועמען איך בין ברוגז, גיי איך איצט איבערבעטן. דיך, זע איך, דאַרף איך שוין נישט איבערבעטן...

— אויף אייביק פאָרסטו אוועק? איך פאַרשטיי נישט, וואָס הייסט דאָס? און דיינע עלטערן?

— די עלטערן אויך.

— ווען-זשע וועט איר צוריקקומען.

— קיינמאָל נישט... פאַר מיין פאָטער קען איך דיר נישט שווערן, נאָר אונדזער גאַנצע פאַמיליע בלייבט אויף שטענדיק אין פעטערבורג.

— אין פעטערבורג?!

— יאָ, אין פעטערבורג. וואָס וווּנדערסטו זיך אַזוי? מיין פאָטערס געשעפטן פאָדערן עס, זיין שותף לאַזאַרזאָן וווינט שוין פון אַ יאָר פופצן אין פעטערבורג. אַמאָל האָט ער געוווינט אין אַ שטעטל, נישט ווייט פון אונדז.

פראַניע האָט זיך שטאַרק געחידושט פון דערדאָזיקער נייס.

און קלאַרע האָט געזאָגט:

— דערווייל פאָרן מיר נישט אַלע מיטאַמאָל. די עלטערן וועלן עטוואָס שפּעטער אַרויספאָרן.

— ווו-זשע וועט איר דערווייל זיין אין פעטערבורג?

— וואָס הייסט, ווו? מיר האָבן שוין דאָרטן אַ קוואַרטיר. ה' לאַזאַרזאָן האָט שוין פאַר אונדז געדונגען אַ דירה... שטעל זיך פאָר: מיר צאָלן טויזנט פינפהונדערט רובל אַ יאָר דירה-געלט. ביי אונדז וואָלט מען פאַר אַזאַ סומע געקענט אָפּקויפן אַ גאַנץ הויז, געדעקט מיט בלעך.

— איך שטעל זיך פאָר מיט וואָס פאַר אַ פאַרגעניגן די טוישט איז אַריבאַטאָווקע אויף פּעטערבורג.

— נאָך וויאַזוי! אוי, פראַניטשקע, די זאָלסט וויסן, ווי גליקלעך איך בין, וואָס איך פאָר אַרויס פון דעם קליינעם שטעטל מיט זיינע אַלע קליינינקע אינטערעסן! מען ווערט פּטור פון לאַנגווייליקייט, פון אומעט, פון בלאָטעס און פון קליינשטעטלדיקע נאַרישקייטן...

— וועלכע נאַרישקייטן? אפשר קען מען אָנרופן נאַרישקייטן דאָס, וואָס די ביזט פּלוצלונג אויף מיר ברוגז געוואָרן?

— ניין, איך רוף אָן נאַרישקייטן עפּעס אַנדערש... איך מיין, טייערע, וואָס איך בין געווען פאַרליבט...

— די פאַרליבט? אין וועמען?

— אין גארפינקלען?

— אין גארפינקלען?..

— יאָ, אין גארפינקלען... וואָס וווּנדערסטו זיך אַזוי? איך טאָר דען נישט ליבן?

— נו, און ער איז אויך געווען פאַרליבט!

— יאָ, נאָר נישט אין מיר — אין דיר... אָ, איצט מעג מען עס זאָגן...

— אין מיר? פונוואַנען ווייסטו?

— ווער עס האָט אויגן, דער האָט געזען...

— וואָס רעדסטו, גארפינקל איז געווען אין מיר פאַרליבט? — האָט פראַניע נאָכאַמאָל נעפרעגט.

— איך מיין, אַז פאַר דיר דאַרף עס נישט זיין קיין סוד...

— איך ווייס עס אָבער גאָרנישט...

— ווייס איך אַוודאי נישט!.. — האָט זיך קלאַרע צעלאַכט.

— איך פאַרשטיי גאָרנישט...

— נו, פאַרשטייסטו נישט! האָב איך געהאַט אַ טעות... ווייסטו וואָס? כאַפּט זיי אַלע דער גוטער יאָר, דערצייל מיר בעסער וואָס מאַכסטו?

— נו, וואָס קען מען מאַכן און וואָס קען איך דיר דערציילן?..

קלאַרע האָט זי אָנגענומען פאַר די הענט און האָט איר וואַרעם אַריינגעקוקט אין די אויגן.

— די ביזט אָבער שיין, — האָט זי געזאָגט.

— נאַ דיר אַ גראָשן פאַר דער שיינקייט פון אַ יידישער טאָכטער!..

— רעד נישט קיין נאַרישקייטן! וואָס וואָלסטו געטאָן, ווען דו וואָלסט נישט געווען שיין? דיין פאָטער קען דיר קיין סך נדן נישט געבן, און דו ווייסט דאָך, ווי מען זאָגט, אַז „אַ שיין מיידל איז אַ האַלבער נדן".

— מען זאָגט אָבער אויך: זי איז דאָן אַ האַלבער נדן, ווען עס איז דאָ די צווייטע העלפט...

— אָבער פאָרט זאָג אַליין, פראַניעטשקע, אַז דו וואָלסט נישט געווען אַזוי שיין, וואָלט דאָך דיר געווען פיל ערגער...

— עט! ערגער, בעסער, אַ יידישע טאָכטער פאַרזיצט נישט!.. אָבער שיינקייט, וואָס האָב איך פון איר? וואָס האָט זי מיר געגעבן?

קלאַרע האָט אויסגעשטעלט אַ פּאָר פאַרחידושטע אויגן.

זי האָט געזאָגט:

— גאָט מיין גאָט, וואָס פאַר אַ וועלט איז דאָס! און איך האָב דיך מקנא געווען... איך וואָלט נאָך איצט אַוועקגעגעבן מיין גאַנצן נדן, אַבי איך זאָל נאָך זיין אַזוי שיין, ווי דו.

— אַוועק דו נאַר! רעד נישט קיין נאַרישקייטן! דו ביזט גאַנץ שיין, כלעבן...

— דו ביזט זיך טועה, טייערע...

— דו געפעלסט אַנדערע אויך...

— אַנדערע אויך? ניין, די צוואַנציקטויזנט רובל נדן געפעלט זיי... אָבער נישט איך, אָ, איך בין שוין נישט אַזאַ קינד, ווי פריער... מיר וואָלטן איצט געדאַרפט אַזויפיל רעדן, טייערע, וואָרים עס האָט זיך אַזויפיל אָנגעקליבן אויפן האַרצן...

— יאָ דאָס האַרץ איז פול.

קלאַרע האָט געזאָגט:

איך האָב אָבער ווייניק צייט... די האָר ברענען אויף מיר, מיר וועלן זיך שפּעטער איבערשרייבן.

ביידע חברטעס האָבן זיך ווידער הייס צעקושט. קלאַרע האָט זיך אַפילו צעוויינט. זי איז אַוועקגעגאַנגען מיט קליינע דראָבנע טריט.

קלאַרע און פראַניע.

ביי פריידקינזאָנען אין הויז האָבן נישט אַלע געוווּסט, אַז פראַניע ווערט אַ כלה פאַר מאַטוויי גריגאָרעוויטשן.

חנה האָט נאָך פריער אָפּגערעדט מיטן שדכן:

— אויב עס איז באַשערט פון גאָט, זאָל מען עס אָפּלייגן אויף נאָך שבת און דערווייל זאָל זיין אַ סוד פאַר יעדן.

נאָר קען מען עפּעס איינהאַלטן אַ סוד אין אַ קליין שטעטל?

טאַקע דעם אייגענעם טאָג האָט גאַנץ אַריבאַטאָווקע געוווּסט פון די נייס, אַז די עלטערע פריילן פריידקינזאָן ווערט אַ כלה פאַר מאַטוויי גריגאָרעוויטשן און יעדער באַזונדער האָט דידאָזיקע נייס אויסגעטייטשט מיט אַנדערע ווערטער.

— אַזוי איז שוין מיט די שיינע מיידלעך: זיי קלויבן אַזוי לאַנג, ביז זיי בלייבן ביי די ברעקלעך...

— אַן אינדיק אָדער אַ קאַץ, אַבי אַן עוף אויף שבת!

— נו, מילא, וואָס זאָל מען טאָן. אַ יידישע טאָכטער טאָר נישט פאַרזיצן...

— און איך האָב געמיינט, אַז זי וועט חתונה האָבן פאַר דעם ענגלישן פּרינץ.

— אַי, מאַטווייקע, מאַטווייקע! אַ קלאָג אין דיינע ביינער, די נעמסט אַ שיינע כלה.

— וואָס ווילט איר? באַרעכנט, אַז זי איז שוין נישט קיין יונג מיידל! פאַר איר איז מאַטווייקע אויך אַ גליק. באַרעכן: זי האָט שוין אַריבערגעטאַנצט דאָס צוואַנציקסטע יאָר.

— אַזוי איז דער סוף, אַז מען לאָזט פאַרזיצן אַ מיידל.

עמעך וואַרפט צו פון דער זייט:

— און איך ווייס גאָרנישט, מיט וואָס איז דאָס פאַר איר אַזאַ שלעכטער שידוך! וואָס איז, זי איז עפּעס אַ גרויסע יחסנטע? זי איז איין אַריסטאָקראַטקע און מאַטווי איז אַ צווייטער אַריסטאָקראַט... מיר דאַכט זיך, אַז עס איז זייער אַ גלייכע פּאָר...

דאָס שטעטל האָט געהאַלטן אין איין רעדן וועגן דעם שידוך.

קלאַרען האָט מען עס פאַרציילט נאָך אין דעם אייגענעם טאָג.

זי איז גלייך אַוועק צו פראַניען און זי געפרעגט, צי עס איז אמת וואָס מען רעדט אין שטאָט.

— עס איז אמת, קלאַרע, — האָט פראַניע באַשטעטיקט, — און מיר קומט אַ מזל-טוב...

קלאַרע איז געבליען שטיין אָן ווערטער, פּונקט ווי זי וואָלט נישט געקענט אָפּציען דעם אָטעם.

צולעצט האָט זי זיך אָנגערופן:

— איך וויל דיך נאָך עפּעס פרעגן, נאָר דו זאָלסט מיר זאָגן דעם רעכטן אמת. אין וואָס איך בין אַפילו זיכער... דו זאָגסט, אַז דאָס איז אמת, אַז דו ווערסט אַ כלה פאַר מאַטווייען — אַ יאָ? זאָג-זשע מיר, פראַניעטשקע, אויף דיין ערלעך וואָרט, צי פילסטו זיך דערמיט גליקלעך? האָסטו אים ליב?

— ניין...

— ניין, זאָגסטו? — האָט קלאַרע אויסגעשריען מיט אַ פאַרקלעמט האַרץ. — וואָס-זשע צווינגט דיך, דו זאָלסט ווערן אַ כלה פאַר אים? גלויב מיר, אַז פון אַן אמתן געפיל צו דיר וואָלט איך עס נאָך געוואָלט וויסן פאַר מיין אַוועקפאָרן.

— צו וואָס זאָל איך דיר דערציילן? צו וואָס דיר פאַרשאַפן יסורים? אגב, וועסטו מיר גאָרנישט פאַרשטיין... דו ווייסט דאָך, אַז דער רייכער איז מיטן רעיון ווייט פון אָרעמאַן...

— האָסט אַ טעות, שוועסטערל, דער רייכער איז אַמאָל אָרעמער פון דעם גרעסטן אָרעמאַן... דאָס קענסטו שוין נישט פאַרשטיין, ווייל דו ביזט קיינמאָל נישט געווען רייך. נאָר איידער דו דערציילסט מיר אַלע דיינע צרות, בייט איך זיך מיט דיר מיט מיין גאַנצער רייכקייט... אָבער מאַטווי... מאַטווי...

— וואָס מיינסטו דערמיט?

— איך מיין, אַז דאָס איז נישט קיין חתן פאַר דיר און דו דאַרפסט אים נישט נעמען...

פראַניע האָט זיך פאַרקרימט.

קלאַרע האָט ווייטער געזאָגט:

— יאָ, נאָר וואַרט אויס עטלעכע מינוט, איידער דו ווערסט בייז אויף מיר. הער מיך פריער אויס. איך ווייס, אַז וויבאַלד ער איז דיין חתן, וועסטו אויף אים קיין האָר נישט לאָזן פאַלן. און איך ווייס אויך, אַז ביי אונדז, יידן, איז אַ גרויסע עבירה קאַליע צו מאַכן אַ שידוך, אָבער איך רעכן פאַר אַ גרויסע מצווה דאָס צו טאָן און דיר אָפּרעדן פון דעם שידוך, ווייל איך ווייס און פיל, אַז דו האָסט אים נישט ליב. פאַרקערט, זאָג מיר אויף דיין ערלעך וואָרט, צי זאָג איך ליגן, וועל איך אויפהערן צו רעדן און דיר זאָגן מיט מיין גאַנצן הארצן „מזל-טוב". דו שווייגסט, פראַניע?

קלאַרע האָט שטיל געזאָגט:

— דו ביזט רייך, קענסטו לייכט רעדן... אַן אָרעמע יידישע טאָכטער קען זיך ווייניק הצלפן אין אַזאַ פאַל... אָבער איך ווייס נישט, קלאַרע, מיט וואָס איז מאַטוויי ערגער פון אַנדערע יידישע בחורים?

קלאַרע האָט אָבער געטענהט דאָס איריקע:

— זאָל זיין אַ ווילער בחור. אָבער ער קען זיך נעמען זיין גלייכן און דו דיין גלייכן. דו שטייסט העכער פון אים מיט הונדערט פראָצענט. דו ביזט ווערט אַ לייטישערן חתן. אַזוינע מיידלעך, ווי דו, וואַלגערן זיך נישט אין די גאַסן.

— וואָס העלפט דאָס אָבער! צאָלט מען דען לויטן ווערט?

— מען הייסט זיך אַליין גוט באַצאָלן.

— איך פאַרשטיי נישט, וואָס דו רעדסט.

— דו פאַרשטייסט נישט? וועל איך עס דיר זאָגן דייטלעכער: אַז דאָס גליק קומט נישט צו אונדז, מוזן מיר עס אַליין נעמען.

— איך ווייס נישט וויאַזוי מען נעמט זיך אַליין גליק...

און פראַניע האָט שווער אָפּגעזיפצט.

קלאַרע האָט אַ ווײַלע געטראַכט און געזאָגט.

— מיר געפעלט נישט דיין חתן, זאָג דיר וואָס דו ווילסט. צו וואָס זאָלסטו זיך פאַרוויסטן דיין וועלט מיט דעמדאָזיקן מאַטווייען? אַז אויב דיין גאַנצער מיין איז צו באַפרייען דיינע קליינע

שוועסטער, סאַ פּאָר מיט מיר קיין פּעטערבורג... פאַרשטייסט, קיין פּעטערבורג...

פּראַניע איז אויפגעשפּרונגען און זיך געוואָלט אַ וואָרף טאָן קלאַרען אויפן האַלדז.

דאָס איז געווען אַ געדאַנק, וואָס האָט איר אַ זעץ געטאָן אין מוח, ווי אַ העל וואָרעם ליכט.

אין דער מינוט אָבער איז אַריינגעלאָפן מיט גרויס אימפּעט זעליג דער שדכן און האָט אויסגעשריען:

— אַ גוט מאָרגן דיר, כּלה־לעבן, דיין חתן גריסט דיך הערצלעך. צו וועט היינט איינאָוונט זיין ביי דיר!.. אַ גוט מאָרגן אייך, קלאַרעטשקע, איר זענט אויך דאָ! זאָרגט זיך נישט! אינגיכסטן וועל איך אייך אויך זאָגן כּלה־לעבן, וואָרים וויסן זאָלט איר, מיידלעך, אַז פון אַלע לובקעס קומט מען פאָרט אָן צו ר׳ זעליגן!

פון די צוויי ווערטער „כּלה־לעבן" איז פּראַניען אַריינגעפאַלן דאָס גאַנצע בלוט אין פּנים.

זי איז געבליבן שטיין אָן ווערטער.

קלאַרע האָט קיין אויג פון איר נישט אַראָפּגענומען.

ר׳ זעליג האָט אַ שיינע פּאָרציע טאַבאַק אַריינגעשטופּט אין דער נאָז, צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ און געמרוקעט צו זיך:

— בע, מע, טע, עט...

די האָפענונג.

כּמעט דריי יאָר זענען שוין פאַרפלויגן, זינט פּראַניע איז מיט קלאַרען אַוועקגעפאָרן קיין פּעטערבורג און האָט זיך באַזעצט ביי קלאַרעס עלטערן אין הויז.

פּראַניעס פאָטער האָט זייער נישט געוואָלט, זי זאָל אַוועקפאָרן.

איר מוטער חנה האָט נישט אויפגעהערט צו וויינען. מאַניען און סאָניען האָבן זיך אויך געשטעלט טרערן אין די אויגן.

אָבער חיים האָט סוף כּל סוף דאָך פאַרשטאַנען, אַז עס איז גאָרנישט אַזוי קרום, אַז פראַניע זאָל אָוועקפאָרן.

און ער האָט איינגעטענהט מיט זיין תּנהן:

— לאָז זיך אַ קינד אַ ביסל דורכפאָרן, אַ ביסל זען די וועלט. וואָס קען דאָס שאָדן? נאָך דער חתונה קען זיך אַ יידישע טאָכטער אַזוינע פאַרגעניגנס נישט פאַרגינען. באַלד הייבט זיך אָן דאָס קינדלען מיטן זויגן, מיט ווייטער קינדלען... אַזוינע פאַרגעניגנס קענען זיך נאָר פאַרגינען גרויסע גבירים מיט די שווערע טויזנטער, אָבער נישט מיינס אַ קינד, בפרט נאָך, אַז מאַטוויי איז איר נישט צום האַרצן... איך ווייס וואָס עס טוט זיך ביי מיין טאָכטער אין האַרצן... איך לייען אין איר האַרץ, ווי אין אַן אָפענעם בריוו. ביי אַ ביסעלע אַ בעסערער לאַגע וואָלט איך אויך נישט איינגעגאַנגען אויף דעמדאָזיקן שידוך, אָבער מיט וואָס פאַר אַ רעכט קען איך פראַניעטשקען זאָגן: „יאָ" אָדער „ניין", ווען איך קען איר גאָרנישט געבן, וואָס אַ פאָטער דאַרף געבן זיינע קינדער... זי זאָגט „יאָ" — זאָל זיין „יאָ". זי זאָגט „ניין" — זאָל זיין „ניין". איך טאָר זיך גאָרנישט מישן און האָב גאָר קיין רעכט נישט דערויף... זי וויל פאַר די תּנאָים, איידער זי ווערט אַ כּלה, אַ ביסל זיך דורכפאָרן, קומען צו זיך, באַטראַכטן זיך, וואָס קען איך צו איר האָבן? מיר טאָרן איר נישט שטערן דעריין.

חנה האָט אויסגעהערט חיימען און האָט בעת-מעשה געוויינט און געוויינט, ביז פראַניע האָט שוין געהאַלטן ביים אָוועקפאָרן.

מיט אַן אָנגעווייטיקט האַרץ האָט חנה אָפּגעבאַקן אַ גאַנצן בעקן מיט פּוטערקיכלעך, אָפּגעבראָטן אַ פּאָר הינער, און געווען פאַרפאַרעט ביז איבערן קאָפּ מיט נאָך אַ סך זאַכן, וואָס מען האָט געדאַרפט אָנגרייטן אויפן וועג.

וואָס אַ טאָג, וואָס אַ מינוט נענטער צום אָוועקפאָרן, האָט זי געפילט, ווי עס עקט זיך איר דאָס לעבן. זי האָט אָבער פאַרדריקט די ציין און געשוויגן.

פאַרן אָוועקפאָר איז חנה נישט אָפּגעטרעטן פון דער טאָכטער, אַז זי זאָל עפּעס עסן, נאָר פראַניען, ווי עס מאַכט זיך אָפּט, ווען מען דאַרף אָוועקפאָרן, האָט זיך נישט געעפנט דאָס מויל צום עסן.

זי האָט אינגאַנצן פאַרלוירן דעם אַפּעטיט.
פראַניעטשקע האָט זיך געבעטן ביי איר, ווי ביי אַ גזלן, נאָר עס האָט נישט געהאָלפן. די מוטער איז געשטאַנען איבער איר טאָכ-טער און געפּאַקעוועט איר אין מויל.
פראַניע האָט געמוזט עסן און די מוטער האָט איר געקוקט גלייך אין די אויגן, פונקט ווי זי וואָלט געוואָלט איר אַזוי אָנפּאַ-קעווען, אַז זי זאָל זיין זאַט די גאַנצע צייט ביז זי וועט קומען געזונטערהייט צוריק אַהיים.
ווען פראַניע מיט קלאַרען האָבן זיך שוין אַריינגעזעצט אין דער ברישטקע צום פאָרן, האָט זיי חנה אַלץ דערלאַנגט פּעקלעך מיט עסן.
עס איז שוין אַפילו נישט געווען קיין אָרט פאַר דידאָזיקע פּעקלעך, אָבער עס האָט נישט געהאָלפן. זי האָט זיי אַלץ געשפּאַרט אין דער בריטשקע, פונקט ווי שטיינער. צולעצט האָט זי נאָך אַ צוויי פּעקלעך אַריינגעפּאַקט צום קוטשער אויף דער קעלניע.
דערנאָך האָט מען געוויינט, זיך געקושט און ווייטער געוויינט און ווידעראַמאָל זיך געקושט.
פראַניעס צוויי שוועסטער האָבן דערפילט, ווי עפּעס אייגנס רייסט זיך זיי אָפּ פון האַרץ און האָבן געגאָסן מיט טרערן, ווי אויף אַ לוויה.
די פור האָט זיך גערירט פון אָרט.
חנה האָט נאָך נאָכגעשריען, אַז דאָס קישעלע זאָל זי זיך לייגן צוקאָפּנס, ווען זי וועט שלאָפן און די אַלטע קאָלדרע זאָל זי למען השם נישט פאַרלירן.
און אַפילו אַריינגייענדיק אין שטוב, האָט חנה אַלץ געטענהט צו חיימען מיט די קינדער:
— איך האָב מורא, אַז פראַניע וועט, חלילה, פאַרלירן דאָס קאָלדרעלע...
— וואָס האָסטו זיך צוגעטשעפּעט צו דער אַלטער קאָלדרע! — האָט חיים זיך צעשריען. — און אַז זי וועט פאַרלירן דיין אַלטע קאָלדרע, וואָס איז עס פאַר אַן אומגליק!? איך האָב דאָך דיר גע-זאָגט, אַז מען דאַרף נישט מיטגעבן די אַלטע שמאַטע, און דו האָסט צו טאָן דערמיט, פונקט ווי פון אונדזער שטוב איז איצט אַוועקגעפאָרן נישט אונדזער לעבן, אונדזער פראַניעטשקע, נאָר דיין אַלטע קאָלדרע!

ער האָט גערעדט מיט כעס און געפּילט, ווי זיין הערץ, זיין לעבן רייסט זיך אָפּ פון אים.

— איך האָב דיר אָבער געזאָגט, חיים, אַז פראַניעטשקע דאַרף נישט פאָרן... — האָט חנה אים געענטפערט דערויף, און אַ הייסער קוואַל טרערן האָט איר ווידער אָנגעפילט דעם האַלדז.

חיים האָט איר אָבער נישט געענטפערט. ער איז אַוועק אין אַ ווינקל און זיך געשטעלט מיטן פּנים צו דער וואַנט.

* * *

די ערשטע טעג און נעכט האָט מען אין חיימס הויז געוויינט, ווי נאָך אַ טויטן, נאָכדעם האָט מען מיט קלאַפּעדיקע הערצער גענו, מען האָפן אויף אַ בריוו.

די גאַנצע פאַמיליע האָט פּונקט אויסגערעכנט, ווען מען דאַרף באַקומען אַ בריוו פון פראַניעטשקען און אַלע האָבן שוין באַצייטנס אָנגעהייבן דולן אַ קאָפּ דעם פּאָסטאַליאָן, אים קיינמאָל פאַרביי דער שטוב נישט אַדורכגעלאָזט און אַלץ זיך נאָכגעפרעגט אויף בריוו.

דער אומגליקלעכער פּאָסטאַליאָן, וואָס איז שוין פון תּמיד אָן געוויינט, מען זאָל אים אומזיסט פייניקן און מוטשען, האָט נישט געענטפערט און האָט געמאַכט פּיס.

נאָר ווען די טיר פלעגט זיך אַמאָל פּלוצים עפענען און דער ליבער פּאָסטאַליאָן פלעגט דערלאַנגען אַ בריוו, פלעגט זיך חנה ממש פאַרלירן פון דאַנקבאַרקייט צו אים.

זי פלעגט זאָגן:

— עפּעס די פּאָסטאַליאָנען האָבן אַזוינע ליבע פּנימער... אַפילו זייערע אַלטע פּאָסט-קליידער זענען עפּעס אַזוי חנעוודיק, אַז מען קען זיך נישט אָפּקוקן פון זיי...

גליקלעכע מענטשן, אָט די פּאָסטאַליאָנען! אָפטמאָל זענען זיי אונדזער גאַנצע האָפענונג.

וואָס וואָלטן מיר געטאָן, ווען דער פּאָסטאַליאָן זאָל אונדז נישט

ברענגען דעם בריוו, אויף וועלכן מיר ווארטן און די אויגן קריכן אונדז שיער ארויס.

אָבער דער פּאָסטאַליאָן ראַטעוועט אונדז שטענדיק ארויס מיט אַ בריוו, אפשר נישט דער, וואָס מיר דערווארטן, נאָר פּאָרט אַ בריוו מיט נייע גוטע האָפענונגען און הבטחות. מיר לעבן ווייטער און האָפן ווייטער אויף דעם פּאָסטאַליאָן, אַז ער קען נאָך ברענגען אַ בריוו, שוין טאַקע דעם, אויף וועלכן מיר ווארטן...

ווער, ווער פון אונדז איז דער גליקלעכסטער, וואָס דערווארט זיך אָט „דעם בריוו, וואָס מיר דערווארטן?"...

חנה מיט חיימען האָבן אויך אָנגעהייבן צו לעבן מיט דער טייערער האָפענונג, — מיט דעם פּאָסטאַליאָן, ביז עס זענען אַוועקגעפלויגן דריי יאָר. און זיי לעבן ווייטער און האָפן ווייטער, און לויפן ווייטער נאָך דעם „טייערן פּאָסטאַליאָן" און פרעגן אים עפּטער:

— אפשר איז דאָ אַ בריוו פון פּעטערבורג?

דער פּאָסטאַליאָן ענטפערט זיי אַמאָל:

— איר ווייסט דאָך שוין, אַז אַלע דאָנערשטיק ברענג איך אייך אַ בריוו פון פּעטערבורג און היינט איז ערשט מאָנטיק.

די פריידקינזאָנס ווייסן דאָס זייער גוט, נאָר פונדעסטוועגן האָפן זיי אַלע טאָג אויף אַ בריוו, אויף אַ בשורה פון זייער טעכטערל, און אַז זיי פייניקן דעם פּאָסטאַליאָן וועגן דעם, בייזערט ער זיך שוין נישט: ער איז שוין געוויינט צו אונדז, נאַרישע מענטשן...

וואָס הערט זיך אין אַריבאַטאָוועקע?

מאַטוויי גריגאָרעוויטש האָט אויך נישט פאַרלוירן די האָפענונג. כאָטש ר' זעליג דער שדכן האָט אים איבערגעגעבן, אַז חנה, פראַניעס מוטער, האָט אים געזאָגט, אַז זי קען אים נישט געבן קיין געגויעץ

ענטפער, ווייל פראַניע האָט געמוזט אָוועקפאָרן. פונדעסטוועגן האָט ער נישט פאַרלוירן די האָפענונג.

ער קומט אַלץ צו די פריידקינזאָנס, פאַרברענגט מיט מאַניען און מיט סאָניען, און זוכט פראַניעס שאָטנס אויף די ווענט...

ווער קען פאַרשטיין די פאַרליבטע?

אייגנטלעך האָט מאַטוויי מיט פראַניען נישט גערעדט קיין האַלב וואָרט וועגן דעם, אַז ער וויל זיין איר חתן אָדער זי — זיין כּלה.

זיי האָבן זיך אַפילו פאַרן אָוועקפאָרן נישט געזעגנט און זיך נישט געזען.

דעם קלאַנג אין שטאָט, אַז ער ווערט אַ חתן פאַר פראַניען, האָט ער אַליין צעפּויקט.

אין שטאָט האָט מען אָבער באַלד פאַרגעסן אין דעמדאָזיקן קלאַנג, און מאַטוויי איז, ווי פריער, געבליבן אין דער גאַנצער שטאָט דער אַריבאַטאָוקער קאַוואַליער, וואָס שפּאַצירט אַרום אַ מאָל מיט אַן אַנדער פריילן, היינט מיט מאַניען, מאָרגן מיט סאָניען און איבער-מאָרגן מיט דער באַקאַנקער אַריבאַטאָוקער פריילן ראָזע, וואָס ער האָט זי אַמאָל, ווען אין אַריבאַטאָווקע איז געווען „אַ חתונה מיט קאַוואַליערן" און „טענץ מיט יאַשטשערקעס", ווען דער מאָרגנשטערן האָט זיך געוויזן אויף די ברעגן פון הימל, ווען אַ שטיל וואַרעם ווינטעלע האָט געבלאָזט און ווען עס האָט אומעטום געשמעקט פון די פרימאָרגנדיקע אַרומיקע פעלדער, — האָט ער זי, די פריילן ראָזע, אָפּגעפירט אַהיים. ער האָט זיך אייגנטלעך נאָך דעמאָלט אין ראָזען פאַרליבט, אָבער פראַניע האָט אים אַלע שטעטלשע פריילנס אַרויסגע-שטויסן פון האַרצן.

דאָך שמועסט מען, אַז ווען קיינער זעט נישט, פאַרברענגט ער צוזאַמען מיט אונדזערע באַקאַנטע צוויי חברטעס, גיטל און געלע, אָדער ווי מאַטוויי רופט זיי גריניעטע און קלאַוואַריע.

מען שפּאַצירט צוזאַמען אונטער דער שטאָט צווישן די גרינע ביימער און מען הערט, ווי דער סאָלאָוויי זינגט און מען קוקט אויף דער לבנהס שפּאַצירגאַנג, און זיי, די צוויי מיידלעך, זינגען צוזאַמען מיט זייער קאַוואַליער שיינע יידישע „ליבע-לידלעך", אָדער „רוסישע ראָמאַנסן", כאָטש גריניעטע איז שוין אַ כּלה פון סאָקאָליווקע און קלאַוואַריע פון פּיפּיווקע, וואָס ר' זעליג שדכן האָט זיי הייניקס

יאָר אויסגעפונען די חתנים און גאָר איינגיכסטן דאַרף זיין ביי זיי די חתונה.

און פונדעסטוועגן, ווען ער קומט צו די פריידקינזאָנס, פרעגט ער ביי מאַניען און סאָניען:

וואָס שרייבט פראַניע? ווען קומט זי שוין צופאָרן?

היינט ווער קען מאַטווייס הייס פאַרליבט הארץ פאַרשטיין?

מען מוז מודה זיין, אַז די טיר האָט זיך עפּעס פאַרמאַכט ביי די פריידקינזאָנס זינט פראַניע איז אַוועקגעפאָרן, כאָטש אין די פעריען טראָגט דער זומער אויך היינט אָן קיין אַריבאַטאָווקע אַלערליי יונגע-לייט, אויב נישט גאַרפינקל און שטיינפינקל, איז אַנדערע שלעק. זיי פאַרברענגען דעם זומער זייער פריילעך און פאָרן אַוועק און ווייסן אפילו גאָרנישט, צי אין אַריבאַטאָווקע איז דאָ אַ פאַמיליע פריידקינזאָן, וואָס דאָרט געפינען זיך צוויי שיינע שוועסטער מאַניע און סאָניע.

אַריבאַטאָווקער בחורימלעך קומען אפילו יאָ אַמאָל אַריין צו די פריידקינזאָנס און פאַרברענגען אַמאָל אַן אָוונט מיט מאַניען און סאָניען, נאָר אומשטיינס געזאָגט, זענען זיי דען קאַוואַליערן?

ווער קען נישט אין אַריבאַטאָווקע משהלע דייבצעס און יאָסעלע פעסעס און אברהם-בער כאַצקלזאָן און פינע ר׳ פייטלס און נאָך אַנדערע!

ווער קען זיי דען נישט?

דער בעסטער פון אַלע איז שוין מאַטוויי, אָבער אפילו אָט דער מאַטוויי קען אויך גוט דערעסן און נמאס ווערן.

— עס איז זייער לאַנגווייליק, כאָטש זיך מיט פאַרלייגטע הענט... ווייטער מאַטוויי און ווידער מאַטוויי... — קלאָגט זיך מאַניע און באַ-שולדיקט אין דעם די צרהדיקע שטאָט אַריבאַטאָווקע.

— ס׳איז גאָר קיין שטאָט נישט, — זאָגט סאָניע, — און ס׳זענען גאָר קיין מענטשן נישט... עפּעס אַן עק וועלט, מער ווי בלאָטעס מיט ציגן זעט מען דאָ נישט...

זיי האַלטן אין איין געניצן און מען ווייסט נישט וואָס צו טאָן מיט זיך פון לאַנגווייל און פון אומעט.

זייער מוטער קלאָגט זיך אויך אָפּט:

— לאַנגווייליק ביי אונדז, חיים... די גאַנצע שטוב זעט אויס אַזוי טרויעריק... נישטאָ די פריילעכקייט, ווען פראַניעטשקע איז געווען,

געזונט און שטארק זאָל זי אונדז זיין, רבונו של עולם. עס איז דאָך געווען ליכטיק אין יעדן ווינקעלע! אַז עס איז געקומען אויף דער נאַכט, איז געווען אַזוי פרייליך... עס זאָל כאָטש מאָרגן זיין אַ גוטער בריוו פון איר!

— פאַרוואָס זאָל נישט זיין קיין גוטער? גיב, גאָט, נישט קיין ערגערע בריוו, — האָט חיים געזאָגט.

— יאָ, געלויבט זיין ליבער נאָמען, נאָר איך מיין, אַז זי זאָל שוין שרייבן אַמאָל וועגן אים... — האָט חנה זיך אָנגערופן און איר געזיכט האָט עפּעס ווי אָנגעהייבן צו שיינען.

— דיר ווילט זיך אַלץ וואָס גיכער... איך קען דיך... נאָר מיט אַזוינע זאַכן איילט מען זיך נישט, מיין טייערע... מען מוז זיין גע-דולדיק און אויסוואַרטן...

זיי האָבן נאָך לאַנג גערעדט וועגן פראַניען, ביז זיי האָבן זיך צעוויינט פון בענקעניש און אַנגסט.

אַ בריוו.

צומאָרגנס איז טאַקע אָנגעקומען אַ בריוו פון פראַניען.

פריער האָבן די קינדער געליינט דעם בריוו און די מוטער האָט געהערט, דערנאָך האָט מען דעם בריוו אַוועקגעטראָגן אין קאַנטאָר, ווו חיים האָט געאַרבעט, און מען האָט אים ווידער געליינט.

אין אַזאַ טאָג האָט זיך דאָס גאַנצע הויז מיט די אַלע פרייד-קינזאַנס אַזויווי געענדערט.

מען האָט זיך געפילט ווי שבתדיק, יום-טובדיק און מען האָט אַרויסגעקוקט אויפן אָוונט, ווי אַ ערלעכער ייד אויף משיחן.

דעמאָלט קומט חיים אַהיים און ביים טיי לייענט מען נאָכאַמאָל דעם בריוו מיט יענער פייערלעכקייט, ווי מען לייענט די מגילה.

אַלע הערן זיך צו, פאַרזינקען מיט די אויערן אין חיימס שטימע און שווייגן.

* * *

דאָסמאָל, ווען חיים איז פאַרנאַכט געקומען אַהיים, איז שוין דער סאַמאָוואַר געשטאַנען אויפן טיש און חנה מיט די קינדער האָבן זיך שוין מכין געווען צו הערן דעם בריוו.

מען האָט אים אַפילו צוגעיאָגט:

— נו, לייען שוין!

— וואָס האָב איך אייך צו לייענען, איר וועט דען פאַרשטיין? אַזאַ יאָר זאָל איך האָבן, ווי זי איז גערעכט, — האָט חיים פריילעך אַ זאָג געטאָן.

— טאָ לייען שוין, — האָט חנה געזאָגט, ווי באַליידיקט.

— די קינדער האָבן נישט געלייענט? דו האָסט דען נישט גע־הערט?

— ווייס איך, וואָס די קינדער האָבן דאָרט געלייענט, איך פאַר־שטיי נישט איין וואָרט. אַז דו לייענסט, ווייס איך וואָס פראַניעטשקע שרייבט... נו, לייען שוין.

חיים האָט רויִק אַרויסגענומען דעם בריוו און אָנגעהייבן לייענען:

„מיינע טייערע עלטערן!

ערשט מיט דריי טעג צוריק האָב איך אייך געשריבן. גע־ וויס האָט איר מיין בריוו באַקומען, אָבער היינט גלוסט זיך מיר עפּעס אייך ווידער שרייבן, אַ סך שרייבן. איך האָב קוים דערלעבט די שעה, ווען עס ענדיקט זיך מיין אַרבעט, ווייל היינט איז פונקט דריי יאָר, זינט איך בין פון אייך אַוועקגעפאָרן... אָ, וויפל וואָלט איך איצט גע־ געבן, איך זאָל כאָטש איין אָוונט קענען פאַרברענגען מיט אייך אַלע

צוזאַמען, רעדן און רעדן אָן אַן עק, זיך אויסרעדן, זיך אין אַלץ דערמאַנען. פאַר מיינע אויגן גייען איצט איבער אַלע דריי יאָר, וואָס איך האָב איבערגעלעבט. ניין, מיינע אַלע יאָרן, זינט איך געדענק זיך, מיינע אַלע יאָרן, וואָס איך האָב פאַרבראַכט ביי אייך אין הויז אין אַריבאַטאָווקע, זע איך איצט פאַר מיינע אויגן. און אַפילו די בלאַטיקע אַריבאַטאָווקער געסלעך מיט די קויטיקע הייזלעך זענען מיר טייער און ליב. און ווען איך זאָל עטוואָס פון דעם אַלעם קענען איצט זען, וואָלט איך עס געקושט, געהאַלדזט. אָ, ווי איז מיר ליב דאָס בעטעלע, אין וועלכן איך בין געשלאָפן. ווי זיס קלינגט מיר נאָך איצט דאָס זיסע שטילע קול פון דיר, טייערע מוטער, ווען דו פלעגסט, לייענענדיק קריאת שמע, מיך איינדעקן. מיט וואָס פאַר אַ פאַרגעניגן פלעג איך דיך, טייערער פאָטער, אָפּוואַרטן אויפדערנאַכט צו טיי און די שבתים מיט די ימים-טובים, ווען מיר פלעגן דיך שטענדיק האָבן לעבן זיך און מיר אַלע, די מאַמע מיט די קינדער, האָבן דיר געקוקט גלייך אין מויל אַריין און געהערט, ווי דו פלעגסט רעדן.

אָ, ווי גליקלעך וואָלט איך זיך געפילט, ווען איך זאָל איצט קענען אַזוי פאַרברענגען צווישן אייך אַלע! נאָר, מיינע טייערע, איך האָב זיך אויך דערמאַנט אין די שלעכטע צייטן, ווען איך האָב זיך אַזוי אומגליקלעך געפילט אין אַריבאַטאָווקע. דעמאָלט האָב איך גע-מיינט, אַז די גאַנצע וועלט איז שוין אויף מיר געפאַלן און עס איז שוין גאָר קיין שום הילף פאַר מיר נישטאָ.

דו, ליבער פאָטער, האָסט מיך דאַן גוט פאַרשטאַנען, דו האָסט מיר גאָרנישט געקענט העלפן און האָסט געוויינט, ווען איך האָב נישט געזען... די מאַמע האָט זיך געפילט פאַר דער אומגליקלעכסטער מוטער און פון גרויס רחמנות אויף אייך און אויף זיך אַליין האָב איך נישט אויפגעהערט צו וויינען און קלאָגן אויף מיינע יונגע יאָרן.

אָ, ווען איך דערמאָן זיך יענע צייטן, שוידערט מיך אויף, אָדער איך צעלאַך זיך...

איך לאַך, ווי איך בין אַמאָל נאַריש געווען און זיך אומזיסט און אומנישט געפילט פאַר דער אומגליקלעכסטער, ווי איך בין געווען בלינד און האָב נישט געזען, וואָס מען דאַרף זען... איז דען נישט צו לאַכן: מיין גאַנצער אומגליק איז דאַן באַשטאַנען אין דעם, וואָס איך האָב זיך אין אַריבאַטאָווקע גערעכנט פאַר אַן אַלטע מויד און איר, מיינע געטרייע עלטערן, האָט זיך געפילט אומגליקלעך דערפאַר,

וואָס איר האָט נישט קיין נדן חתונה צו מאַכן אייער עלטסטע טאָכ־טער — „די אַלטע מויד!"

איך האָב מיט מיין נאַרישן קליינשטעטלדיקן שכל איינגעזען, אַז מיר זענען טאַקע אומגליקלעך, אַז אַלע האָפענונגען זענען שוין פאַרלוירן און איך האָב זיך געמוזט באַשליסן צו ווערן אַ כּלה פאַר וועמען עס איז, ווער עס וועט מיך נאָר וועלן, אפילו פאַר אַזאַ גאַרנישט, ווי מאַטווי...

און דאָ, אין פעטערבורג, עלטער מיט גאַנצע דריי יאָר, רעכן איך זיך נאָך גאָר פאַר אַ יונג פריילן און האָב נאָך אַלע האָפע־נונגען, פונקט ווי ווען איך בין אין אַריבאַטאוקע אַלט געווען פופצן יאָר.

און פאַרוואָס איז דאָס אַזוי? — ווער איז אין דעם אַלעם שול־דיק? — אַליין, זענען מיר שולדיק אין דעם נאָר דערפאַר, וואָס אונדזערע יידישע טעכטער, כּל זמן זיי זענען מיידלעך, גייען זיי אַרום פוסט און פאַס, און צו פופצן יאָר ווערן זיי שוין געוואָר, אַז ביז צוואַנציק יאָר מוז מען חתונה האָבן. די עלטערן מעגן נישט האָבן אַ גראָשן, העלפט עס נישט. דאָס מיידל זיצט נאָר און וואַרט און טראַכט, אַז מען וועט זי מוזן חתונה מאַכן.

זי ווייסט מער נישט צו עסן, צו טרינקען און צו לייענען אַ בוך, אַזוי לאַנג ביז זי ווערט אַלט צוואַנציק יאָר. און אַז די עלטערן זענען פאַרט נישט בכּוח זי חתונה צו מאַכן, ווערט זי שוין „די אַלטע מויד" און זי און די גאַנצע שטוב פילן זיך פאַר די אומגליקלעכסטע אין דער וועלט.

אָבער זיצן פאַרלייגט די הענט, עסן און טרינקען און לייענען אַ בוך און וואַרטן, אַז די עלטערן מוזן חתונה מאַכן, קענען זיך נאָר דערלויבן די מיידלעך, וואָס האָבן רייכע עלטערן. אָבער אָרעמע מיידלעך טאָרן נישט זיצן אויף די קעפּ פון זייערע עלנטע עלטערן, וואָס קענען קוים דורכקומען דעם טאָג מיט זייער חיונה?

פאַר נישט קיין פאַרמעגלעכע עלטערן איז איבער גענוג, אַז זיי האַלטן אויס זייערע קינדער ביז פופצן יאָר. און דערנאָך איז אַ שרעק־לעכע עוולה, אַז יונגע געזונטע מיידלעך זאָלן זיצן אויף די גרויסע קעפּ, אויף די אויסגעהאָרעוועטע איינגעהויקערטע שוואַכע פּלייצעס פון זייערע עלטערן, וועלכע קענען שוין נישט האָרעווען, ווי אין די יונגע יאָרן, וואָס האָבן שוין אַפילו אָפּגעלעבט זייער וועלט?

וויפל, וויפל מאָל האָבן מיר געזעצן אין אַריבאַטאָוקע, ווי אַ

שוואַכער אויסגעטריקנטער ייד, וואָס פֿאַרמאָגט נישט קיין צוויי גראָשן ביי דער נשמה און ציט קוים זיין פּרנסה ממש פֿון דער לופֿט, פֿון דער גאַס אָדער פֿון אַ געבאָרגטן רובל אויף פּראָצענט, פֿאַרלייעט זיך, פֿאַרזעצט זיך, פֿאַרקויפֿט זיך לגמרי צו דעם פּראָצענטניק פֿאַר אַן אייביקן קנעכט, וואָס איז? ער מאַכט חתונה אַ געזונטע, אויסגעפּאַשעטע טאָכטער, וואָס האָט נישט קיין שום רחמנות אויף אים און אויך אויף די קלענערע קינדער".

חיים האָט אָפּגעצויגן דעם אָטעם און געפֿרעגט:

— נו, פֿאַרשטייסטו, וואָס פּראַניעטשקע שרייבט? זי אין דען נישט גערעכט?

חנה האָט זיך פּלוצלונג צעשריען:

— וואָס גערעכט? ווער גערעכט? איך פֿאַרשטיי דאָ גאָרנישט, וואָס פּראַניעטשקע שרייבט!.. אָט דאָס הייסט אַ בריוו? פֿאַרוואָס שרייבט זי נישט וועגן איר געזונט און וואָס זי מאַכט און וועגן אים... און ווען קומט זי שוין מיט מזל צו פֿאָרן?

חיים איז אין כּעס געוואָרן און אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט:

— אַי, דו ביזט גאָר אַ יידענע! איך האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז איך דאַרף דיר נישט לייענען דעם בריוו, דו וועסט אים גאָרנישט פֿאַרשטיין.

— און דו מיינסט מיט אַן אמת, אַז איך פֿאַרשטיי גאָרנישט? וואָס האָב איך דאָ נישט צו פֿאַרשטיין? מאַלע, וואָס זי שרייבט דאָרט אַלעמאָל פֿון פּעטערבורג!.. אפשר פֿירט זיך דאָרט אַזוי...

— ניין, זי שרייבט פֿאַרוואָס פֿירט זיך נישט אַזוי ביי אונדז — אין אַריבאַטאָווקע!

חנה האָט זיך ווידער צעשריען:

— אַ נאַריש קינד, וואָס וויל זי? אַז אַ יידישע טאָכטער זאָל מען נישט חתונה מאַכן? וואָס דען וויל זי, זי זאָל זיצן ביים טאַטן ביז אין גרויען צאָפּ?

חיים האָט געענטפֿערט:

— ניין, דאָס זאָגט זי נישט. זי זאָגט נאָר, פֿאַרוואָס זיצן געזונטע מיידלעך ביי די אָרעמע עלטערן אויפֿן קאָפּ... אָט הער בעסער ווייטער.

און ער האָט אויפֿסניי געלייענט:

„אָרעמע יידישע עלטערן ציען פֿון זיך די קליי און דערציען

זייערע טעכטער ווי פריצישע קינדער מיט זאַנטיקלעך, היטעלעך, הענטשקעלעך, לויט דער לעצטער פאַריזער מאָדע, אַז אויף דער גאַס איז גאָרנישט צו דערקענען, אַז עס איז אַ יידישע טאָכטער, נאָר פריצישע אָדער גראַפישע קינדער.

וואָס ווערט אָבער דערנאָך פון אָט די אַלע יידישע פריצעה, וואָס וויסן נישט פון אַרבעט, פון האָרעווען און פאַרדינען, וואָס וויסן מער נישט, ווי קומען צום גרייטן — וואָס ווערט דערנאָך פון די אַלע יידישע גראַפיניעס? — פאַרוויסטע, פאַרגעלטע, פאַרחושכטע יידענעס, וואָס מיר זעען זיי זיצן אין מאַרק ביי די קלייטלעך אויף די פייערטעפּ, אַרומגעוויקלט אין אַכצן שמאַטעס, מיט איינגעהויקערטע פּלייצעס און מיט אַ טוץ פאַרלאָזטע, פאַרשלומפּערטע קינדערלעך...

ווען יידישע קינדער, נישט פון רייכע עלטערן, וואָלטן בעסער וויסן פון אַרבעט, אַז מען דאַרף פאַרדינען, אַז מען טאָר נישט זיצן ביי די עלטערן אויפן קאַרק, וואָלט דאָס אַלץ נישט געווען און נישט געקענט זיין. יידן און יידישע טעכטער דאַרף מען געוויינען צו אַרבעטן און פאַרדינען נאָך פון קינדווייז אָן. אַזוי איז עס און אַנדערש קען עס נישט זיין."

— איך ווייס שוין גאָרנישט, וואָס פראַניעטשקע שרייבט, — איז חנה אַרייַנגעפאַלן אינמיטן לייענען. — דער קאָפּ טוט מיר שוין ווי. אַלץ ווערטער, ווערטער... לייען מיר בעסער פון איר געזונט און פון אים... ווען וועט זי שוין מיט מזל קומען אַהיים? און מיר גריסט זי גאָרנישט?

— ביזט אַ יידענע, איך האָב מיט דיר גאָרנישט וואָס צו רעדן! — האָט זיך חיים געבייזערט.

און ער האָט ווייטער געלייענט:

„אָט אַרבעט איך איצט אין קאַנטאָר פון די הערן „קאַפּלס און לאַזאַרזאָן". עס איז מיר זייער גוט, בעסער ווי איך האָב אַליין מיך געריכט. נאָר לאָם איך פאַרלירן די גוטע שטעלע מיט דער פיינער פּענסיע, וועל איך, גלויבט-זשע מיר אויף מיין וואָרט, קיין איין מינוט נישט טראַכטן און וועל ווערן אַפילו אַ נייטאָרין, אַבי אַרבעטן, פאַרדינען אויף מיין אויסקומעניש, נישט זיצן ביי די עלטערן אויפן קאַרק און...

— מאַמע, וואָס האָסטו זיך פּלוצלונג צעוויינט, — האָבן די קינדער מיטאַמאָל אַ פרעג געטאָן.

חנה האָט צוגעטראָגן אַ טיכל צו די אויגן און חיים האָט זיך פונדאַסניי צעבייזערט:

— אַ גוט מאָרגן דיר! רעטעך טראָג איך! וואָס איז מיטצקע דרינען אַ געוויין?

חנה האָט זיך צערעדט מיט טרערן אין קול:

— איך האָב אָבער געזאָגט, אַז מען דאַרף דאָס קינד נישט לאָזן פאָרן! איך האָב דאָך דיך הונדערט מאָל געבעטן, דו זאָלסט איר שרייבן, אַז זי זאָל אַלץ אַוועקוואַרפן און קומען צו פאָרן. איך דאַרף נישט אירע גליקן, וואָס זי פאַרדינט דאָרט געלט! וואָס איז איר געוועזן אַזוי שלעכט ביי אונדז? וואָס איז איר אָפּגעגאַנגען? דאַכט זיך, דאָס לעבן האָט מען איר אַוועקגעגעבן, דאָס טעלערל פון הימל האָב איך איר אונטערגעטראָגן און זי וויל גאָר דאָרט זיין אַ נייטערקע, נייען העמדער פאַר אַ פערציקער, זיך קאַליע מאַכן די אויגן פון דעם שטעפן און ווערן גרין און געל, ווי אַלע ניי־טערקעס...

— משוגענע! — האָט חיים אַ געשריי געטאָן. — דו הערסט דאָך נישט, וואָס איך לייען...

נאָר חנה האָט ווייטער געטענהט דאָס איריקע:

— צו וואָס האָט זי געדאַרפט פאָרן? וואָס איז איר דאָ אָפּגע־געגאַנגען? זי וואָלט שוין לאַנג חתונה געהאַט, שוין געהאַט עטלעכע קינדערלעך, און גאָט וואָלט אונדז געשענקט אַ ביסעלע גליק... אוי, טאַטע אין הימל!..

חנה האָט זיך אויפגעהייבן.

— איך וויל שוין גאָרנישט הערן, — האָט זי געזאָגט. — איך וויל מער גאָרנישט וויסן! זאָל זי קומען צו פאָרן! איך דאַרף נישט אירע פאַרדינסטן! וואָס גאָט וועט געבן, וועט זיין, אַבי אינאיינעם, און אַז דו, חיים, וועסט איר נישט וועלן שרייבן, וועל איך איר אַליין שרייבן... איך קען אַליין די מלאכה...

— אַליין וועסטו שרייבן? אַזוי? אַליין? — האָט חיים געלאַכט. — לאָמיר טאַקע זען, ווי דו וועסט שרייבן!

חנה האָט נאָר געקענט אַ קאַפּיטשקע שרייבן. אַמאָל, מיידלוויז, האָט זי זיך געלערנט ביי אַ יידישן שרייבער. זי וואָלט שוין אוודאי דעם גאַנצן „אַלף־בית" פאַרגעסן, אָבער צוליב דעם קויטיקן גרעט,

וואָס זי פלעגט אַמאָל פאַרשרייבן, האָט זי איר שרייבעריי נאָך אינ-גאַנצן נישט פאַרגעסן.

איבעריקנס, האָט זי זיך נישט געקענט קיין עצה געבן מיט אַ חולם, צי ער ווערט געשריבן מיט אַ „ו" אָדער מיט אַ „ה". אויך מאַנכע טערפקע אותיות זענען איר אַרויסגעפאַלן פון זכרון. דאָס גרעט האָט זי אַפילו פאַרשריבן אָן אַ „ו" און אָן אַ „ה", דערפאַר אָבער האָט עס דאָך קיינער נישט באַדאַרפט לייענען, נאָר זי אַליין, און זי אַליין פלעגט שוין דורכקריכן אין איר אויסטערלישן כתב.

זי האָט פעסט געזאָגט:

— יאָ, אַליין וועל איך שרייבן! טאַקע אַליין! איך האָב שוין לאַנג געוואָלט אַליין שרייבן פּראַניעטשקען, נאָר איבער די שפּאַקולן...— וויפל מאָל איך האָב אייך, קינדער, געבעטן, איר זאָלט אוועקטראָגן די שפּאַקולן, מען זאָל אַריינשטעלן אַן אויגל, — שלעכטע קינדער! פון זייערטוועגן טופקע, טופקע הונדערט מאָל אַ טאָג, און אַז איך בעט איינאײנציקס מאָל אַ גאַנג פאַר מײנעטוועגן, וויל מען אויך נישט! איך וועל שוין מאָרגן אַליין אוועקטראָגן די שפּאַקולן! אַליין וועט חנה אוועקטראָגן די שפּאַקולן און אַליין וועט זי שוין שרייבן פּראַניעטשקען.

חיים האָט זיך הויך צעלאַכט פון זיין ווייב, וואָס איז פלוצלונג געוואָרן „אַ קאָזאַק", און די קינדער האָבן זיך אויך צעלאַכט. חנה איז אָבער געווען בייז אויף זיי.

זי איז אַוועק פון טיש.

שפּעטער אָבער האָט זי זיך געלאָזט איבערבעטן און האָט אויס-געהערט דעם בריוו ביזן סוף.

דער בריוו האָט דאָך אַלעמען באַרויקט. אין שטוב איז עפּעס היימלעכער געוואָרן.

אין פעטערבורג.

דאַוויד יאַקאָוולעוויטש גארפינקל און לעוו סאָלאָמאָנאָוויטש שטיינפינקל האָבן שוין לאַנג געענדיקט דעם מעדיצינישן פאַקולטעט.

זיי האָבן ביידע באַקומען דיפלאָמען און זענען זיך צעגאַנגען אין פאַרשידענע וועגן.

דאָס הייסט אָבער נישט, אַז יעדער פון זיי האָט זיך געפונען אין אַן אנדער שטאָט. ניין, ביידע האָבן געוווינט אין פעטערבורג, אין איין שטאָט, נאָר מען פלעגט זיך טרעפן זעלטן, ביי אַ צופאַל, ביי אַ געלעגנהייט.

גארפינקל האָט זיך דערווייל פּראַקטיש איינגעאָרדנט. ער האָט זיך אויסגעפונען אַ שיין דירהלע, גענומען אויף פּראָקאַט אַ ביסל מעבל, אויסגעשטעלט אַ פיין קאַבינעטל און צוגעשלאָגן צו דער טיר אַ שיין מעשן בלעכל:

דאַוויד יאַקאָוולעוויטש גארפינקל

דאקטאר

נעמט אָן פון 8 ביז 12 אינדערפרי
און פון 4 ביז 6 נאָכמיטאָג.

אַז שטיינפינקל האָט אָבער געענדיקט דעם אוניווערזיטעט און באַקומען אַן אַטעסטאַט, איז אים געוואָרן זייער טרויעריק אויפן האַרצן.

— וואָס טוט מען ווייטער? — האָט ער זיך נישט איינמאָל געפרעגט. — איך קען פאָרט נישט טאָן דאָס, וואָס גאַרפינקל און נאָך אַנדערע מיינע חברים האָבן געטאָן.

שטיינפינקלען האָט אָנגעהייבן זייער באַנג טאָן, וואָס ער האָט זיך אַזוי באַמיט צו ענדיקן דאָס יאָר.

— ווען איך זאָל כאָטש נאָך אויף איין יאָר בלייבן, — האָט ער געטראַכט. — אין אַ יאָר אַרום וואָלט אַלץ גאָר אַנדערש געווען.

ער האָט אייגנטלעך אַליין נישט געוווּסט, פאַרוואָס וועט עס זיין בעסער אין אַ יאָר אַרום.

אים האָט שטאַרק באַנג געטאָן דער אוניווערזיטעט. ער האָט ליב געהאַט די גרויסע ווענט מיט די הויכע ליכטיקע פענסטער פון דערדאָזיקער לערנאַנשטאַלט, און ער האָט ליב געהאַט די פּראָפעסאָרן.

אים האָט זיך תּמיד געדאַכט, אַז אייביק וועט ער זיך מיט דעמדאָזיקן הויז און מיט אָט די גרויסע מענטשן נישט צעשיידן.

איצט אָבער האָט מען אים אַרויסגעגעבן עפּעס אַ מין פּאַספּאָרט און גיי אין אַלע פיר עקן פון דער וועלט!

ער האָט געבענקט און געליטן און איז אַלץ געזעסן איבער זיינע ביכער אין זיין קליינעם צימער אויף דעם פערטן שטאָק ביז עס איז אים איינמאָל איינגעפאַלן, אַז די וועלט ענדיקט זיך נאָך נישט.

ער קען דאָך ווייטער לערנען און אַרבעטן איבער אַ דיסערטאַציע, ווי עס טוען ערנסטע סטודענטן.

שטיינפינקל האָט ווייטער געלערנט, געפּראַקטיקירט אומזיסט אין שפּיטאָל און געלעבט פון לעקציעס, נאָר ער האָט געפירט דעמזעלבן שטייגער לעבן, וואָס אַלעמאָל.

דאָס איינציקע הויז, וווּהין ער פלעגט אַמאָל אַריינקומען פאַרברענגען אַן אָוונט, איז געווען הער קאָפּלס הויז, ווו פראַניע האָט זיך געפונען.

ער האָט מיט איר פאַרבראַכט, ווי אַלטע גוטע באַקאַנטע, ווי פריינט.

דאָרט פלעגט אויך אַריינקומען גאָרפינקל, אַנדערע באַקאַנטע סטודענטן און סטודענטקעס און מען פלעגט נישט שלעכט פאַרברענגען די צייט.

* * *

די פאַמיליע קאָפּלס האָבן געוווינט אין איינעם פון די שענסטע הייזער אויף דער באָלשאַיאַ מאָרסקאַיאַ.

שוין פון לאַנגע יאָרן האָט זיך אין דעם ערשטן שטאָק פון דעם הויז געפונען די קאָנטאָר פון „קאָפּלס און לאַזאָרזאָן".

ער האָט באַוווינט אַ האַלבע זייט אויף דעם צווייטן שטאָק פון דעם הויז און די אַנדערע זייט האָט באַוווינט די פאַמיליע לאַזאָרזאָן, ה' קאָפּלס שותּף.

* * *

עס איז געווען אַן אָוונט ביי די קאָפּלס און גארפינקל מיט שטיינפינקלען האָבן זייער גוט פאַרבראַכט.

קלאַרע איז געווען זייער פריילעך, דאָקטאָר גארפינקל האָט כּסדר געשאָטן מיט וויצן און עפּטער צוגעוווּנקען צו קלאַרען.

דאָקטאָר שטיינפינקל האָט, ווי שטענדיק, מער געשוויגן, געקוקט אויף פראַניען און געטראַכט בעת מעשה, אַז זי איז די שענסטע אין זאַל.

דאָ האָבן זיך געפונען נאָך אַ צוויי באַקאַנטע מיידלעך, אַ דאַמע, צוויי סטודענטן און אַ פּריש געבאַקענער אינזשיניער, אַ צוויי־דריי

גוטע באַקאַנטע קריסטן, וואָס האָבן געהאַט געשעפטן מיט דער קאָנטאָר „קאָפּלס און לאַזאַרזאָן".

די עלטערע מענטשן האָבן זיך געפירט אַ באַזונדערן שמועס, און די יונגעלייט האָבן זיך געפירט באַזונדער פאַרשידענע שמועסן.

גארפינקל איז געווען פול אין אַלע רעדלעך. אומעטום האָט ער אַריינגעשטעקט די נאָז, און אַלעמאָל האָט ער זיך געפונען אַ נייעם פּלאַץ, ווו צו זיצן.

געזעסן איז ער אָבער על פי רוב לעבן קלאַרען.

פראַניע, ווידער, האָט זיך איצט פאַררעדט מיט דעם שטיל־שווייגנדיקן שטיינפינקלען.

— איך רעכן, אַז נאָך היינטיקן חודש וועל איך אַוועקפאָרן, — האָט פראַניע געזאָגט.

— וואָס איז ביי אייך אין אַריבאַטאָווקע אַזוינס פאָרגעקומען, וואָס איר מוזט פאָרן? — האָט שטיינפינקל געפרעגט.

— גאָרנישט, עס איז גאָרנישט פאָרגעקומען, נאָר די מאַמע שרייבט מיר, אַז איך זאָל קומען אַהיים, אָן שום טענות. זי האָט זיך פּראָסט פאַרבענקט, איך האָב זיך אויך שוין געגנוג אָנגעבענקט, שוין צייט איך זאָל זיך דורכפאָרן אַהיים כאָטש אויף אַ חודש, עס וועט זיך דערנאָך געשמאַקער אַרבעטן.

— די גאַנצע צייט זענט איר נישט געפאָרן און איצט, אָנהייב ווינטער, האָט איר זיך אויסגעקליבן אַ צייט צו פאָרן? וואָס איז, די מאַמע האָט זיך פאַרבענקט? דאָס איז קינדעריש, וואַרט כאָטש צו אויף נאָך פּסח...

— ניין, איך מוז פאָרן... איך ווייס, ווי מיין מאַמע קען בענקען... נו, און איך דאַרף אַוודאי... איך צייל שוין די טעג, ווען איך וועל שוין קענען אַוועקפאָרן. איר מיט גארפינקלען וועט מיך מכתמא באַגלייטן צום וואָקזאַל, — האָט פראַניע געזאָגט מיט אַ שמייכל.

גארפינקל האָט זיך פּלוצלונג אָנגערופן:

— פאַר גארפינקלען קען איך אייך נישט ענטפערן, נאָר פאַר מיר קען איך אייך זאָגן, אַז איך וועל אייך אַנדערש נישט באַגלייטן צום וואָקזאַל, כל זמן איר וועט מיר נישט געבן אייער האַנט און אייער וואָרט, אַז איר וועט מיר חתונה האָבן....

פראַניע האָט געשוויגן. זי האָט נישט געוווסט, צי דאָס איז אַ שפּאַס, צי דאָס איז אמת. געקלונגען האָט עס אָבער, ווי אַן אמת.

שטיינפיקל האָט אויך מער נישט גערעדט.

ביידע זענען געבליבן זיצן אין אַ פאַרפרעסטער שטילקייט.

פראַניע האָט זיך דאָך פאַרגראָבן מיטן רעיון אין דידאָזיקע ווערטער, וואָס שטיינפינקל האָט נאָר וואָס אַרויסגעזאָגט.

ווען עמעצער וואָלט פאַלן פאַר אירע פיס און איר זאָגן, אַז ער איז אין איר פאַרליבט, און אויב זי וועט אים נישט געבן איר האַנט און וואָרט, וועט ער זיך הענגען אָדער טרינקען, וואָלט זי עס גאַנץ קאַלטבלוטיק אויסגעהערט, ווי אַ גאַנץ אַלטע נודנע מעשה, וואָס זי האָט עס שוין אויסגעהערט אַמאָל הונדערט.

אָבער דידאָזיקע עטלעכע פּלוצלונגדיקע ווערטער האָבן אויף איר אַזוי שטאַרק געווירקט, אַז זי האָט נישט געקענט ענטפערן דערויף ווי אויף אַ שפּאַס, ווי זי פלעגט אַלעמאָל ענטפערן אין אַזאַ פאַל.

אמת, זי האָט שוין לאַנג באַמערקט, ווי דער סימפּאַטישער שטילשווייגנדיקער גוטער שטיינפינקל איז נישט גלייכגילטיק צו איר. אויף אירע עלטערנס בריוו, אין וועלכע עס האָט זיך געפונען אַ רמז: „גאָט זאָל שוין העלפן, מיר זאָלן דיך זען מיט אַ חתן”, האָט זי זיי איינאיינציק מאָל געענטפערט: „אָט, עס וואָלט געווען גוט איך זאָל ווערן אַ כלה פאַר אַזאַ אָרנטלעכן יונגנמאַן מיט אַזאַ שטילן גוטן כאַראַקטער, ווי שטיינפינקל”...

געשריבן האָט זי עס דעמאָלט אָן אַ זייטיקער כוונה, נאָר גלאַט אַזוי: פון דער פעדער אַרויסגעפלויגן.

שטיינפינקל האָט איבערגעריסן די שטילקייט. ער האָט געפרעגט:

— נו, וואָס זאָגט איר, פראַניע, ווילט איר, איך זאָל אייך באַגלייטן צו וואקזאַל?

זי האָט ווייך געשמייכלט.

— איר הייסט זיך אָבער צו טייער באַצאָלן דערפאַר, — האָט זי געזאָגט.

ער האָט צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ.

— טייער! טייער! ווי אַן עמתער עקספּלואַטאַר, פראַניע!

און ער האָט געכאַפּט איר האַנט און זי שטאַרק אַ דריק געטאָן. פראַניע האָט לאַנג נישט אַרויסגענומען איר האַנט פון זיינער.

— עס איז אַזוי אומגעריכט, — האָט זי געזאָגט.

— איך האָב זיך אָבער יאָ געריכט... — האָט ער ערנסט געענטפערט. — איך האָב לאַנג, לאַנג געטראַכט און געלעבט דערמיט.
נאָכדעם האָבן ביידע געשעפּטשעט צווישן איינאַנדער שטיל, שטיל...

* * *

די געסט האָבן גענומען שאַרן מיט די פיס איבער דער גלאַטער פּאָדלאָגע פון זאַל. מען האָט זיך מכין געווען אַוועקצוגיין.
— דו וועסט היינט שלאָפן ביי מיר, איך וועל דיך נישט אָפּלאָזן, — האָט גאַרפינקל אַ זאָג געטאָן צו שטיינפינקלען אין ברייטן ליכטיקן קאָרידאָר, ווו דער שווייצאַר האָט זיי אָנגעטאָן זייערע מאַנטלען.
פּאַוואָליע, נאָר פריילעך, ווי שטענדיק, איז גאַרפינקל אַראָפּגעגאַנגען פון די טרעפּ איבער די ווייכע טרעטערס, אָפּשפּיגלענדיק זיך אין די הויכע שפּיגלען, וואָס זענען געשטאַנען ביי די ווענט, באַפּוצט מיט בלומען, צווישן שורותביימער אין ברייטע צעבערס. דער שווייצאַר האָט ברייט געעפנט די גרויסע גלעזערנע טיר, און ביידע זענען אַרויס אינדרויסן.
— עפּעס האָסטו מיר היינט צופיל געשמועסט מיט פראַניען, — האָט זיך גאַרפינקל אָנגערופן צו שטיינפינקלען. — די זאַך איז מיר פאַרדעכטיק...
— זאָל עס דיר נישט זיין פאַרדעכטיק, מיין ליבער, עס איז אַ ווירקלעכקייט, אַן אמת, אַ געשעענער פאַקט...
— וואָס פּלוידערסטו?
— ניין, איך פּלוידער נישט.
— נאָר וואָס איז דאָס?
— ליבע, מיין טייערער, ליבע...
— ליבע?
— יאָ, ליבע...
— אין פאַרשטיי גאָך אַלץ נישט.

שטיינפינקל האָט אַ כאַפּ געטאָן גאַרפינקלס האַנט, האָט זיך אָנגעבויגט צו אים און האָט אים שאַרף אַריינגעשריען אין אויער:

— יאָ, ליבע, ברודער... פראַניע איז מיינע און איך בין אירער. דו פאַרשטייסט דעם טעם און די זיסקייט פון די דאָזיקע ווערטער? דאָס זענען אייביקע ווערטער, וואָס מאַכן מיר הייס דאָס בלוט.

צווישן זיך גערעדט.

דאָס איז שוין אַ כלל פון תמיד אָן, אַז ווען צוויי אַלטע חברים שלאָפן אין איין צימער, רעדט מען ביז אין ווייסן טאָג אַריין.

ביידע זענען געלעגן אין די בעטן און געשמועסט.

גאַרפינקל האָט געזאָגט?

— הער נאָר אויס, גוטער ברודער, איך וווּנדער זיך נישט, וואָס דו ביזט אַזוי פאַרכאַפּט, אַז דו ביזט אַזש משוגע... איך פאַרשטיי אַזאַ מאָמענט אין לעבן. איך וואָלט אָבער געוואָלט רעדן מיט דיר אַ ביסל ניכטער, פּשוט, ווי מען זאָגט, מיט דער וואָג אין דער האַנט... אמת, ליבע איז זיך ליבע, אָבער וואָס פאַר אַ חשבון איז פאַר דיר אַ חתן צו ווערן פאַר אַן אָרעם מיידל? אמת, זי איז אַ מיידל מיט אַ סך מעלות, זי איז שיין און קלוג און אַלץ אין דער וועלט, אָבער זי איז דאָך טויט-אָרעם... דו קענסט דאָך נעמען, צו אַלדע שוואַרץ יאָר, פופצנטויזנט רובל נדן! דו ווייסט, וואָס דאָס הייסט?

— עט, איך האַלט נישט מיט דיר, מיט דיינע אייביקע טענות, אַז מען דאַרף נעמען אַ פעטן נדן... פאַר מיר איז פראַניע דער שענסטער נדן, דער רייכסטער נדן!.. אָט האָט דאָך קלאָרע...

גאַרפינקל האָט אים איבערגעשלאָגן אינמיטן רעדן:

— ניין, שטיינפינקל, דערמאָן נישט קלאָרען. איך האָב זי היינט אמת ליב... זי איז ביי מיר איצט אַ סך טייערער, ווי אירע צוואַנציק-טויזנט, כאָטש זי איז נישט פון די גרויסע שיינהייטן און ווער שמועסט

נאָך אַקעגן פּראַניען. נאָר עפּעס געפינט זיך אַזוינס אין איר, אַז זי געפעלט מיר שענער, ווי אַלע אַנדערע... ערשטנס, איז זי זייער קלוג, דאָס וועט קיינער נישט אָפּלייקענען. דערצו האָט זי שיינע אויגן... היינט וואָס פאַר אַ גראַציע, וויפל לעבן געפינט זיך אין איר... און אויף וועמען ליגט נאָך אַזוי שיין דאָס קלייד, ווי אויף איר? איר טאַליע, איר וווקס, עס איז דאָך גאָלד! איך האָב זי איצט אמת ליב און וואָלט זייער געוואָלט חתונה האָבן מיט איר... דאָס איז אַ כלה, ברודער!

שטיינפינקל האָט זיך צעלאַכט.

ער האָט געזאָגט:

— יאָ, קלאַרע איז טאַקע אַ ווויל מיידל, באמת אַ ווויל מיידל, אָבער דאָס אומגליק ליגט טאַקע דערין, וואָס זי גיט צוואַנציקטויזנט רובל נדן... דאָס איז אַן אמתער אומגליק. גלויב מיר, ווען פּראַניע וואָלט, חלילה, די בייזע שעה זאָל נישט זיין, געהאַט צוואַנציקטויזנט רובל נדן, וואָלט איך אַנטלאָפן פון איר, ווי דער שוואַרצער פעפער וואַקסט... איך וואָלט געלאָפן און געלאָפן און נישט אויפגעהערט צו לויפן, ביז איך וואָלט געפינען אַזאַ פּראַניע, די אייגענע, נאָר אָן צוואַנציקטויזנט רובל!

— דו ביזט גוט משוגע, — האָט גאַרפינקל געזאָגט, — דו לאָזט זיך שוין ווידער אַריין אין דיינע פאַנטאַזיעס. מיר דאַכט זיך, אַז היינטיקע יאָרן וועט זיך נישט געפינען אַזאַ שוטה, וואָס וועט אַנטלויפן פון אַזאַ סומע געלט, נאָר פאַרקערט...

שטיינפינקל האָט געענטפערט:

— אמת, אַנדערע צוואַנציקטויזנט, פאַרדינטע, פאַרהאָרעוועטע, נו, לאָז שוין אפילו זיין אויסגעמאַשינעוועטע איז אפשר עפּעס אַנדערש... אָבער צוואַנציקטויזנט רובל פון אַ כלה, פון אַ ווייב, דאָס איז אַן אומגליק... די רייכע מיידלעך, וואָס מען גיט זיי צוואַנציקטויזנט רובל, זענען דערצויגן געוואָרן אין עשירות, דאָס הייסט אַ דערציונג פון קאַפּריזן, פון ווילטאַג, פון פוילקייט, פון קראַנקע נערוון און נאַרישקייטן. ווי אַזוי קען מען מיט זיי לעבן, איך בעט דיך?...

שטיינפינקל האָט זיך אויף אַ מינוט פאַרטראַכט און ווייטער גערעדט:

— אַזוינע צעבאַלעוועטע רייכע מיידלעך טאָרן בכלל נישט חתונה האָבן מיט אַזוינע געזונטע האָרעפּאַשנע יונגעלייט, ווי מיר זענען.

מיר ווייסן, וואָס הייסט האָרעווען, אַרבעטן. אַזוינע צוויי באַשעפענישן ווען זיי פֿאָרן זיך צונויף, איז אַן אומגליק פֿאַר ביידן. מען וועט זיך עסן איינאַנדער און ס׳וועט קיין שום האַרמאָניע נישט זיין ביי זיי. רייכע צעבאַלעוועטע מיידלעך דאַרפֿן חתונה האָבן אויך מיט רייכע צעבאַלעוועטע יונגעלייט, וואָס זענען דערצויגן אַזויווי זיי. יעדער דאַרף זיך פֿאָרן מיט זיין גלייכן. דאָס פֿאָדערט די נאַטור און אַזוי האָט גאָט אויך געהייסן, ווען ער האָט באַשאַפֿן זיין וועלט. און אַז אַ ציג מיט אַ פֿערד האָט זיך צונויפֿגעפּאָרט, האָט גאָט אַראָפּגעשיקט אַ מבול אויף דער וועלט. נאָר דאָס בין איך דיר מוחל, אפֿשר אפֿשר וועט גאָט היינט נישט אַראָפּשיקן קיין מבול פֿאַר אַזוינע זאַכן, נאָר וואָס קומט אַרויס פֿון דעם נדן? — די צוואַנציקטויזנט, וואָס רייכע עלטערן גיבן זייערע טעכטער נדן, גיבן זיי דערויף, צו פֿאַרהעלפֿן זייערע איידעמס, די יונגעלייט, וואָס טרעטן ערשט אַריין אין לעבן, און האָבן נישט די בייטיקע מיטלען דערצו? ניין, זיי גיבן צוואַנציקטויזנט, ווי אַ מין שיין, ווי אַ מין קאָנטראַקט, אַז זייערע טעכטער זאָלן נאָכדעם האָבן דאָס רעכט צו שאַרלאַטאַנעווען ביי זייערע מענער, לעבן די גאַנצע צייט מיט כּלערליי בעלער, מאָדעס, אויסלאַנד, קאָסמעטיק, נערוון, קאַפּריזן, און די מענער זאָלן אָנלייגן מוזן מיט די קעפּ און דאָס אַלץ אויסשטיין פֿון זייערע טעכטער... אָט דערויף גיט מען צוואַנציקטויזנט! גאָטעניו. היט מיך אויס און מיינע אַלטע אַלע פֿריינט פֿון אַזוינע פֿאָדראָדן און פֿון אַזוינע קאָנטראַקטן!..

— ביזט גערעכט, שטיינפֿינקל, — האָט זיין חבר באַשטעטיקט. — פֿון דעם אמת קען מען נישט אַוועקגיין, אָבער וואָס דען זאָל מען טאָן? אַז עס איז היינט אַזאַ וועלט, אַלע לעבן אַזוי, אַלע ציען זיך צו אַזאַ לעבן...

— אַלע, זאָגסטו? עס איז אַ ליגן! נאָר ווייל דו ציסט זיך צו אַזאַ לעבן, ווייזט זיך דיר אויס, אַז אַלע. עס איז אַ ליגן — נישט אַלע! אַלע אָרנטלעכע מענטשן ציען זיך אויך צו אַ רייך לעבן, אָדער, ריכטיקער, צו אַ באַוואָרנט לעבן, אָבער ווי אַזוי, דורך וואָס פֿאַר אַ מיטלען? דורך אַרבעט, דורך פּראַצע... דער חשק צום גרויסן נדן ליגט תּמיד ביי אַוואַנטוריסטן און שווינדלער...

גאַרפֿינקל האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט און זיך אָנגערופֿן:

— עט! דאָס זענען אַלץ שיינע ווערטער, ברודער, אָבער בוך

ווערטער! פראַניע איז טאַקע אַ גאָלדן מיידל, אָבער, ברודער, אַז מען האָט טאַקע מיט איר חתונה און עס נעמען „גיין" קינדערלעך מיט קול־כעלעך און זיי שרייען „האַמוניע" און עס איז נישטאָ וואָס זיי צו געבן און מען דאַרף צאָלן דירה־געלט און הייצן אין הרובע, און עס איז קאַלט אַן מען דאַרף אַ שיכעלע, אַ קליידעלע און דאָס אַלץ איז נישטאָ, דאַן, ברודער, מוזטו אַליין מודה זיין, אַז עס איז שוין בעסער צו האָבן אַ קאַפּריזנע צעבאַלעוועטע קלאַרע מיט צוואַנציקטויזנט רובל, איידער צו האָבן אַ וווילע בידנע פראַניע. און גלויב מיר, אין דער שלעכטער צייט, ווען עס איז נישטאָ קיין ברויט, זאָגן אויך אָט די וווילע פראַניעס זייערע מענער: „וואָס טויג מיר דאָס לעבן מיט דיר? גיי ווער אַ פּראָסטער שוסטער און גיב אַ ווייב און קינדער צו עסן". און אָט טאַקע דעריבער וויל איך, ברודער, דורכאויס נעמען קלאַרען מיט נדן, איידער אַ פראַניע אָן נדן. אַי, קלאַרע קומט נישט צו פראַניען, טאָ גלויב מיר, אַז אין דער שלעכטער צייט ווערט אַמאָל פון אַ פראַניע אַ קלאַרע און אין דער גוטער צייט — פון אַ קלאַרע אַ פראַניע.

שטיינפינקל האָט זיך איבערגעריבן דעם שטערן, זיך שטאַרק פאַרטראַכט און נאָכדעם זיך אָנגערופן:

— אַמאָל, זאָגסטו? יאָ, אַמאָל טרעפט זיך אַלץ... אַמאָל טרעפט זיך אויך, ווען איינער פאָרט פון אַ גוטן יאריד אַ גליקלעכער אַהיים צו זיין ווייב און קינדער, און אויפן וועג, אָדער פאַר זיין שטוב צעבּרעכט ער זיך אַ פוס... אַלזאָ, טאָר שוין קיינער אויף יארידים נישט פאָרן און קיינער טאָר נישט גיין? מיט יעדן מענטשן קען זיך טרעפן עפּעס אין לעבן... מיר זענען אַלע אין דעם מזלס האַנט. אויסערדעם, האָב איך דאָך עפּעס אַ פאַך אין דער האַנט. איך בין דאָך עפּעס אַ דאָקטאָר און איך בין זיכער, אַז עס קען נישט קומען צו אַזאַ שלעכטער לאַגע, אַז איך זאָל מיין פראַניען נישט קענען געבן קיין ברויט... ניין, ברודער, דאָס וועל איך נישט זאָגן, פאַר צרות, אומגליקן און שלים־מזלס איז קיין מענטש נישט באַוואָרנט. קיינער, פון דעם רייכסטן ביז דעם אָרעמסטן, פון דעם גרעסטן ביז דעם קלענסטן, אַלע זענען מיר אין דעם מזלס האַנט. יאָ, עס קען זיך מאַכן אויך מיט קלאַרען מיט די צוואַנציקטויזנט, ווי מיט פראַניען מיט צוואַנציק גראָשן... מאַלע וואָס עס קען געשען.

אין די פינסטער האָט שוין געשאַריעט אויף טאָג.

גארפינקל האָט אָנגעהייבן גענעצן. דער סאַמאָוואַר איז שוין געוואָרן קאַלט, אין צימער איז געווען רויכיק און דושנע פון די פּאַפּיראָסן.

ביידע חברים האָבן זיך אויסגעצויגן אויף די בעטלעך.

פונדעסטוועגן האָט נאָך גארפינקל צוגעוואָרפן שטיינפינקלען:

— ניין, ניין! עס קען מער נישט געדויערן. נאָך היינטיקע וואָך מיז איך קלאָרען זאָגן, בעטן איר האַנט... איך קען מער נישט וואַרטן, גוטער ברודער!..

— נו, נו, אייל זיך טאַקע צו. אפשר איז טאַקע גלייכער, אַז מען איילט זיך צו, — האָט שטיינפינקל געענטפערט און אויסגעדרייט דעם קאָפּ אין קישן.

ביידע חברים האָבן איינאַנדער נישט איבערגעצייגט מיט זייערע לאַנגע אַרגומענטן. יעדער איז געבליבן ביי דאָס זייניקע.

— אָ, ברודער, האָסטו אַ כלה!.. אַז דער רוח מעג דיך כאַפּן, דאָס הייסט אַ מיידל!.. דערוואַרגן זאָלסטו זיך נאַר, רבונו של עולם!— האָט גארפינקל אַרויסגעזאָגט מיט אַ לאַנגן גענעץ, זיך אויסגעצויגן אויפן בעט, ווי לאַנג ער איז, און צוגעמאַכט די אויגן.

שטיינפינקל האָט שוין אויך אָנגעהייבן דרעמלען, נאָר אין קאָפּ האָט זיך אים געבאַמבלט און אַרומגעטאַנצט די שיינע פראַניע. ער האָט געזען איר שיין געזיכט, אירע גוטע אויגן, וואָס האָבן זיך אַלץ דערנענט צו אים, פונקט ווי פראַניע וואָלט אים געוואָלט אַרומכאַפּן און אַ קוש טאָן.

אין ר׳ קלמן קאַפּלס הויז.

— פראַניע! פראַניע! קום נאָר אַהער גיכער! זע נאָר, וואָס פאַר אַ גאַסט עס איז צו אונדז געקומען! כאַ! כאַ! האָסטו זיך געריכט זי צו זען אין פּעטערבורג, גיכער שוין, פראַניע!—האָט קלאָרע געשריגן

פון איר צימער, און דערנאָך צו זיך שטיל געזאָגט: — נו, אַ צייט טיט נייס, נעכטן גאָרפינקל... כאַ... כאַ... און היינט פּעסל פון אָרי־באַטאָווקע, ווייטער נייס... עס איז גאָרנישט אומעטיק, כלעבן...

און אַז קיינער האָט נישט געענטפערט, האָט קלאַרע ווייטער גערופן:

— נו, ווו ביזטו ערגעץ? נו, קום שוין גיכער, פראַניע!

— באַלד!... ווער איז געקומען? — האָט פראַניע געפרעגט.

— פּעסל! אונדזער פּעסל!

— וועלכע פּעסל?

— אונדזער פּעסל, קענסטו זי דען נישט? פּעסל, וואָס האָט ביי אונדז אין אָריבאַטאָווקע געדינט אַ יאָר פּופצן, פון קינדווייז אָן.

— יאָ, נו, פּעסל? ווער קען דען נישט די געזונטע פּעסל? טאָ וואָס־זשע איז?

— דו הערסט דאָך, זי איז דאָך אַרויסגעקומען קיין פּעטערבורג...

— ווו, קיין פּעטערבורג? פון אָריבאַטאָווקע? פּעסל! פּלוצים! ווו איז זי?

— אָט קומט זי באַלד אַריין! וועסט זי באַלד זען.

קיין העכערע פרייד, קיין גרעסער פאַרגעניגן איז נישטאָ פאַר די, וואָס וווינען אין פּעטערבורג, ווען זיי דערזעען פּלוצים פון דער ווייטער היים, פון דער געבורטשטאָט אַ באַקאַנטן, כאָטש דאָרטן האָט מען זיך אפשר נאָר געקענט פונדערווייטנס און קיינמאָל אַ וואָרט נישט גערעדט איינער מיט דעם אַנדערן.

נאָר אַזוי ליגט שוין אין דער נאַטור פון מענטשן. ווען ער דערזעט אינדערפרעמד אַ בן־עיר, עס מעג זיין ווער עס איז, דער־פרייט מען זיך מיט אים, ווי מיט אַן אייגענעם. מען געפינט וועגן וואָס צו רעדן, און מען רעדט לאַנג.

היינט שטעלט זיך פאָר די שמחה פון דיביידע מיידלעך, אַז זיי האָבן פּלוצלונג דערזען אין פּעטערבורג פּעסלען אַזש פון זייער ווייטער שטאָט.

— פּעסל! דאָס איז די געזונטע פּעסל? —האָט פראַניע זיך דער־פרייט, ווען זי האָט זי דערזען און איז פאַר שמחה געפאַלן אויף איר האַלדז זיך קושן.

— יאָ, דאָס איז פּעסל! — האָט קלאַרע געזאָגט און טרערן האָבן זיך איר געשטעלט אין די אויגן. — זעץ זיך, פּעסל, וואָס האָסטו

מורא? רו דיך אָפּ, טאַמער ווילסטו עסן? פּאַשאַ! איוואַן! — האָט זי אָנגעהייבן רופן די דינער, זיי זאָלן ברענגען עסן פאַר פּעסלען.

דאָס גע‎זונטע מיידל פּעסל מיט די רויטע באַקן און שטענדיק פריילעך געזיכט, ווי זיי האָבן זי געקענט אין אָריבאַטאָוקע, איז איצט נישט געווען צו דערקענען.

עפּעס איז דאָס געוואָרן אַ ווייבל, אַ יידענע מיט איינגעפאַלענע באַקן, באַצויגן מיט געלע פּלעקן. אויף איר קאָפּ וואָס איז פריער געווען איינגעהילט אין אַ שוואַרצן וואַלד האָר, איז איצט געלעגן אַ ווייסע קאָסינקע און אויף דער קאָסינקע אַן אַלט צעריסן טיכל מיט צוויי גראָבע קניפּן.

איר הויכער בוזעם איז איינגעפאַלן, די הענט דאַר מיט קורצע צעהאַקטע פינגער.

זי האָט געטראָגן אַ ציצן אויסגעוואַשן אָפּגעבליאַקעוועט קליידל, און אַ פּאָר גראָבע געלאַטעטע שיך.

ביים רעדן פלעגט זי זיך אַ ביסל אויסבייגן און דערביי פלעגט זי פריער מאַכן אַ רחמנות-פּנים, צולייגן צוויי פינגער צו דער רעכטער באַק און צוציען אָדער פאַרשנורעווען די ליפּן אין קליינע פעלדעלעך.

— וואָס-זשע עסטו נישט, פּעסל? — האָט קלאַרע געפרעגט.

— אומשטיינס געזאָגט, איך האָב זיך שוין אָפּגעוווינט פון עסן... איך בין אַזוי פאַרשמאַכט געוואָרן... — האָט פּעסל אָנגעהייבן צו וויינען. — פריער גאָט און דערנאָך איר... איך בין געקומען צו אייך... איך האָב נישט קיינעם... און וועל אייך זיין אַ דינסט, אַ פּאָקאָיאָווע, וואָס איר וועט וועלן, נאָר נעמט מיך צו צו אייך...

— נו נו, וויין נישט, מיר וועלן דיך נישט אַרויסטרייבן פון שטוב... עס בעסער, דערנאָך וועסטו אונדז דערציילן נייס פון אונדזער אָריבאַטאָוקע, — האָט קלאַרע איר נישט געלאָזט רעדן.

פּעסל האָט גענומען צום מויל עפּעס עסן פון דער פולער טאַץ, וואָס מען האָט אַריינגעטראָגן, מיט טרערן אַראָפּגעשלונגען דעם ביסן אין מויל און מיט דעם עק טיכל פון קאָפּ אָפּגעווישט זיך די ליפּן.

— עס שמעקט דיר נישט, פּעסל, אונדזער פּעטערבורגער עסן? ס'איז נישט אונדזער אָריבאַטאָוקער קאָרנברויט מיט קימל, האַ, פּעסל? דו געדענקסט, ווי עס פלעגט אַזוי שמעקן, ווען דו פלעגסט אַרויסנעמען פון אויוון דאָס שוואַרצע ברויט מיט קימל, האַ! — האָט קלאַרע

אַ פרעג געטאָן. — טאָמער געפינט זיך אַ שטיקל ברויט בײַ דיר פון וועג, טאָ שעם זיך נישט... ווו איז די טאָרבע? נאָר עס פריער אָפּ.

— איך קען איצט נישט עסן, דאָס מויל איז מיר ווי פאַרמאַכט... ווייס איך? עס ליגט נאָך אין טאָרבע אַ שטיקל אַלט געבאַקן ברויט, — האָט פּעסל געזאָגט פאַרשעמט.

עס האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז זיי לאַכן פון אַריבאַטאָוקער שוואַרץ ברויט. אָבער זי האָט גענומען גאַפן, ווען זי האָט דערזען, ווי קלאַרע מיט פראַניען האָבן אַ כאַפּ געטאָן דאָס שטיקל אַלט געבאַקן ברויט, וואָס זי האָט אַרויסגענומען פון איר טאָרבע, האָבן אָנגעהייבן טאַנצן, ווי קליינע קינדער און שרייען:

— קאָרנברויט מיט קימל, ברויט פון אונדזער אַריבאַטאָווקע!

אויף זייער געשריי איז זיך אָנגעלאָפן די גאַנצע שטוב און אַלע האָבן איינס בײַ דעם אַנדערן אויסגעכאַפּט צו שטיקלעך, פּיצלעך ברויט.

מען האָט זיך, ווי הינדלעך, ווען מען וואַרפט זיי צו פראָסע, געשלאָגן איבער פּעסלס אַ ברעקל ברויט, ביז מען האָט עס אינגאַנצן איינגעשלונגען.

פּעסל איז געשטאַנען און געגאַפט מיט אַן אָפן מויל.

— וואָס עס טוט זיך אין פּעטערבורג? — האָט זי געשעפּטשעט.

אין אַ ווײַלע אַרום האָט זי אויסגעשריען:

— אוי, ווײַ איז מיר! איך זאָל געוועזן וויסן, וואָלט איך געוועזן געבראַכט כאָטש עטלעכע ברויטלעך!

— טאַקע, טאַקע, כאָטש אַ ברויט וואָלסטו געדאַרפט ברענגען! — האָבן אַלע געשריען.

פּעסל האָט זיך געגעסן די גאַל, געסמאָטשקעט מיט די ליפּן, געזאָגט עטלעכע מאָל: „ס'טייטש, סטייטש, איך זאָל געוועזן וויסן", נאָר ס'איז שוין געוועזן פאַרפאַלן.

— האָסטו געזען דעם טאַטן מײַנעם, דער מאַמען, די שוועסטער? — האָט פראַניע אָנגעהייבן פרעגן.

— וואָס דען? זיי לאָזן אייך אַלע גריסן. זיי זענען אַלע, ברוך השם, געזונט... זיי האָבן מיר מיטגעגעבן אַ פּעקל פאַר אייך.

— וואָס־זשע שווײַגסטו?

— זיי האָבן אייך געשיקט קאָרענעם לעקעך, פּוטער־בולקעס און אַ סלאָיעקל אײַנגעמאַכטס.

קלאָרע מיט פּראַניען האָבן ווידער געטאַנצט פּאָר פּרייד, און פּעסל האָט געטראַכט, אַז ווען זי זאָל נישט געווען מיט זיך ברענגען דאָס שטיקל אַלט געבאַקן ברויט מיט דעם פּעקל פון פּריידקינזאַנס, וואָלטן זיי דאָ אין פּעטערבורג געשטאָרבן פּאָר הונגער.

נאָך הונדערט מאָל איבערפרעגן אויף גאַנץ אריבאַטאָווקע און אַפילו צי בערל באַס האָט נאָך זיין געפעקטע קו מיט איין האָרן און צי דער צעבראָכענער לאַמטערן, וואָס איז געווען צוגעשלאָגן צום סלופּ אינמיטן מאַרק, איז נאָך נישט אַראָפּגעפאַלן, און צי דער האַלבער דאַך פון דער פּוסטער קרעטשמע הענגט נאָך, און נאָך אַזוינע וויכטיקע זאַכן.

נאָך דעם אַלעמען האָט פּעסל גענומען דעם עק פון דעם טיכל צו די אויגן, צוגעלייגט צוויי פינגער צו דער רעכטער באַק, צעשנירעוועט די ליפּן אויף צו ווייגען און אָנגעהייבן אויספירלעך דערציילן, פּאַרוואָס זי איז געקומען קיין פּעטערבורג.

זי האָט דערציילט, אַז איר לייבקע, דער שניידעריונג, האָט זיך טאַקע נישט געוואָלט שטעלן צו דער חופּה. חוץ יענעם הונדערטער, וואָס זי האָט אים געגעבן, ווען זי איז פאַרקנסט געוואָרן, האָט זי געמוזט נאָך דינען ביז זי האָט צונויפגעקלאַפּט אַ פּופציק קערבלעך און ער האָט זיך מיט איר געשטעלט צו דער חופּה אין אַ וויסטער, אַ פינסטערער שעה.

— נעכאַי וואָלט ער פריער מיט דעם קאָפּ אָנגעדייגט, — האָט זי געקלאָגט, — איידער איך האָב אים גאָר דערקענט, דער שאַרלאַטאַן. פיר חדשים איז ער געזעסן מיט מיר, ווי אַ מאַן מיט אַ ווייב, דערנאָך האָט ער מיך אַוועקגעוואָרפן און איך בין געגאַנגען ווייטער דינען... און ווי ער האָט נאָר דערפילט, אַז איך האָב אַ גראָשן אין קעשענע, איז ער געקומען צו מיר אין קיך אַריין, אַזוי און אַזוי, ער וועט שוין מיך ליב האָבן, ער וועט שוין זיצן מיט מיר... נו, און איך בין דאָך אַ יידישע טאָכטער און ער איז דאָך אַ מאַן, זענען מיר באַלד נאָך פּסח ווייטער געזעסן... דערווייל האָב איך געהאַט אַ קינד, האָט ער מיר גערדרונגען, איך זאָל עס אַוועקגעבן, און איך זאָל ווערן אַן אם, טאָמער וועלן ווערן עטלעכע קערבלעך דערפון... וועלן מיר דערנאָך דינגען אַ דירה און ווערן צוריק באַלעבאַטים, איך וויים? ווי אַזוי פאָלגט מען נישט אַ מאַן?..

זי האָט זיך צעכליפּעט און האָט ווייטער דערציילט:

— איך האָב אוודאי געגוג זיך אָנגעווייגט, ווען איך האָב אַוועק־געגעבן דאָס קינד, און בין געווען אַ גאַנץ יאָר אַן אם, געלאָזט פון זיך ציען און ציען דעם קליי, ביז עס האָט מיר דאָס האַרץ אָנגע־הייבן ווי טאָן... די עטלעכע רובל האָט ער ביי מיר אַלעמאָל צוגע־נומען און מיך איינגאַנצן אַוועקגעוואָרפן. מיין קינד וואָס איך האָב אַוועקגעגעבן, איז געשטאָרבן. אַ קינד, זאָג איך אייך, נישט אַריינ־צוקוקן אין זיין ליכטיקער צורה! איך האָב זיך גענוג אָנגעווייגט, נאָר וואָס האָט מיר געהאָלפן? עס טוט מיר נאָך ווי דאָס האַרץ.

זי האָט ווידער געמאַכט אַ קליינע הפסקה, און זיך שטאַרק צעכליפּעט.

— דערנאָך האָב איך זיך געשטעלט פאַר אַ דינסט, — האָט זי ווייטער פאַרציילט, — און האָב זיך פאַרשוווירן, אַז ווען ער וועט קומען, זאָל איך אים אַפילו אין קיך נישט אַריינלאָזן... איך האָב גע־וואָלט אָנקלויבן עטלעכע קערבלעך און אים אַוועקגעבן, ער זאָל מיך אָפּגטן. אין אַ האַלב יאָר קומט ער אָבער פלוצלונג צו גיין מיט אַ נייעם מאַנטל, ווי אַ גראַף, זאָג איך אייך, און זאָגט מיר: „מיין ווייב, איך האָב פאַרדינט געלט, איך דאַרף נישט, דו זאָלסט דינען אינ־דערפרעמד”. נו, פרעג איך אייך, וואָס זאָל אַ יידישע טאָכטער טאָן, אַז איך בין שוין איינמאָל פאַרשלייערט און ער איז מיין מאַן. איך האָב אַפילו געטענהט, אַז נאָר גט און גט און געקלאַפּט אין טיש אַריין (פעסל האָט געפּאַטשט איין האַנט אין דער אַנדערער, ד. ה. געוויזן, ווי זי האָט געקלאַפּט אין טיש, אַז נאָר גט און גט), אַז איך וועל נאָך דינען אַ יאָר און אים אַלץ אַוועקגעבן, אַבי ער זאָל מיר געבן גט. נאָר מענטשן האָבן זיך אַריינגעמישט אין אַ שלום און איך בין אַוועקגעגאַנגען צו אים.

אויסגעווישט זיך די אויגן, האָט זי ווייטער פאַרציילט:

— אַ האַלב יאָר בין איך געווען אַ באַלעבאָסטע, דערנאָך האָט ער מיך ווידער אַוועקגעוואָרפן און איך האָב זיך ווייטער געשטעלט דינען. יאָ, איך האָב אייך פאַרגעסן צו זאָגן, אַז דערווייל בין איך ווידער פאַרגאַנגען אין טראָגן... איך האָב באַדאַרפט האָבן דאָס קינד אין אַ פרעמדער קיך! מען האָט מיך טאַקע ווייטער נישט געוואָלט האַלטן מיט מיין קינד און איך האָב נישט געהאַט מיט וואָס צו זויגן אויך. דאָס קינד ציט און ציט פון מיר די קליי און עס ווייגט שטענדיק... האָב איך מיין קינד געמוזט אַוועקגעבן צו אַן אם...

איך האָב זיך געגוג אָנגעחיינט... און זיך געשטעלט דינען, עס איז מיר שוין געווען גוט. אַלע שבת בייטאָג פלעג איך אַוועקגיין צו מיין קינד, ברענגען אים פאַר עטלעכע גראָשן לעקעכלעך און אַ שטיקל קוגל, און איך האָב אָנגעקוואָלן, ווי עס כאַפּט מיט די הענטלעך. איך זאָג אייך, קלאַרעטשקע, אַ קינד! אַז עס איז אַ̇ן דער ליכטיקער צורה נישט אַריינצוקוקן!

זי האָט זיך ווידער צעוויינט.

— געזונט זאָל עס מיר זיין, רבונו של עולם! נאָר לייבקע איז ווייטער געקומען צו מיר אין קיך, דער רוח האָט אים ווידער אָנגע־טראָגן, ער זאָל מיר פאַרוויסטן די וועלט. געלט האָט ער געוואָלט! ווו זאָל איך אָבער נעמען געלט? אַז איך דאַרף נאָך צאָלן פאַר דעם קינד, היינט אַליין איז מען דאָך עפּעס אויך אַ מענטש, כאָטש אַ ציצן קליידל מיט אַ פּאָר שיך פאַר אַכט גילדן קאָסט אויך געלט, און אים גיב גאָר געלט! אַז איך האָב אים נישט געגעבן, פלעגט ער קומען אויף מאָרגן אַ שיכורער אין קיך אַריין און מיך ווען שלאָגן. מיין באַלעבאָסטע מיט דער גאַנצער שטוב פלעגן זיך אָננעמען פאַר מיר, נאָר עס איז זיי נמאס געוואָרן, ביז זיי האָבן מיך מיט אים אַרויסגעוואָרפן פון קיך!.. אין קיין יידישער שטוב האָט מען מיך נישט געוואָלט אַריינלאָזן, קרענקען און זאָכן זאָל ער, ליבער גאָט! וואָם האָב איך געזאָלט טאָן?

פראַניע האָט זיך אויסגעדרייט צום פענסטער. זי האָט נישט געקענט מער הערן, נאָר פעסל האָט ווייטער גערעדט:

בין איך צו אייך איצט געקומען דינען... איך האָב זיך געטראַכט, איר קענט מיך, איר זענט דאָך מיר תמיד, ווי אַן אייגענע מאַמע געווען. האָב איך פאַרקויפט דאָס לעצטע און בין געקומען צו אייך. הונדערט יאָר זאָלט איר לעבן, וואָס איר האָט מיך כאָטש אַריינ־געלאָזט צו אייך אין שטוב... עס רייסט מיר אַפילו געגוג מיין האַרץ, וואָס איך וועל אַלע שבת נישט זען מיין קינד, נאָר וואָס האָב איך געקענט טאָן?

— נו, נו, געגוג, — האָט קלאַרע געזאָגט, — גיי, פעסל, אין קיך און זיי ביי אונדז.

פעסל האָט מיט פרייד אָנגעכאַפּט קלאַרען מיט פראַניען און זיי געקושט אין די הענט מיט דעם אימפּעט פון אַן אומגליקלעכער פויערטע און איז באַלד דערויף אַוועקגעלאָפן אין קיך.

לאַנג, לאַנג איז קלאַרע מיט פראַניען געזעסן און ווערטער און געקוקט אינדרויסן אַרויס.

פראַניע האָט געזאָגט:

— נו, פראַניע, בין איך דען נישט גערעכט? אָט האָסטו ווייטער אַ לעבעדיקן ביישפּיל, ווי איך בין אומגליקלעך. איז מיר דען בעסער פון פּעסלען? בין איך דען נישט אַזוי אומגליקלעך, ווי פּעסל? און דו רעדסט מיר אַלץ אויס דערפאַר, וואָס איך האָב אָפּגעזאָגט גאַר־פינקלען... גאַרפינקל און אַלע, וואָס טאַנצן אַרום מיר, זענען דען בעסער פון לייביטשקע דעם שניידעריונג, וואָס האָט חתונה געהאַט מיט פּעסלען, ווייל זי האָט געהאַט אַ הונדערטער, נו, און מיט מיר וויל מען חתונה האָבן, ווייל איך האָב צוואַנציקטויזנט.

— ווייטער הייבסטו אָן דיין לידל? — האָט פראַניע געזאָגט. — גענוג שוין! דיין שטאַנד געזאָגט געוואָרן אויף אַלע יידישע טעכטער...

קלאַרע האָט נישט געענטפערט. אין אירע גוטע אויגן זענען אָנגעלאָפן טרערן. אין אַ ווײַלע אַרום האָט זי געזאָגט:

איך קען נאָר חתונה האָבן מיט אַ רייכן, מיט אַ גביר... פאַר־שטייסט? דעמאָלט וועל איך וויסן, אַז מען קויפט מיך נישט פאַר מיין פעטן נדן...

זי האָט זיך אויפגעהייבן און גענומען שפּרייזן איבערן צימער מיט וואַקלדיקע טריט.

דעם גאַנצן טאָג האָט זיך קלאַרע געפילט נישט געזונט. דער דאָקטאָר איז אַפילו געווען און האָט געזאָגט:

— שוואַכע נערוון, ס׳וועט איבערגיין.

קלאַרען אָבער איז דערפון נישט לייכטער געוואָרן.

* * *

אויף מאָרגן, ווען פּעסל האָט אויפגערוימט ביי פראַניען אין צימער און האָט איר דערציילט נייס פון אַריבאַטאָווקע, האָט זי איר בעת מעשה פּלוצלונג אַ זאָג געטאָן:

— פראַניעטשקע, מאַטוויי גריגאָרעוויטש גייט אויס נאָך אייך...

— וואָס הייסט ער גייט אויס נאָך מיר? — האָט פראַניע זיך געגעבן אַ כאַפּ, ווי דערשראָקן.

— ער שטאַרבט נאָך אייערע טריט, ער קען נישט שלאָפן. ער קען נישט עסן, ער קען נישט טרינקען, ער גייט אַרום, ווי אַ משוגענער, ער בענקט אַזוי נאָך אייך! ער ציילט די מינוטן, ווען איר וועט שוין קומען צופאָרן. יעדע מינוט איז ביי אים אַ יאָר,—האָט פּעסל אין דער גיך פאַר איינמאָל אויסגעשאָטן, און בעת מעשה אַראָפּגעווישט דעם שטויב פון די שטולן.

— זאָג מיר נאָר, פּעסל, דעם אמת, דעם גאַנצן אמת, פונוואַנען ווייסטו עס אַזוי גוט?

פּעסל איז געבליבן שטיין מיטן פלעדערוויש אין דער האַנט.

— נו, זאָג, דערצייל מיר באַלד, שעם זיך נישט!

— ער... ער... מאַטוויי גריגאָרעוויטש, האָט מיך פאַר דעם פאָרן געבעטן, איך זאָל אייך אַזוי זאָגן... ער האָט מיר געשענקט דריי קערבלעך צושטייער אויפן וועג, געזונט זאָל ער זיין דערפאַר! ווען נישט זיינע דריי קערבלעך וואָלט איך טאַקע נישט אויסגעקומען מיט מיינע הוצאות. איך האָב אַזוי אויך נישט געהאַט צו באַצאָלן פאַר דער דראָשקע... כלעבן, מאַטוויי איז אַ ווילדער יונגערמאַן, אַזאַ יאָר זאָל איך האָבן, ווי ער איז שיין, וואָס פאַר אַ טייערער מאַן ער וואָלט געווען! כלעבן, פראַניעטשקע, אַז איר וועט קומען אַהיים, וועט איר אַ כלה פאַר אים און גאָט זאָל אייך העלפן, איר זאָלט זיך עלטערן מיט פיל מזל און גליק! איך מעג שוין רעדן, איך בין אַ יידענע... ער האָט מיר טויזנט מאָל אָנגעזאָגט, איך זאָל אייך נישט אויסזאָגן, אַז ער האָט מיך געבעטן און געגעבן דריי קערבלעך דערפאַר... נאָר איר האָט דאָך אַליין געטראָפן, האָב איך נישט געקענט זאָגן קיין ליגן.... און, ווידער, וואָס האָב איך זיך צו שעמען? איך בין זיך שוין היינט נישט קיין מיידל, איך בין שוין אַ יידענע, וואָס האָב שוין געהאַט צוויי קינדער... כלעבן, פראַניעטשקע!...

— נו, נו, גענוג, — האָט פראַניע געזאָגט מיט אַ שמייכל און איז אַרויס פון צימער.

אין עטלעכע יאָר אַרום.

אין פיר יאָר אַרום האָט קלאַרע טאַקע אויסגעפירט אירס. זי האָט חתונה געהאַט פאַר אַ זיבעציק-יאָריקן מיליאָנער, וואָס האָט אַ באַנקהויז אין בערלין, מיט וועלכן די פירמע „קאָפּלס און לאַזאָריזאָן" האָט פון תמיד אָן געפירט גרויסע געשעפטן. זי לעבט, ווי אַן גרעפין, און מאַכט אָפטע נסיעות קיין אייראָפּע.

איר אַלטעטשקער מאַן קוועלט גאַר אָן פון זיין יונג ווייבעלע, פון איר שיינער דינער טאַליע, פון אירע אויגן, פון אירע שיינע האָר.

— ווען זי איז אין שטוב, — זאָגט דער אַלטעטשקער, — ווערט פריילעך אין אַלע ווינקעלעך. עס שמעקט אומעטום מיט יונגן לעבן, ווי גלייך מען איז נאָכאַמאָל יונג געוואָרן.

אַרום קלאַרען דרייען זיך און טאַנצן אַרום די רייכסטע און פיינסטע יונגעלייט פון דער גרויסער וועלט. נאָר זיי טאַנצן, נעבעך, מיט יאַשטשערקעס.

די, וואָס פאַלן אַריין אין אירע קליינע שיינע הענטלעך, ווערן גוט געפייניקט.

מען דערציילט, אַז איינער האָט זיך אין איר אַזוי שטאַרק פאַרליבט, אַז ער האָט זיך אויפגעהאַנגען. קלאַרען וואָלט זיך אפילו זייער געוואָלט, אַז נאָך צוויי זאָלן זיך נעמען דאָס לעבן איבער איר. נאָר נישט אויפהענגען זיך אויף אַ שטריק.

— פע, דאָס איז פּאַסקודנע, ס'איז מיאוס, — זאָגט זי.

אין אַ בריוו צו קלאַרען דריקט זי זיך אויס אַזוי:

„איך בין איצט, טייערע פראַניעטשקע, אין פּאַריז אויף דער אויסשטעלונג. דאָס שענסטע איז דער זייער הויכער טורעם, וואָס דער אינזשיניער אייפעל האָט אים אויפגעשטעלט.

איך שרייב דיר, זיצנדיק ביי אַ שרייבטישל, טאַקע אין דעם־דאָזיקן אייפל־טורעם. גאַנץ פּאַריז ליגט איצט אונטער מיינע פיס. אַך, ווי גוט, ווי שיין דאָס איז! אַך, פראַניעטשקע, ווי אינטערעסאַנט עס איז זיך אויפצוהייבן אויף דעם הויכן טורעם, וואָס דער קלוגער אינזשיניער אייפל האָט דאָ אויסגעבויט.

דו זעסט, ווי אַלץ איז פאַר דיר קליין און דו ביזט העכער פון אַלע... ווי גוט איז אַזוי צו לעבן! — לעבן! לעבן! און נאָר לעבן, פראַניעטשקע! אַז מען זאָל אפילו קיין צייט נישט האָבן אַ טראַכט צו טאָן אויף אַ מינוט און צו מאַכן אַ שטיקל חשבון וועגן זיך... פע, אָט די אומעטיקע חשבונות... לעבן און נאָר לעבן!...”

צולעצט האָט זי צוגעשריבן:

„דו פרעגסט מיך, פראַניעטשקע, ווו איז היינט אונדזער פעסל, און וואָס איז געוואָרן מיט איר? קען איך דיר ענטפערן, אַז פעסל דינט נאָך עד היום ביי די עלטערן אין פעטערבורג... זי האָט זיך שוין אָנגעקליבן עטלעכע גראָשן, זיך פאַפראַוועט אין געזונט... מיט איין וואָרט, עס וואָלט איר שוין געווען גאָר נישקשה, האָט דער רוח ווייטער אָנגעטראָגן איר לייביטשקען. ער איז געקומען קיין פעטערבורג. זי וואָלט אים אפילו אַרויסגעטריבן פון קיך און אים אַ גראָשן נישט געגעבן, נאָר ער סטראַשעט זי, אַז ער וועט זי אַראָפּברענגען קיין אַריבאַטאָוווקע מיטן עטאַפּ, ווייל, לייביטשקע זאָגט, אַז ווען אַ ווייב וויל נישט קומען צו איר מאַן, קען ער זי „פּאָ זאַקאָנו” אַראָפּבערענגען צו זיך מיט דעם עטאַפּ.

אָט פאַר דעמדאָזיקן „זאַקאָן” האָט פעסל מורא ווי פאַר פייער. ער קומט אָפט אין קיך אַריין, אַ שיכורער, פרעסט אָפּ, און זי גיט אים נאָך עטלעכע גראָשן, ווען ער האָט נישט מיט וואָס צו שיכורן. און אַזוי, אין גרויס מחלוקת און קריג, איז שוין פעסל, ברוך השם, ווייטער אויף דער צייט.

אַזוי שרייבט מען מיר פון פעטערבורג. פעסל רייסט אויף זיך די האָר, זי שעמט זיך דערמיט פאַר דער גאַנצער שטוב, ווי אַ גנבֿ, נאָר זי פאַרענטפערט זיך, אַז זי איז אין דעם נישט שולדיק, נאָר

דער „זאַקאָן". אַט דערדאָזיקער „זאַקאָן" – זאָגט פעסל, –איז שולדיק אין אַלעמען. ווייטער וואָלט זי אים דאָס ערשטע מאָל אַפילו נישט אַריינגעלאָזט אין קיך. אַמאָל זאָגט פעסל אויך מיט שטאָלץ: „פאַר וועמען האָב איך זיך צו שעמען? עס איז, ברוך השם, פון מיין מאַן, איך בין אַ יידישע טאָכטער גלייך מיט אַלע, און דעריבער איז דאָך דאָס פאַ זאַקאָנ"...

• • •

שטיינפינקל האָט שוין לאַנג חתונה געהאַט מיט זיין פראַניען. באַלד דערנאָך, ווי ער איז געוואָרן דאָקטאָר מעדיצין. ער האָט זיך מיט זיין ווייבעלע באַזעצט אין דער פּראָווינץ, אין אַן אויעזדנער שטאָט, נישט ווייט פון אַריבאַטאָווקע, ווו פראַניעס עלטערן וווינען.

ער האָט דאָרט פּראַקטיקע און מען לויבט אים אין שטאָט פאַר אַ גוטן דאָקטאָר.

פראַניע, שיט, קיין עין הרע, מיט קינדערלעך. זי איז אַן אויס־געצייכנטע באַלעבאָסטע, אַ הייסע מוטער, אַ געטרייע פרוי, און כאָטש אין שטוב געפינען זיך צוויי דינסטן, פונדעסטוועגן האָט זי גענוג אַרבעט. זי טראָגט אַ גרויסן בינטל שליסלען און ביי איר אין עס־שטוב שטייט אַ גרויסער בופעט מיט אַלע גוטע זאַכן.

שטיינפינקל גייט נישט, נאָר ער לויפט שטענדיק אַהיים, ווייל ער ווייסט און פילט, אַז אינדערהיים וואַרט אויף אים די אמתע יידישע טאָכטער מיט דעם יידישן הויז, אין וועלכן ער געפינט שטענדיק דאָס אמתע גליקלעכע יידישע פאַמיליעלעבן.

פראַניעס עלטערן פאָרן אַמאָל צו דער טאָכטער און די אייניק־לעך. על פי רוב פאָרט חנה, און שטענדיק פירט זי מיט זיך פעק־לעך פוטערגעבעקס, עטלעכע סלאָיעס איינגעמאַכטס און נאָך גוטע זאַכן.

עס גלוסט זיך איר קיינמאָל נישט אָוועקצופאָרן פון דער טאָכטער

און נאָכמער פון די אייניקלעך, נאָר זי קען איר אַלטן נישט איבער־לאָזן אליין.

זי זאָגט טאָקע צו דער טאָכטער:

— וואָס פאַר אַ טעם וועט דער טאַטע פילן אין עסן, ווען איך בין נישטאָ? וואָס פאַר אַ שבת קען ער האָבן?

— דער טאַטע איז דאָך נישט אַליין, גלויב מיר, אַז די קינדער היטן אים נאָך בעסער, ווי דו, — זאָגט פראַניע.

— דיר ווייזט זיך אויס בעסער, אָבער איך ווייס מיר מיינס. און, ווידער, היינטיקע וואָך גייען שוין אויס די בוראַקלעך, און ווער וועט קויפן זונטיק בוראַקעך? דו ווייסט דאָך, אַז דער טאַטע האָט ליב צוויי מאָל אין דער וואָך עסן אַ באָרשט.

— קיין קאַטאַוועס נישט, די בוראַקלעך! כדאי, כלעבן, איבער זיי אַוועקצופאָרן? מען קען זיי אוודאי אָן דיר נישט קויפן פאַר דריי גראָשן? — אָט האָסט דיר שוין דריי באָרשטן, — מאַכט פראַניע.

— גיי, דו ביזט נאָך גאָר אַ יונגע ציג! דו מיינסט אינדעראמתן, אַז דו ביזט שוין אַ באַלעבאָסטע, און ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר ווייסטו שוין אַלץ?

און אַזוי איז שוין אַלעמאָל געוועזן: ווען חנה האָט באַדאַרפט פאָרן אַהיים, האָט זי פראַניע מיט איר מאַן באין אופן נישט געקענט איינרעדן, זי זאָל בלייבן נאָך אויף אַ טאָג.

זיי טענהן, אַז זי זאָל בלייבן, און חנה לייגט דערווייל צונויף אירע ליידיקע טאָרבעלעך, פעקלעך, צעקושט זיך מיט אַלעמען און פאָרט אַוועק מיט די ווערטער:

— גאָט ווייסט, וואָס עס טוט זיך אין שטוב? אָן מיר גייט אוודאי דאָרט אינגאַנצן כאַדאָראָם.

קומט זי אָבער אַהיים, הייבט זי שוין אָן אויף מאָרגן צו רעדן מיט חיימען און מיט די קינדער:

— פאַרוואָס בין איך נישט געבליבן כאָטש נאָך אַ צוויי טאָג ביי פראַניעטשקען? מען האָט זי אַזוי געבעטן...

— וואָס האָסטו זיך באמת אַזוי געאיילט, — זאָגט איר חיים. — אַז דו פאָרסט שוין יאָ, איז מען ביי אַ קינד נאָך צוויי טעג.

— נו, און די שטוב?

— וואָס די שטוב? קיין קאַטאַוועס נישט, וואָס איז? די טעפלעך וועלן נישט פאַרטיק ווערן אָן דיר!?

— באַלד קומסטו מיט די טעפּלעך!

— וואָס דען האָסטו צו טאָן, אַז נישט די טעפּלעך? עס איז דאָ, ברוך השם, ווער עס זאָל קוקן אויף די טעפּלעך אָן דיר.

חנה באַליידיקט זיך אַ ביסל, נאָר זי פאַרשטייט, אַז דער מאַן איז גערעכט. זי קויפט איין פאַר דער שטוב בוראַקלעך מיט ציבעלעס, קאַרטאָפלעס און נאָך אַנדערע זאַכן און הייבט אָן באַקן פּוטערבילקעס און פּרעגלען איינגעמאַכטס און ציילט שוין ווייטער די טעג, ווען זי וועט זיך קענען אַרויסרייסן ווייטער פאָרן צו דער טאָכטער.

קומט זי אָבער אַהיין, איז ווייטער דאָס אייגענע, איילט זי זיך שוין צוריק. זי האָט זיך דערמאַנט, אַז קיין איין פּאַסאַליע איז שוין נישטאָ אין שטוב און גלאַט אַזוי „גייט די שטוב כאָדאָראָם אָן איר".

חיים לאַכט נישט איינמאָל פון איר אַרומשלעפּן זיך אַהין און צוריק מיט אירע טאָרבעלעך צו פּראַניעטשקען, און חנה ענטפערט אים:

— וואָס בין איך שולדיק? בין איך דאָ, רייסט מיר דאָס האַרץ צו פּראַניעטשקען מיט די קינדער, בין איך דאָרט, רייסט מיר דאָס האַרץ צו דיר מיט די קינדער... אוי, ווען גאָט זאָל וועלן מאַכן פון דער גאַנצער וועלט איין שטאָט!

זייערע צוויי קינדער, מאַניע און סאָניע, קומען אויך אַמאָל צו גאַסט צו פּראַניען און פאַרברענגען דאָרט גוט די צייט. קיינער האָט זיי נאָך נישט אויסגעכאַפּט. נאָר יידישע טעכטער פאַרזיצן נישט. זיי וועלן, אם ירצה השם, אויך חתונה האָבן.

*

מאָטוויי גריגאָרעוויטש האָט נישט לאַנג חתונה געהאַט מיט דער פרייליין ראָזע, וועלכע האָט זיך ביזן לעצטן טאָג פון דער חופּה געקריגט מיט איר מאַמען און שוועסטער. היינט איז ראָזע די ערשטע מאַדאַם אין אַריבאַטאָוואָקע. איר מאַן מאָטוויי גריגאָרעוויטש איז דער גרעסטער אַריבאַטאָוואָקער אַריסטאָקראַט. מיט זיין ווייב גייט ער שפּאַצירן נאָר געאָרעמט.

* *
*

גיטל און געלע זענען שוין היינט יידענעס, זיי זיצן ביי זיך אין די קלייטלעך און זיי רייסן איינסביים אנדערן די קונים.

די רייסט צו זיך און יענע צו זיך.

עס גייט נישט אוועק דער טאג, אז מען זאל זיך, אינמיטן מארק, נישט שעלטן און קריגן, און אמאל רייסט מען זיך ביי די קאפקעס.

זייערע מענער זיצן אין קלויז און לערנען תורה, און ביי זיך אין שטוב זיצן די מענער שטיל, ווי טייבעלעך, ווייל זיי האבן מורא פאר די ברייטע פיסקעס פון זייערע ווייבער.

זאל גאט יעדן יידן אפהיטן פון אזוינע ווייבערשע פיסקעס. זיי האבן שוין קינדערלעך, ייִנגלעך מיט מיידלעך, וויפל ווייס איך נישט אקוראט.

* *
*

ר' זעליג שדכן וווינט נאך היינט אין אריבאטאוועק.

דער ייד פון דעם מעסערל לאזט היינט אויך נישט דורך קיין מענטשן, וואס קומט אריין צו פרומע-יענטעס אין שענק.

ער האט היינט ענגלישע מעסערלעך מיט דרייצן קלינגלעך, חוץ א שערעלע, אן אויער-לעפעלע און א ציינשטעכער.

עס קאסט היינט א סך ווערלווידער אזא ענגליש מעסערל, נאר וואס קומט ארויס? ער קלאגט זיך, נעבעך, אז היינט לייזט מען נישט.

— נישטא אמאליקע גוטע יארן, — זאגט ער, און ר' זעליג שדכן קלאגט זיך אויך אויף דער שלעכטער צייט.

* *
*

גארפינקל איז נאָך היינט אויך דאָקטאָר אין פעטערבורג.
ער האָט אַ סך חובות און דרייט זיך מיט זיינע קרעדיטאָרן.
זיי וואַרטן אַלץ ביז ער וועט חתונה האָבן און נעמען צוואַנציק-טויזנט רובל נדן. נאָר ער איז נאָך אַ קאַוואַליער.
ער טאַנצט אויף אַלע פרעמדע חתונות. ער טאַנצט אויף אַלע בעלער. ער טאַנצט אַרום מיט אַלע רייכע מיידלעך, נאָר אומעטום „טאַנצט ער מיט יאַשטשערקעס".

* *
*

דאָס שטעטל אַריבאַטאָווקע, וווּ עס וווינען נאָך עד היום אייניקע פון אונדזערע העלדן, ווערט וואָס ווייטער אַלץ אַ גרעסערע פּוסטקע.
אָבער מען שמועסט, אַז לעבן שטעטל וועט מען נאָך פּסח אָנהייבן בויען אַ באַן.
מען האָט שוין דאָרט געזען אַן אינזשיניער זיך אַרומדרייען.
צי דאָס איז אמת, ווייס איך נישט, נאָר אַלע אַריבאַטאָווקער יידן האָפן שטאַרק, אַז ווען די באַן וועט זיך אויסבויען, וועט זיך די פּרנסה פאַרבעסערן. הלוואי, רבונו של עולם!

אידישע פאלקס ביבליאטעק
Montreal - מאנטרעאל
JEWISH PEOPLE'S LIBRARY